

Værdifulde kulturmiljøer i Rebild Kommune

- *Beskrivelser fra Nordjyllands Amt samt Aarhus Arkitektskole*

Kulturmiljøet Albæk Hovedgård og husmandsudstykning

Intro

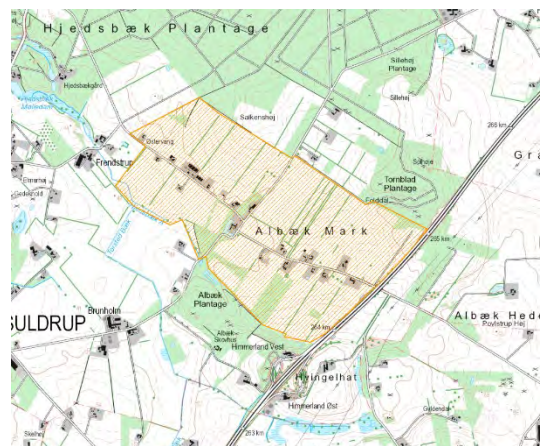
Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Hovedgården Albæk med voldgrav. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018

Albæk Hovedgård ligger omgivet af voldgrave med en central hovedbygning fra midten af 1700-tallet, ombygget omkring 1800 og i 1961. I 1925 blev hovedgårdens arealer langs Bustedvej og Albækvej udstykket til husmandsbrug. Husmandsudstykningsen består af små gårde og smalle jordlodder, der afgrænses af hegn.

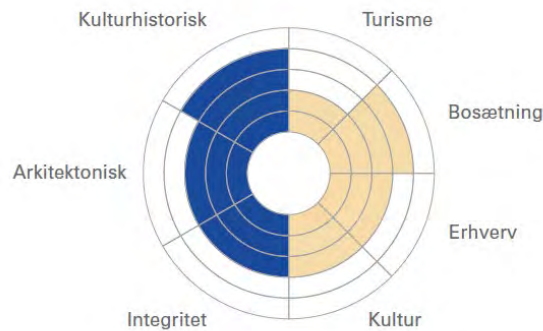
Bevaringsværdierne knytter sig til hovedgården, voldgraven, husmandsudstykningsens figur og hegn samt de bevarede bygningstræk ved husmandsbrugene. Hovedbygningen er fredet sammen med to tidligere staldlænger gårde er vigtige karaktertræk.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet ved Albæk Hovedgård og husmandsudstykningsen.

Kulturmiljøet formidler de kulturhistoriske værdier ved både husmandsbrugene og Albæk hovedgård, som rummer oplevelsesværdier i landskabet. Hver især har de gode egenskaber for bosætning på landet.

Vurderingen af kulturmiljøet Albæk hovedgård og husmandsudstyknings værdier og egenskaber:

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Bette Berlin

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

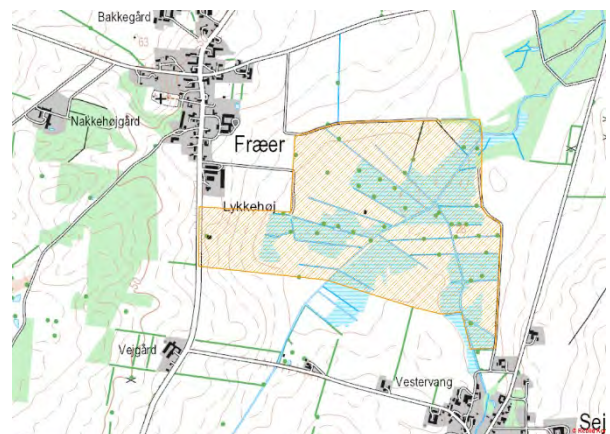

Figur 1 Del af Bette Berlin, som ligger ude i engområdet. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018

Kommunebeskrivelse

Anlægget Lindwurm blev bygget af den tyske besættelsesmagt i 1943 på engdraget syd for landsbyen Fræer. Tidligere rummede området et større radaranlæg og flere træbarakker, der efter krigen blev brugt som tysk flygtningelejr. I dag er kun enkelte fragmenter tilbage på engdraget.

Radarstationens funktion som observationscenter for det nordjyske luftrum under krigen samt historien bag kaldenavnet 'Bette Berlin' er fine kulturhistoriske fortællinger, men pga. manglende fysiske levn

Figur 2 Udpeging af kulturmiljøet Bette Berlin.

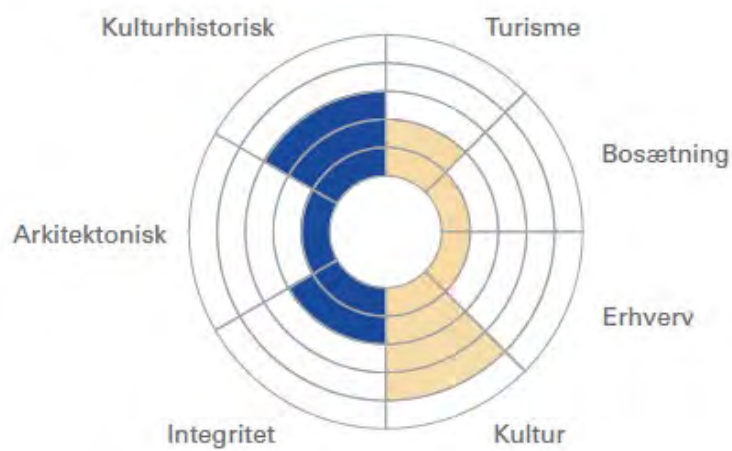
svækkes de arkitektoniske og integritetsmæssige værdier.

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig til de få tilbageværende levn i form af ruiner fra tegl- og betonanlæg, der formidler den tyske besættelse af Danmark.

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Bette Berlins værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Boldrup

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

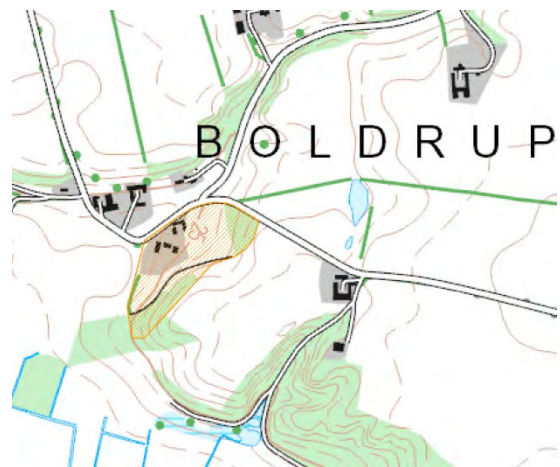

Figur 1 Husmandsstedet Boldrup. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018

Kommunebeskrivelse

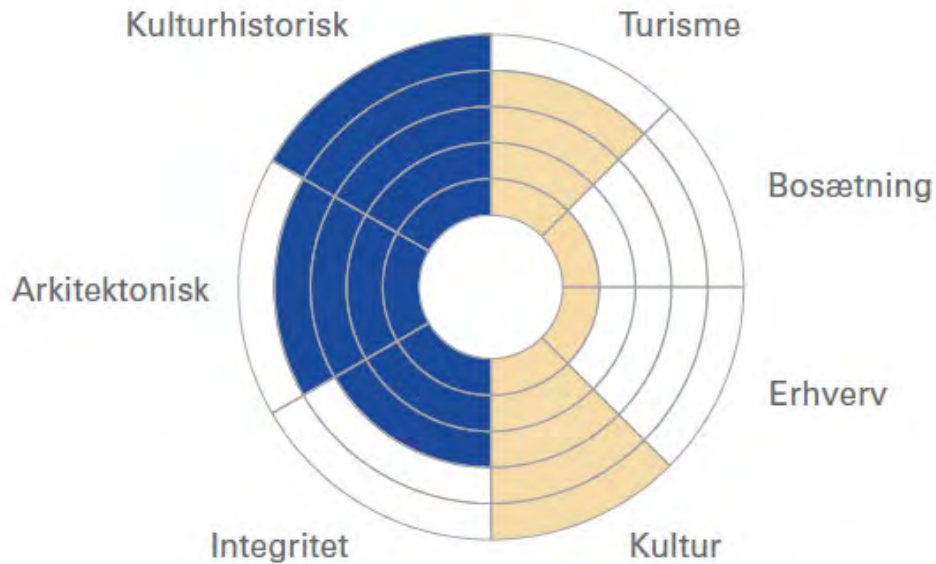
På stedet, hvor landsbyen Boldrup engang lå, ligger i dag kun få udflyttede gårde tilbage, heriblandt et trelænget husmandssted tilbage, som danner rammen om Boldrup Museum. Her formidles livet på husmandsstedet, som det så ud omkring år 1900 med afgrøder og små dyreindhegninger. Desuden findes her en skoletjeneste og shelterplads.

Husmandsstedet fremstår i meget flot stand, og tilføjelserne, som de små dyreindhegninger, giver en formidlingsmæssig kvalitet til stedet. Anlægget har høje bevaringsværdier i sin helhed, og det omkringliggende, ubebyggede landskab understøtter denne fortælling.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Boldrup.

Kulturmiljøet har særligt gode egenskaber for kulturformidling, oplevelser og arrangementer samt turisme grundet sin synlige historiefortælling og formidlingen af 'det lille landbrug' omkring år 1900.

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højst:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Figur 4 Skoletjenesten ved Boldrup Museum. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Borremose

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Foto: Rebild Kommune.

Amtsbeskrivelse

Tema

Mose, befæstningsanlæg.

Emne

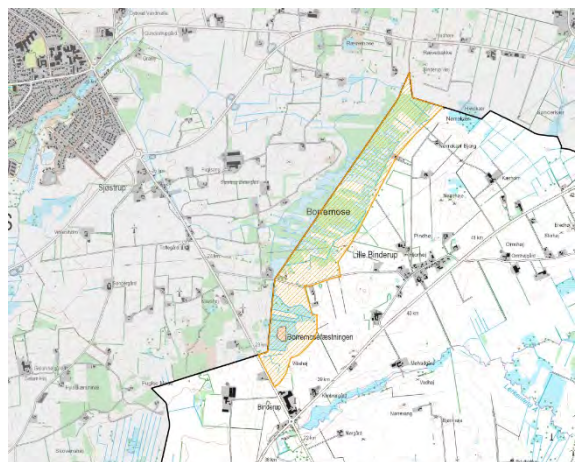
Mosefund, gravhøje, offerfund, bopladser, oldtidsagre.

Sted/Topografi

Hos de fleste af en vis alder fremkalder ordet Borremose forestillingen om en borg fra en fjern fortid. Mange har læst Ebbe Kløvedal Reichs bog; Fæ og frænde. Men Borremose er meget mere.

Først og fremmest er det en mose, der er mere end 2,5 km lang i nord-syd og sine steder op til 500 meter bred i øst-vest. Mosen ligger på grænsen mellem Aars og Binderup sogne i Vesthimmerland.

Nogle få hundrede meter syd for mosen slår Lerkenfeld Å et slag mod syd, hvor den løber i bunden af den forholdsvis flade ådal af samme navn. Landskabet omkring mosen er småkuperet, og bakketoppene er ofte kronet af en gravhøj eller flere. I nord er der eller har der været forbindelse til Rævemosen, fundstedet for et af de kendteste danske oldtidsfund Gundestrupkarret.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Borremose.

Dele af området er udpeget som kulturarvsareal (DKC 120814-298).

Tid

Fra yngre stenalder til nyere tid.

Karakteristik

Borremosen og området lige omkring huser en stor mængde forhistorisk materiale. Bedst kendt er Borremosefæstningen, men selve mosen har gennem tiden givet adskillige fremragende oldtidsfund, særligt har den ihærdige tørvegravning i første del af 1900-tallet givet mange.

Borremosefæstningen blev omkring 300-250 f.v.t. anlagt på en lille lav holm ude i mosen i dennes allersydligste hjørne. I tørven omkring holmen gravede man en 4 meter bred og 1,5 meter dyb voldgrav med skrå sider og flad bund. Fyldet kastedes op som vold på holmsiden. Voldgraven var i alt omkring 450 meter lang. I voldgravens flade bund stak man i tusindvis af korte, tilspidsede og tætstående egepinde, der, når voldgraven blev fyldt med vand, udgjorde et skjult våben farligt for den, der ville træde igennem voldgraven. Kun få af disse egepinde blev fundet, resten blev skovlet bort ved genopgravningen af voldgraven i 1940'erne, og den rigtige tolkning af disse har måttet vente yderligere en del år. Et nyt fund fra Lyngsmose ved Ringkøbing har imidlertid vist, hvordan anvendelsen skulle være. Visse ting tyder endvidere på, at der på Lyngsmose har været en træklædt front ud til voldgraven. Det er muligt, at den opkastede voldgravsfyld på Borremose har ligget som en tørvemur med træfront af den type, der var udbredt i Vesteuropa på dette tidspunkt, en variant af den såkaldte "galliske mur". Dette er dog ikke undersøgt endnu.

Fra det faste land mod syd anlagde man en stenbrolagt vej, der førtes forbi en ydre voldgrav, der var gravet på tværs af vejen. Vejen førtes langt ind på holmens område. Inden for voldene opførtes så en landsby formentlig bestående af op til 14-15 samtidige gårde. Der var med andre ord tale om en stor landsby for tiden. I landsbyens nordvestlige hjørne fandtes et lille vandhul, der sikrede beboerne vand under alle forhold. I landsbyens levetid frem mod år 0 udviklede landsbyen sig, huse blev for gamle og blev skiftet ud, repareret osv. I det hele taget blev livet levet ganske som i andre landsbyer på samme tid. Man skal blot huske, at landsbyen som infrastruktur var ret sjælden. Først fra tiden lige omkring år 0 bliver det almindeligt at organisere gårdene i landsbyer. Det hyppigste på Borremosefæstningens tid var endnu enkeltgården, der med jævne mellemrum flyttede rundt inden for gårdens jorde. En skik, der rækker i hvert fald tilbage i bronzealderen.

Ikke langt fra Borremose, på Stenildhøjbakken i Aars, er fundet gårde fra samme tid som Borremose og disse må regnes for det "normale". Husene var alle typiske jernalderlanghuse, 12-23 meter lange og 4-6 meter brede. De var orienteret omtrentligt øst-vest og hele den mulige byggeflade blev snart dækket af gårde. Fundene viser, at livet har fulgt de samme spor som andre steder. Man har holdt kvæg og haft kornavl, samlet urter, lavet tekstiler og haft smedevirksomhed. På det tørre land omkring Borremosen kan der på ældre luftfotos ses udstrakte agersystemer af typer, som var almindelige i jernalderen.

Markfelterne var ret små og grænsede tæt op til hinanden. De var adskilt af opkastet jord, digevoldinger, og det er muligt, at markerne indimellem var hegnede af. Det er i hvert fald denne forfatters mening, at de få grise, som hver gård holdt, blev lukket ud på den hegnede mark, og der rensede ageren for ukrudt og rødder. De forberedte marken for bonden, der så blot skulle ride i det øverste jordlag med sin ard forud for såningen.

Noget før midten af 1. årh. før år 0 forlod man bopladsen og ødelagde den systematisk. De tilbageblevne hustomter blev ryddet, tømmeret fjernet, og resterne af husene brændt ned. Endelig blev voldgraven udjævnet. Stedet blev så i en periode dyrket som ager. Tolkningen af

Borremosefæstningen har ofte ændret sig. Eftersom den blev udgravet i tiden lige før og under anden verdenskrig, var det klart, at der var tale om et forsvarsværk. Denne tolkning holdt sig til 1970'erne og 1980'erne. Da vandt en mere fredelig tolkning frem. Der var tale om et kultcentrum for området. Men den krigeriske er på vej tilbage efter fundet af Lyngsmose og den rette forståelse af de tilspidsede egepinde fra voldgraven der. Ved Baunehøjene i den nordøstlige udkant af Aars er fundet en palisadebefæstet enkeltgård med omtrent samme anlæggelsestidspunkt som Borremose. Her var dog ingen voldgrav. Ved Nors i Thy er i en landsbybebyggelse iagttaget, hvordan langhusene i løbet af ret kort tid bliver kortere og kortere. Fra moseaflejringer er konstateret, at der finder en klimaændring sted ved begyndelsen af jernalderen, ca. 500 f.v.t. Det kan meget vel være de langsigtede virkninger af denne, der synes at presse samfundene og udmønter sig i en stigende militarisering. I Mellem- og Sydeuropa foregår derfra 400-tallet f.v.t. betydelige folkevandringer, og som følge af dette ses en voldsom centralisering og militarisering af bebyggelserne der. Det kan være tilsvarende, der finder sted i Danmark. Vi har dog endnu ikke set spor af folkevandringer på dette tidspunkt her i landet. Ved midten af 1. årh. f.v.t., da Borremose blev nedlagt, opstår en række landsbyer omkring Aars. Disse fortsætter til op i 2. årh. e.v.t.

Mosen

Den store Borremose er i dag voldsomt tilgroet og meget utilgængelig. Men den har fra så fjerne tider som yngre stenalder tiltrukket folk, som forstod at have den med i deres verden. Dengang var den en sø, men allerede under tilgroning af tørv. Både tæt vest og øst for mosen finder vi gravhøje, de fleste i dag overpløjede, men der er beretninger om stenkamre i nogle af højene med begravelser fra den senere del af yngre stenalder (2400-1800 f.v.t.). En del af de mange gravhøje stammer fra den ældre bronzealder (1800-1000 f.v.t.), og i randen af højene er ofte fundet urnegrave fra den yngre bronzealder (1000-500 f.v.t.). Grave fra jernalderen er også nævnt. Der er med andre ord tæt bosættelse omkring søen-mosen allerede fra yngre stenalder. I begyndelsen af jernalderen (ca. 500 f.v.t.) accelererer tilgroningen af mosen. De områder tæt på bredden, hvor blandt andet den befæstede landsby ligger, var allerede groet til, men sumpet, da borgen blev anlagt på den lille holm. Nær mosen, men lidt væk fra gravhøjene, er fundet et lille offerfund fra yngre stenalder bestående af tilhuggede flintsegl og flintøkse. Fra bronzealderen stammer sandsynligvis fundene af en bronzearmring og en såkaldt vulstring. Men det er fra den seneste bronzealder og ældre jernalder, at mosen for alvor bliver anvendt som offermose. Tørvegravningen i mellemkrigstiden, under anden verdenskrig og efter har bragt en række meget betydelige fund for dagen.

Hele tre moselig er der fundet. Men andre genstande er mindst lige så vigtige eller vigtigere. Der er genstande, der er med til at kaste lys over både hverdag og krigsførelse. En skindsko, tekstiler, mosepotter, men også eger (udhulede stammebåde), padelårer; en særlig type spade af træ vidner om, at man allerede i jernalderen gravede tørv. En del moser er faktisk gennemsat af små tørvegrave fra jernalderen. Man har anvendt tørven til at bygge med, man har benyttet de gravede huller til opbevaring af træ til bearbejdning, hørredning (udblødning af hør) og meget andet. En del jernaldertørvegrave har også vist sig at indeholde mennesker eller dyr.

I Borremosen er endvidere fundet menneskehår, en menneskefod (den sidste er den eneste opdagede del af et moselig). Et af de vigtigste fund fra Borremosen er okseskindet fra et skjold. Dette fund har givet uvurderlige oplysninger om, hvor højt denne del af teknologien stod på dette tidspunkt. Dele af mosen er endnu ikke ødelagt af moderne tørvegravning, og man må derfor regne med, at mosen gemmer endnu en del arkæologiske skatte.

Bevaringstilstand

Borremosefæstningen i den sydlige del af mosebassinet er fredet i klasse A (fredningsnr. 1510:39), og der er ikke sket væsentlige destruktive indgreb siden fredningen i 1937. Anlægget har i de senere år været afgræsset af får. Anlægget er hegnet af mod mosen, der afgræsses af køer.

Borremosen selv er også fredet og har stort set fået lov til at ligge hen siden ophøret af tørvegravningen. Det vil sige, at den i dag er overgroet af pil, birk og røn. Kun åbne vandspejl er ubegroet. Der er endnu i dag ældre folk, der kan huske, hvordan mosens bevoksning har ændret sig flere gange. Fra næsten urørt hedemose over tørvegravningstiden til den tilgroede mose i dag. Borremose er, som det er vanligt i moser, ejermæssigt opdelt i en mængde moselodder, hvor det enkelte ejerskab kan være vanskeligt at identificere.

Sårbarhed og virkemidler

Det er overordentligt vigtigt, at Borremosefæstningen også fremover bliver plejet. Fortidsmindet er et af de vigtigste i hele Danmark. Derfor bør der fortsat afgræsses med får på fæstningsanlæggene og landsbyområdet. Den kvælstofrige luft er ligesom på hederne ved at prioritere græsser over lyng, som ellers vil være den foretrukne bevoksning på de tørveopbyggede vægge i husene såvel som på anlæggets vold. Den brolagte vej bør holdes fri for bevoksning ved mekaniske midler. I mosen omkring fæstningen bør der også fortsat græsses af kvæg. I hovedbassinet er tilgroningen et problem, ligesom det mangfoldige ejerskab. Men tilgroningen kan være vanskelig at komme til livs uden beslutninger om at ville ændre tingenes tilstand. Men man kan også vælge at se tilgroningen som en del af en naturlig cyklus. Hvis der kunne skaffes adgang til det store moseområde, ville der her kunne gives store naturoplevelser. Bedst ville det være, om mosen førtes tilbage til hedemosestadiet. Det vil sige, at trævæksterne skulle fældes, og der skulle jævnlige plejes. Den bevoksede type mose med pil, birk og røn ses mange steder, derimod kan man ikke opleve hedemoser. Hvilke konsekvenser, en tilbageføring ville få for vildtet og jagten, er ikke til at sige, men der vandrer oftest nye arter ind, som også har interesse i den henseende. En befæstet sti omkring mosen ville være ønskelig, muligvis med shelters (primitive overnatningshytter).

Bonitering

Borremosefæstningen har i mere end et halvt århundrede været et af Himmerlands allervigtigste arkæologiske mindesmærker, og den fortjener også fortsat at være det. Dette kan kun ske, ved at man også fremover foretager pleje af både fæstning og omgivelser. Adgangsforholdene er kritisable og lever på ingen måde op til den standard, der må forventes i dag. I det mindste bør der anlægges en fast sti langs skel og fast grund mod syd. En sådan sti vil også give en bedre oplevelse af adgangen til fæstningen. Der bør i samarbejde med Vesthimmerlands Museum udarbejdes yderligere informationstavler til placering i området.

Kontekst/sammenhænge

Der er ikke tvivl om, at Borremose i årtusinder har været en vigtig del af kulturlandskabet. Vi har fået overleveret dele af dette i form af gravhøje, bopladser, offerfund i mose og på tørt land samt en række andre fund, der bidrager til at fortælle om den befolkning, der tidligere beboede området. Vi har stadig en pligt til at bevare fundene og fundstederne for kommende generationer. Vi har også pligt til at forske og fortælle om det i nutiden.

Anvendt kildemateriale

Jensen, Jørgen: *Danmarks Oldtid 3. Ældre jernalder. 500 f. Kr. – 400 e. Kr.* København 2003.

Martens, Jess: "Borremose reconsidered". The Date and Development of a Fortified Settlement of the Early Iron Age. I: *Journal of Danish Archaeology* 7. Odense 1988.

Martens, Jess: Chronological Problems of the Preroman Iron Age in Northern Europe.

Symposium at the Institute of Prehistoric and Classical Archaeology, University of Copenhagen, December 8, 1992. I: *Arkæologiske Studier* 7. Copenhagen 1997.

Vesthimmerlands Museums Arkiv.

Beskrivelsen er udarbejdet Vesthimmerlands Museum.

Kulturmiljøet Buderupholm

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

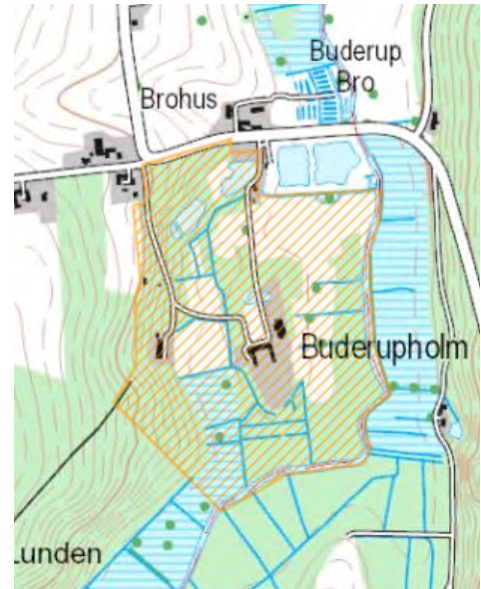
Figur 1 Herregården Buderupholm. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Buderupholm er en trelænget bindingsværksgård beliggende i Lindenberg Ådal. Herregårdens hovedbygning er opført i 1731. Til kulturmiljøet hører også det gamle mejeri, der ligger vest for herregården, samt det lille hus ved fiskesøen, som sandsynligvis har været funktionærbolig.

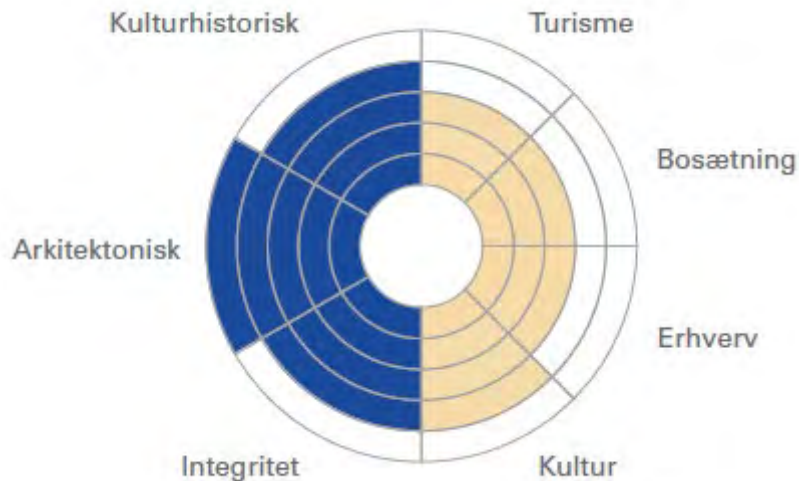
Buderupholms bærende bevaringsværdier knytter sig til herregårdens bygninger og det tilhørende landskab omkring Lindenberg Ådal. Udover selve hovedbygningen har det gamle mejeri og den lille bolig, som begge har hørt under herregården, høj arkitektonisk bevaringsværdi.

Herregården ligger hengemt i skoven, er privatejet og lukket for offentligheden. En aktivering af Buderupholms egenskaber for turisme og kulturoplevelser vil kræve, at Buderupholm åbnes for offentligheden.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Buderupholm.

Vurderingen af kulturmiljøet Buderupholms værdier og egenskaber:

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Bælum Mølle

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Bælum Mølle på toppen af højdedraget. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

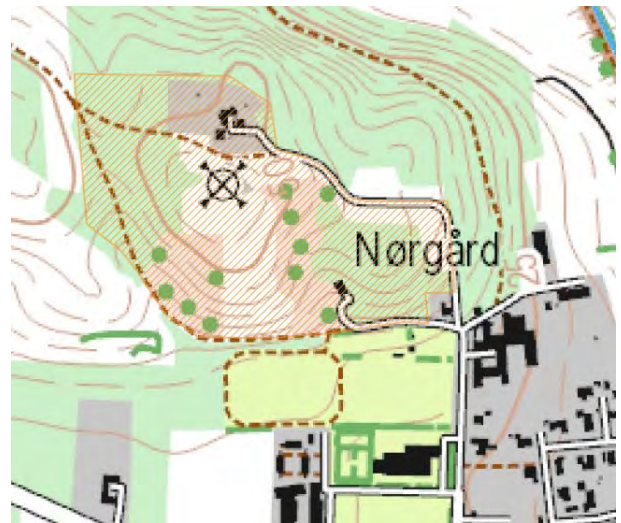
Bælum Mølle er en hollandsk vindmølle opført i 1908 på toppen af en møllebakke udenfor landsbyen Bælum. Et opmuret motorhus står i forbindelse med møllen, hvilket har indgået i driften frem til produktionen lukkede i 1965. Nær møllen ligger møllegården, Bælum Nørgaard.

Figur 2 Bælum Møllegård. Aarhus Arkitektskole, 2018.

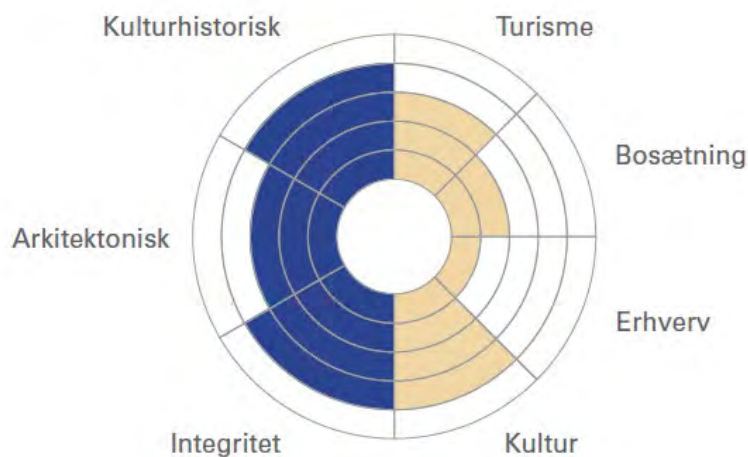
Bevaringsværdierne knytter sig til den fritliggende mølle på toppen af møllebakken, og den visuelle sammenhæng mellem Bælum og Bælum Mølle. Selve møllen er velholdt, men forbindelsen til den tidligere Møllegård er vanskeligt aflæselig, hvilket svækker kulturmiljøets kulturhistoriske og integritetsmæssige værdier.

Bælum Mølle er karakteristisk for området ved Bælum og har specielt gode egenskaber for kulturformidling. Møllen ses tydeligt i det omkringliggende landskab og beretter om en tidlig mølledrift i området.

Figur 3 Udpegning af kulturmiljøet Bælum Mølle.

Vurderingen af Bælum Mølle kulturmiljøets værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?

- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Bælum Mølle

Den nuværende Bælum Mølle er opført i 1908 og er efterfølger efter Nordjyllands ældste hollandske mølle (opført 1761). Møllen er placeret meget højt over Bælum. Møllekroppen er ottekantet og tækket med tagpap. Hatten er løgformet og udstyret med selvkrøjer (vindrose) og selvsvikkende vinger. Der er bevaret en del mølleinventar: kværne, sigte, havrevalse, grynvifte og sækkeelevator. Møllen har et komplet sæt Frichs jerngangtøj. Frichs begyndte at fabrikere jerntøj til møller i 1850'erne og solgte gangtøj som samlesæt. I møllen befinder der sig en tegning, som fulgte med gangtøjet med anvisning på, hvordan det samles.

Specielle kvaliteter: Møllen er typisk for de hollandske møller, der i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet fik selvkrøjer og selvsvikker. Disse mekanismer effektiviserede arbejdet i vindmøllerne, så de stod sig bedre i konkurrencen med de mange nye handelsmøller. Dens meget høje placering gør den til et meget synligt vartegn for Bælum. Frichs gangtøj er en kvalitet, som i teknologihistorisk sammenhæng gør møllen interessant, men har naturligvis ikke nogen egentlig betydning for kulturmiljøet.

Bevaringstilstand: God.

Sårbarhed og virkemidler: Det er vigtigt, at beplantning og byggeri i møllens nærhed udgås, men møllen synes ikke at være truet.

Bonitering: Placeringen meget højt på en nøgen bakketop gør møllen til noget helt særligt i landskabsmæssig henseende.

Parallele eksempler: Mariendals Mølle i Aalborg, Vennebjerg Mølle, Stenvad Mølle, Klostergårds Mølle i Pandrup. Det må anbefales, at det via lokalplaner sikres, at der ikke bygges eller beplantes i nærheden af de nævnte møller.

Kulturmiljøet Bælum Stationsby

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

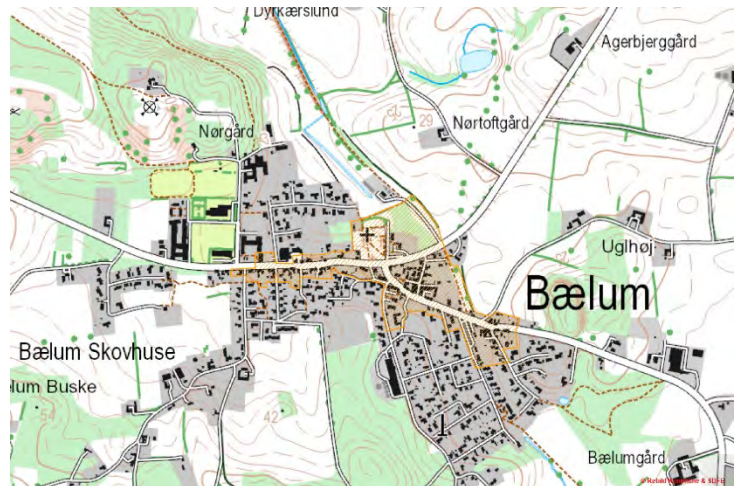

Figur 1 Det tidligere mejeri. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Bælum Stationsby er oprettet i forbindelse med jernbanens anlæggelse mellem Aalborg-Hadsund, som var aktiv frem til 1969. Byen indeholder stationsbygning, kro, skole, andelsmejeri og kirke.

Stationsbygningen er bevaret, men jernbaneskinneerne er ikke bevarede og selve banetracéet er nu en asfalteret cykelsti.

Figur 2 Afgrænsning af kulturmiljøet Bælum Stationsby.

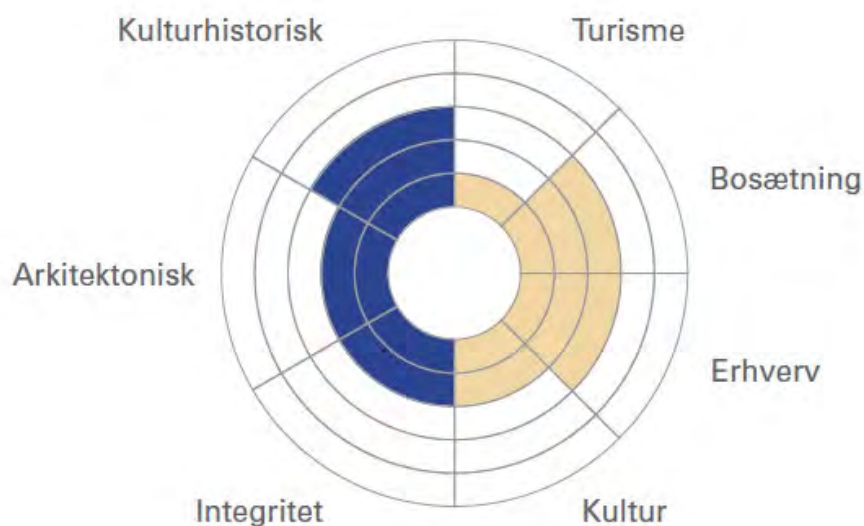

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Bevaringsværdierne knytter sig til bebyggelsen, der er opført i forbindelse med stationsbyen. Der er dog foretaget flere om- og tilbygninger til den ældre bebyggelse samt opført nyere parcelhuse iblandt, hvilket svækker de arkitektoniske og integritetsmæssige værdier.

Mange karaktertræk fra Bælums tidligere funktion som stationsby er stadig aflæselige i byens struktur og bebyggelse, men har undergået flere ændringer i forbindelse med udvikling. Egenskaberne knytter sig derfor primært til de moderne faciliteter såsom idrætsanlæg, skole og indkøbsmuligheder.

Vurderingen af Bælum Stationsby kulturmiljøets værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Dragsgaard

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

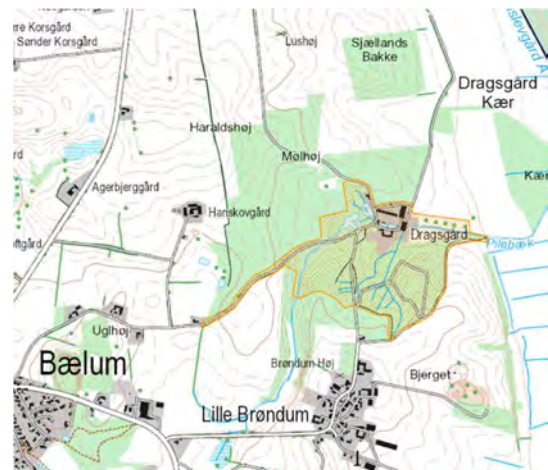
Kommunebeskrivelse

Dragsgaard er en gammel sædegård, som ligger smukt placeret mellem skovbryn og marker. Gården, opført i 1850, består af en firfløjet hovedbygning i blank mur og avlsbygninger i rødt puds.

Anlægget afsluttes af en ældre markant, aflang avlsbygning mod nord.

Herregårdens kulturhistoriske værdier styrkes af de tilbageværende elementer, der formidler gårdens brug, såsom det omkringliggende skovområde og pilebækken, der løber forbi møllehuset på hovedhusets forside.

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig primært til gårdens funktion som landbrug og privat bolig.

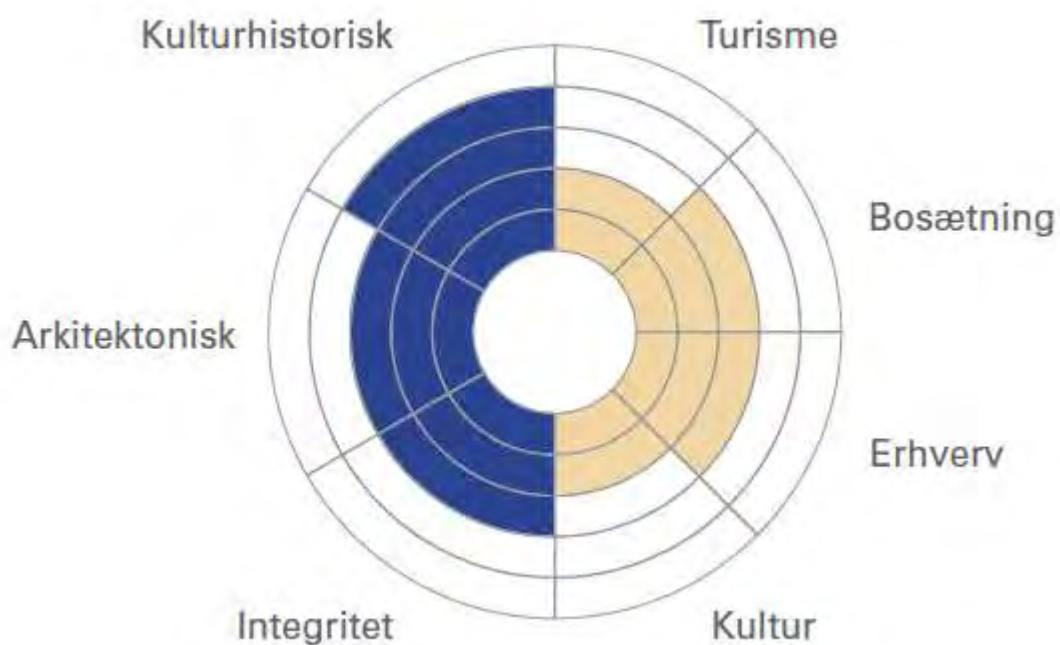

Figur 2 Afgrænsning af kulturmiljøet Dragsgaard.

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Dragsgaards værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Egholm

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Egholm Slot. Foto: Rebild Kommune.

Amtsbeskrivelse

Tema

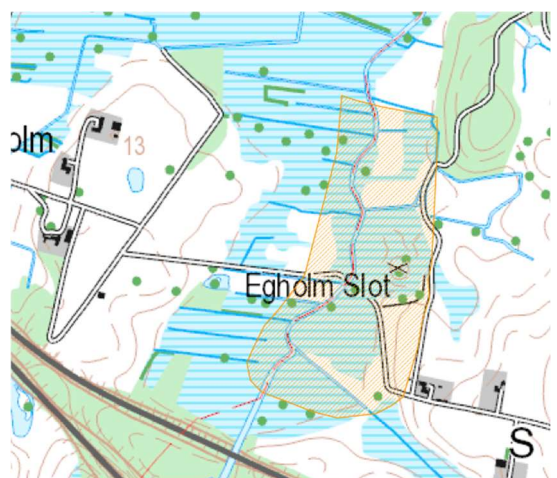
Infrastruktur

Emner

Forsvarsanlæg og herregårde

1300-tallets borge

Politisk var 1300-tallet præget af de danske kongers pantsætning af riget, indtil det i 1330'erne gik helt i opløsning. De lovløse tider fik mange herremænd til at sikre deres besiddelser ved at opføre borge. Voldstedernes udformning kunne variere, men en meget anvendt type i Nordjylland var det såkaldte castrum-curia (borg-gård) anlæg. Sådant et voldsted bestod typisk af to jordbanker, en borgbanke og en gårdbanke. Undertiden var de to banker placeret et godt stykke fra hinanden, men oftest lå de ganske tæt.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Egholm Slot.

Voldstederne var omgivet af tørre eller våde voldgrave, og mange af dem var tillige anlagt i et sumpet og utilgængeligt terræn. Borgbanken, der kunne ligge højere end gårdbanken, var befæstet med jordvolde og palisader eller med regulære mure i sten eller tegl. Et træ-, sten- eller teglbygget tårn var ofte borgens stærkeste led og forsvarets sidste tilflugt. Borgen beskyttede gårdbanken, som rummede bolig, stald og lade. Denne bank var også befæstet, dog som regel svagere end selve borgen. Af nordjyske castrum-curia anlæg kan her nævnes Egholm Slot, Rugtved og Ågård.

Egholm Slot

Egholm Slot i Himmerland ligger ved Lindenberg Å i en eng, der sandsynligvis stod under vand, da borgen blev opført. Den sydlige bank, borgbanken, er ca. 7 m høj og nærmest rektangulær med en topflade på ca. 25 x 30 m. Nogenlunde midt på banken ses de overgroede rester af et fundament, der har båret et rundt tårn bygget i sten og tegl. Nord for borgbanken ligger gårdbanken, der kun er ca. 3 m høj og har en topflade på ca. 20 x 15 m. Herpå har der stået flere bygninger. De to banker er adskilt af en lav ca. 20 m bred voldgrav. Voldstedet er omgivet af en voldgrav og en ydervold, der ses tydeligst mod øst og syd. Mod syd har der været endnu en grav, som nu er groet til.

To årringsdateringer af egepæle fra den vestre grav har vist, at der var byggeaktivitet på Egholm Slot i 1350'erne. Muligvis angiver dateringen borgens opførelse, men den kan også blot fortælle om reparationsarbejder på voldstedet.

Ved nogle voldsteder mangler en egentlig gårdbanke, og det kan da antages, at bolig og avlsbygninger har ligget inde på det faste land. Dette menes at være tilfældet ved Egholm I og muligvis også ved Åstrup.

Borgbanken er ved visse voldsteder så beskeden i omfang, at det er tvivlsomt, om der har stået andre bygninger end et mindre tårn på banken. En udgravning af Egholm I, beliggende ca. 200 m syd for Egholm Slot, viste faktisk, at der på den lave, ca. 22 x 16 m store tårnbanke kun havde stået et kvadratisk træ-tårn på ca. 6 x 6 m. Banken, der var omgivet af en palisade, havde ingen voldgrav, da den sumpede eng ydede tilstrækkelig beskyttelse.

Egholm I blev ifølge to årringsdateringer opført i efteråret 1334, og et heldigt fund af en segl-stampe fortæller, at borgens bygherre formodentlig var ridder Sigfred Sehested, hvis slægt stammede fra Rendsborg-egnen. Antagelig havde ridder Sehested et landområde ved Egholm i pant, og han har da opført borgen for at kunne forsvare sin familie og sin ejendom. Med nærheden til Egholm Slot må det bestemt antages, at de to anlæg skal ses i sammenhæng, og formentlig var Egholm I en forgænger for det større Egholm Slot.

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg Historiske Museum.

Kulturmiljøet Fræer

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Gadebillede. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Fræer er en ældre forteby, der som andre af kommunens ældre landsbyer ligger i periferien af Rold Skov. Landsbyen består af større tætliggende gårde, der ligger i en uregelmæssig klynge langs et snoet vejforløb. Fræer Kirke, opført i granitkvader, er placeret højt i byens udkant mod vest.

Det slyngede vejforløb og de store, udflyttede firlængede gårde er vigtige kulturhistoriske træk i Fræer, der beretter om de tidlige landsbymiljøer. Kulturmiljøets egenskaber svækkes dog af landsbyens blandede bygningskarakter.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Fræer.

Fræer ligger omgivet af åbent landskab ikke langt fra Skørping Stationsby og har gode egenskaber for bosætning og erhvervsudvikling på landet.

Vurderingen af kulturmiljøet Fræers værdier og egenskaber:

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højst:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Gammel Skørping

Intro

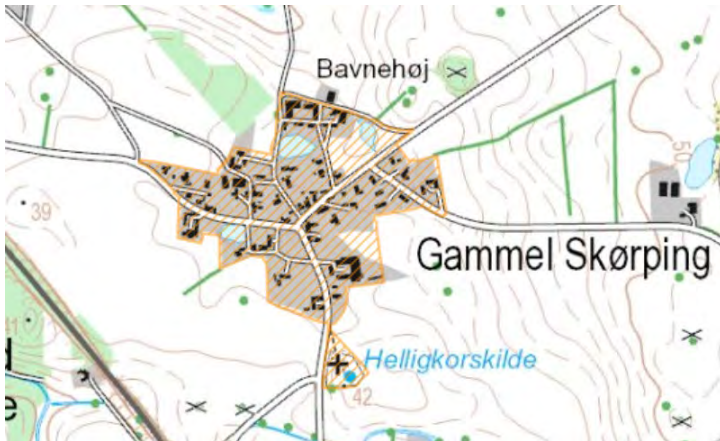
Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Gadekæret midt i Gammel Skørping. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Gl. Skørping er en ældre forteby, som tidligere hed Skørping frem til Skørping Stationsby opstod. Landsbyen er præget af ældre huse, gårde, kirke, præstegård, andelsmejeri og skolebygning, der lægger sig omkring den gamle forte. Fra fortens peger vejene ud i landskabet i en stjerneformation.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Gammel Skørping.

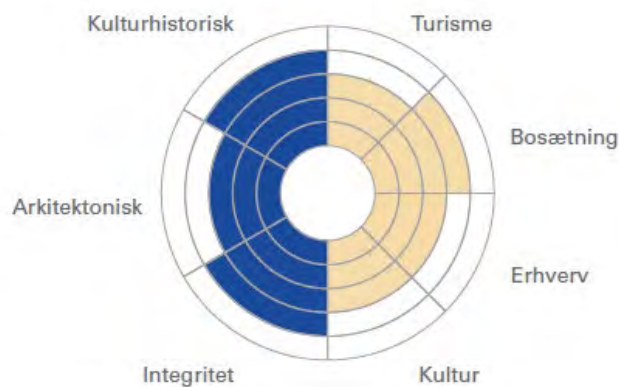
Landsbystrukturen fremstår velbevaret med gadekær og en grøn, ubebygget forte, hvor omkring der ligger en samling af udflyttede gårde. Kulturmiljøets integritetsværdi svækkes dog af nyopførte parcelhuse blandt den oprindelige bebyggelse.

Gl. Skørpings beliggenhed og fine gårde rummer gode egenskaber for bosætning på landet med nærhed til Rold Skov. Kulturmiljøet har desuden et udviklingspotentiale inden for turisme, der knytter sig til Hærvejen, som passerer forbi landsbyen.

Figur 3 En af de udflyttede gårde i landsbyen. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Gammel Skørpings værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

Bosætning landet

Emner

Landsby, kirke, helligkilde

Sted/topografi

Gl. Skørping ligger på en ujævn flade omkring 35 m over havet på en del af det kuperede og højtliggende morænelandskab, der udgør størsteparten af Himmerland. I det ujævne landskab er der små markante bakker og flere små søer eller vandhuller. I selve landsbyen har der kunnet tælles mindst fire søer eller damme. I dag er der to tilbage. Det omgivende landskab afgrænses naturligt knap 2 km nord for landsbyen ved den dybe Lindeneborg ådal, der fra nordøst skærer sig ind i moræneplateauet. Ådalen laver hurtigt et sving mod syd, således at landsbyen ligger på et hjørne af moræneplateauet.

Tæt vest for landsbyen begynder Rold Skov med sine store arealer, mens landskabet mod øst er åbne marker. Terrænet stiger jævnt mod øst til en højderyg med højder på omkring 80 m over havet.

Foruden selve landsbyens bebyggelse og kirken dækker kulturmiljøet kun en mindre del af byens omgivende agerland og ejerlav. Inden for dette område ses kernen i det stjerneformede vejsystem,

der stråler ud fra byen. Dermed ses en del af det aftryk som landsbyen og historien har givet landskabet.

Tid

Middelalder og nyere tid

Karakteristik

Omkring landsbyen ligger der adskillige gravhøje, der vidner om, at området har været beboet i hvert fald siden bronzealderen. Oldtiden i landsbyer havde korte levetider og flyttede rundt i landskabet. Hvornår Gl. Skørping har lagt sig fast med den nuværende placering, vides ikke. Den har dog formentlig ligget der siden engang i jernalderen. Der er endnu ikke fundet spor efter forgængere til landsbyen i omgivelserne. Navnetypen med ing-endelsen antages at tilhøre landets ældste navnelag og gå langt tilbage i jernalderen. Senest i vikingetiden eller starten af middelalderen har landsbyen med sikkerhed fået sin nuværende placering. Herom vidner landsbyens romanske kirke fra 1100- eller 1200-tallet, der måske ikke er den første kirke på stedet. Ved utallige romanske stenkirker er det påvist, at disse har haft forgængere af træ, bygget i 1000-tallet.

Gl. Skørping var i ældre tider sognets adelby (hovedby) og hed bare Skørping, indtil det nuværende Skørping opstod med jernbanen og "stjal" navnet. Landsbyen er som type en forte-landsby, hvor gårdene har ligget omkring et fællesareal kaldet forten. Af Christian V's Matrikel fra 1688 ses det, at Gl. Skørping på daværende tidspunkt bestod af 14 gårde og 11 jordløse huse, altså 25 husstande. For området svarer det til en gennemsnits landsby eller lidt mindre, hvis man kigger alene på sognenes hovedbyer. Sognenes øvrige bebyggelser er typisk lidt mindre. Næsten 100 år senere kan man i folketællingen fra 1787 se, at landsbyen nu er vokset til 20 gårde og 33 huse. Kort herefter, i 1797, ophører landsbyens dyrkningsfællesskab, hvor hver enkelt gård har haft sin jord spredt i hele bymarken. Jorden udskiftedes, hvorved det forsøgte at samle jorden i større enheder omkring de tilhørende gårde. Da det fortsat var nødvendigt at have forskellige jordtyper, såsom ager, eng, mose og skov tilknyttet den enkelte gård, kunne disse dog sagtens have jord i to modsatte ender af bymarken efter udskiftningen. I forbindelse med udskiftningen af landsbyens jord blev der ikke foretaget nogen udflytning af gårde, der altså blev liggende tæt sammen i landsbyen. Ved udskiftningen opstod der derfor et system af matrikler og markveje, der stråler ud fra landsbyen som eger i et hjul. Udskiftningsmodellen kaldes stjerneudskiftning og blev især benyttet ved små landsbyer. Stjerneformen anes endnu i de eksisterende veje og markveje. Kort efter udskiftningen, i folketællingen fra 1801, ses det, at landsbyen er næsten uændret af størrelse. Dens 187 personer fordeler sig på 18 gårde og 28 huse med eller uden jord. I folketællingerne gives der et godt indtryk af erhvervssammensætningen i landsbyen, der foruden at være selvforsynende med fødevarer ligeledes har kunnet mønstre en del håndværksmæssig arbejdskraft. Blandt byens mange husmænd, der ofte har dyrket et mindre stykke jord eller haft nogle få dyr på græs, ses der således håndværkere som hjulmænd, snedkere, tømrere, spindekoner, væverkarle, smede, skomagere, bødkere og skræddere.

Landsbyens udstrækning og struktur er stort set intakt fra tiden før udskiftningen og således måske helt fra middelalderen. Adskillige af landsbyens gamle huse fra 1800-tallet eller ældre er endnu bevaret. De genkendes bl.a. ved deres beskedne højde og bredde. Desuden ligger de typisk solret, altså orienteret øst-vest, fuldstændig på samme måde som i jernalderens landsbyer. Hist og her ses der spor af bindingsværk eller et hus med stråtag. Ellers må det siges, at landsbyens huse ikke udviser

nogen ensartet stil, men består af adskillige farve- og materialevalg fra forskellige tider. Landsbyens asfaltveje har kun fortov stedvist, og mindre vejstykker er endnu grusbelaagte.

Karakteristisk for landsbyen er desuden dens centrale og åbne plads, der er en rest af landsbyens fællesareal, fortænet. Pladsen henligger som græsplæne og afgrænses mod syd af landsbyens gamle præstegård med bindingsværk og stråtag. Bygningen er formentlig opført i 1770'erne. Ved pladsens vestside ligger landsbyens nedlagte skole, der nu fungerer som privatbolig.

Kirken og Helligorskilden

Skørping kirke ligger alene på en bakketop lige syd for landsbyen. Kirken er en typisk jysk kvaderstenskirke fra den tidlige middelalder, opført i romansk stilart engang i perioden 1100-1250. De oprindelige dele af granit udgøres af koret og skibet. I den senere halvdel af middelalderen har kirken fået tre tilbygninger i form af et tårn mod vest, et kapel mod syd og et våbenhus mod nord. Tilbygningerne er bygget af munkesten og genanvendte kvadre. I kirkens indre har skibet

Figur 5 Skørping Kirke set fra nord. Foto: NIRAS, 2020.

plankeloft som oprindeligt. Koret har i senmiddelalderen fået indbygget krydshvælv. Tårnets underrum har ligeledes krydshvælv. Under kirken blev der i 1700-tallet indrettet to tøndehvælvede gravkældre. I kirkens indre er der bevaret højgotiske kalkmalerier fra slutningen af 1300-tallet. Muligvis er de bekostede af dronning Margrethe i forbindelse med, at hun i 1392 indstiftede et alter i kirken. Kalkmalerier fra den nævnte periode er meget sjældent bevaret i Jylland.

På trods af kirkens nok så interessante bygning forbindes stedet i folks bevidsthed nok i højere grad med helligkilden, Helligorskilde, der findes østligt på kirkegården. Dette gælder både i dag og

især i ældre tider, hvor kilden var besøgt for sin helbredende kraft. Blandt Himmerlands mange helligkilder var Helligorskilden i Gl. Skørping den mest berømte. Kilden blev besøgt indtil 1891, hvor herredsfogeden lukkede den og forbød det tilhørende kildemarked, vel nok pga. for megen "druk og fjas". I 1924 blev kilden genåbnet og ses i dag helt østligt på

Figur 6 Helligorskilde ved Skørping Kirke. Foto: Rebild Kommune, 2020.

kirkegården som en kampestensbygget brønd. I 1947 var kilden tør og blev oprenset. Herved fandtes en mønt fra 1400-tallet, der måske vidner om kildens høje alder. I 1951 blev kirkens alter ombygget. Herved kunne det ses, at det var funderet på en mægtig stenbunke, som lå i gråt sand. I en meters dybde under gulvet stod vandet op. Kulturhistorikeren og museumsdirektøren Peter Riismøller tolkede dette som kildens oprindelige placering, hvorpå kirken var blevet anlagt. Dyrkelsen af helligkilder menes at have sin rod i de hedenske tider, hvor også andre natursteder som lunde eller markante sten kunne dyrkes som helligdomme. Helligkorskilden er da ikke det eneste eksempel ved kirken på den forsvundne hedenske kult. I kirkegårdsdigets SV-hjørne sidder en sten med 5-7 såkaldte skåltegn, der formentlig stammer fra bronzealderens kulthandlinger (sb.nr. 120310-237).

Bevaringstilstand

Overordnet set er landsbyens udstrækning velbevaret. Den har aldrig gennemgået store ændringer i form af udflytninger af gårde og er ikke blevet omkranset af nye parcelhus- eller industrikvarterer. Den indre struktur er ligeledes velbevaret med rester af forte og gamle vejstrøg. Landsbyen indeholder i sin forskelligartede bygningsmasse stadig flere gamle huse. Disse udviser dog ikke nogen ensartet oprindelig stil. Kun enkelte gårde er endnu i fuld funktion. Alt andet erhverv, der tidligere hørte til en landsby, er til gengæld forsvundet. Landsbyens religiøse enhed med kirke, præstegård og helligkilde er bevaret.

Sårbarhed og virkemidler

Gl. Skørpings beliggenhed naturskønt ved Rold Skov og tæt uden for Skørping gør, at landsbyen ikke er truet af fraflytning og uddød som nogle landsbyer i andre egne. Landsbyens trussel er snarere, at den opluges af Skørping, der sydfra har udvidet sig kraftigt mod nord i form af grundudstyknings i de seneste år. Hvis kulturmiljøet med den afgrænsede landsby skal bevares, må de sidste åbne marker mellem de to byer naturligvis friholdes for byggeri. Fra landsbyens kirke er der i dag ca. 530 m til den sammenhængende bebyggelse ved Skørping begynder. I selve landsbyen foregår der også en udstykning af parcelhusgrunde, der bebygges med moderne og større huse. Desuden nedrives ældre gårdlænger for at blive erstattet med moderne driftsbygninger. Det må forventes, at dette er en fortsættende tendens, der betyder, at landsbyens små og gamle huse gradvist forsvinder.

En bevarende lokalplan bør vedtages af planmyndighederne, så landsbyens struktur kan opretholdes, og de omgivende arealer friholdes for byggeri. Ved nybyggeri og ombygninger bør der ligeledes udarbejdes retningslinier, således at dette udføres med valg af traditionelle materialer og stilarter, såsom teglsten, bindingsværk, tegltag, stråtag, malede/kalkede murflader og malede sprosevinduer. Bevares bør desuden de fortovsløse gader og det ubebyggede forte areal.

Bonitering

Gl. Skørping er en velbevaret repræsentant for en himmerlandsk landsby, der ikke gennemgik udflytninger af gårde ved dyrkningsfællesskabets ophør. Den tilhører formentlig regionens ældste lag af landsbyer, der har deres oprindelse i jernalderen og førkristen tid. I landsbyen opleves endnu en stemning af gamle dage, der kan danne grundlag for en formidling af det gamle liv på landet. Det tidligere så vigtige religiøse liv er ligeledes tydeligt repræsenteret ved kirke, præstegård og helligkilde. Landsbyen med kirke har således en autentisk pædagogisk værdi.

Den rent videnskabelige værdi kan bl.a. påpeges i forbindelse med spørgsmålet om bebyggelsens alder. Dateringen af landets landsbyer er hovedsageligt sket ved hjælp af upræcis navne-typologi

og indirekte arkæologiske vidnesbyrd fra kirker eller lignende. Kun yderst sjældent er der foretaget arkæologiske undersøgelser med det formål at datere eksisterende landsbyer og holde resultatet op mod navneforskningen. Velbevaret som Gl. Skørping er, rummer den en god mulighed i denne retning og kan derved bidrage til dateringen af regionens øvrige gamle adelbyer og i særdeleshed dem af ing-typen.

Kontekst/sammenhænge

Landsbyens beliggenhed højt på moræneplateauet ved den markante Lindenberg ådal har sin klare parallel i landsbyen og kulturmiljøet Volsted, der ligger på ådalens nordside over for Gl. Skørping. De adskiller sig ved beliggenheden fra de adskillige landsbyer i det nordlige Himmerland, der har en udpræget randbeliggenhed på overgangen mellem engarealer og højereliggende agerland. Ellers skal landsbyen ses i sammenhæng med andre gamle himmerlandske sogne- og adelbyer som Nøvling, Fræer, St. Brøndum, Skibsted og Kongerslev med deres høje, men ukendte præcise alder.

Anvendt kildemateriale

Egevang, R. & U. Haastrup (red.): *Danske Kalkmalerier. Gotik 1375-1475*. Nationalmuseet 1985, kap 5.

Ertbøll-Nielsen, A.C.: Hr. Wadum i Skørping og hans Aarsregnskab.

Fra Himmerland og Kjær Herred 1945-46. Aalborg, s. 302.

Folketælling 1787 og Folketælling 1801. Statens Arkiver. Dansk Data Arkiv. (internetadresse: <http://www.ddd.dda.dk>)

Pedersen, H.: *De danske Landbrug. Fremstillet paa Grundlag af Forarbejderne til Christian Vs. Matrikel 1688*. København 1928 (Retrotryk for Landbohøistorsk Selskab. København 1975), s. 279.

Riismøller, P.: *Af Skørping sogns historie*. Upubliceret manuskript på Aalborg Historiske Museum. ÅHM 1233 Riismøllers manuskripter, Læg 33.

Schmidt, A.: Helligkilder i Himmerland og Kjær Herred. *Fra Himmerland og Kjær Herred 1924-1926*. Aalborg 1926, s. 1.

Trap, J.P.: *Danmark*. Femte Udgave. Ålborg Amt. Bind VI, 3. Gads Forlag 1961, s. 1108-1112.

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg historiske Museum.

Kulturmiljøet Gravlev

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Kommunebeskrivelse

Gravlev er en gammel vejby, hvor bebyggelsen er placeret langs et slynget vejforløb i Gravlevdalen med udsigt over Gravlev Sø og Rebild Bakker. I bunden af dalen findes græsningsarealer, mens dyrkningsarealerne ligger over skråningen bag landsbyen.

Gravlevs smukke placering langs Lindenberg Ådal og dens velbevarede landsbystruktur styrker kulturmiljøets integritetsværdi. De arkitektoniske kvaliteter svækkes dog af de ændringer i den oprindelige bygningsmasse samt opførelsen af nyere huse, som ikke falder naturligt ind i den øvrige landsbybebyggelse.

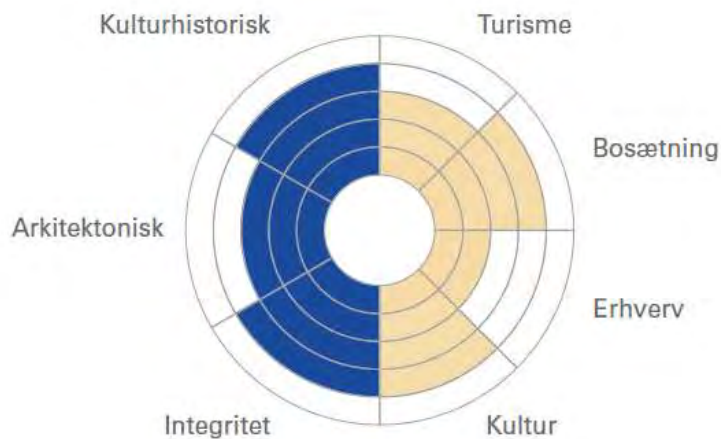
Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Gravlev.

Figur 1 Kig gennem Gravlev. Billede: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøets nærhed til Rebild Bakker og dets samspil med det omkringliggende landskab giver gode bosætningsegenskaber. Samtidig formidler Gravlev på en fin måde bosætning i forhold til landskabet og udviklingen af landbruget.

Vurderingen af kulturmiljøet Gravlevs værdier og egenskaber:

Figur 1 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højst:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Amtsbeskrivelse

Tema

Bosætning landet.

Emner

Landsby, slynget vejby med randbeliggenhed og kirke.

Sted/topografi

Gravlev sogn

Landsbyen Gravlev med kirke ligger på og neden for de markante vestskrænter ned mod Gravlevdalen, der i istiden er opstået som en såkaldt tunneldal, og som gennemstrømmes af Lindene Å. Fra Gravlev er der en enestående udsigt mod øst over Gravlev sø og Gravlevdalen til Rebild Bakker på dalens østside. Kulturmiljøet omfatter landsbyens bebyggede arealer på skrænterne ned mod Gravlevdalen.

Tid

Middelalderen (ca. 1050-1536) og frem til i dag. Kirkens kor og skib er opført i den romanske periode sandsynligvis mellem 1100 og 1250.

Karakteristik

Landsbyen

Gravlev kendes tilbage til et testamente i 1268, men et nærmere kendskab til dens størrelse fås først i 1682 med forarbejderne til Chr. V's matrikel. Gravlev omfattede da 12 gårde med et dyrket areal på i alt 379 tdr. land samt ni huse uden jordtilliggende. Landsbyens form og beliggenhed var nært knyttet til de landskabelige forhold i området. Bebyggelsen blev således placeret på hver side af et vejforløb, der slyngede sig langs foden af skrænterne ud mod Gravlevdalen. Her lå bebyggelsen i læ og var med sin randbeliggenhed placeret midt mellem Gravlevdalens enggræsning og højlandets dyrkningsmuligheder.

Kirken

Omtrent midt i byen og lidt hævet over de øvrige bebyggelser på Gravlevdalens vestskrænt ligger Gravlev kirke. Kirken består af et kor og et skib samt et tårn mod vest og et våbenhus på sydsiden af skibet. Det romanske kor og skib er opført af granitkvadre over en sokkel med skråkant. Murværket er især mod øst og syd stærkt omsat, men på nordsiden af kirken er der bevaret to romanske, rundbuede

Figur 2 Gravlev Kirke. Foto: Rebild Kommune.

vinduesåbninger; åbningen i koret er prydet af en profileret, rundbuet overligger. Adgang til kirken finder sted gennem våbenhuset til den oprindelige døråbning på skibets sydside. Denne åbning består primært af to store karmsten og et overliggende tympanon (en halvcirkelformet sten) med et cirkelmotiv i ophøjet relief. Den nordlige døråbning er på et tidspunkt blevet tilmuret, men de to store karmsten flankerer stadig åbningen. I forbindelse med en større istandsættelse i 1919-1920 blev åbningen yderligere markeret ved indsættelse af et tympanon med et korsmotiv i ophøjet relief. Dette havde indtil da ligget henslængt uden for kirkegården, men er uden tvivl det oprindelige tympanon. I dag sidder der en mindre, firkantet vinduesåbning i den tilmurede døråbning, hvilket ikke er en heldig løsning.

Tårnet, der har pyramidetag, blev bygget til skibets vestgavl i senmiddelalderen.

Forneden er det opført af granitkvadre, der må være genbrug fra gavlen, og foroven er det muret af middelalderens store teglsten, munkestenen. Årstallet 1873 på tårnets sydside vidner om en restaurering af dette. Indvendig forbinder en høj spidsbue skibet med det overhvævede tårnrum.

Våbenhuset er af samme materiale og fra samme tid som tårnet, men den kamtakkede blændingsgavl på dette er ommuret. Kirken står overvejende i blank mur, men den øvre, teglbyggede del af tårnet og hele våbenhuset er hvidkalket. Koret og skibet er tækket med bly, mens tårnet og våbenhuset har tegltag. Indvendig har skibet stadig fladt bjælkeloft, mens koret i gotisk tid har fået indbygget et krydshvælv. Den bevarede korbue mellem kor og skib er smykket med profilerede kragbånd, og alterbordet er muret af granitkvadre. Den romanske døbefont er ligeledes af granit. Den stejle, terrassedelte kirkegård, der nærmest klynger sig til skrænten, er omgivet af en forholdsvis lav hæk. På klokkebakken ved kirken lå der tidligere en helligkilde.

Bevaringstilstand

Selvom hovedparten af bebyggelsen i Gravlev er fornyet i nyere tid, synes den i omfang og beliggenhed at være nogenlunde uændret. Karakteren som den slyngede vejby på randen ud mod Gravlevdalen er således velbevaret.

Kirke og kirkegård er i funktion, og såvel kirken som kirkegården er generelt set i en god bevaringstilstand.

Sårbarhed og virkemidler

I kommune- og lokalplaner bør der ikke åbnes mulighed for byggeri eller anden aktivitet, der ødelægger landsbyens bevarede karakter som slyngede vejby på randen ud mod Gravlevdalen.

Tilsvarende bør den nuværende sammenhæng mellem kirke og landsby opretholdes. Kirkebygningen skal løbende vedligeholdes sådan, at f.eks. tagskader og skader på murværket ikke giver anledning til mere vedvarende problemer for bygningen. Kirkegården skal ligeledes vedligeholdes. Indarbejdelsen af bevarende bestemmelser i en lokalplan for området vil være et oplagt redskab til en fremtidig regulering og udvikling af kulturmiljøets værdier. I sammenhæng hermed kunne kulturmiljøet med fordel formidles i området med henblik på en øget forståelse for dets værdier. Dette kunne bl.a. ske ved en indarbejdelse i den formidling af natur- og kulturværdier, der i forvejen er tilvejebragt ved de populære turistattraktioner omkring Rold Skov og Rebild Bakker.

Bonitering

Gravlev udgør en af mange såkaldte vejbyer i Danmark, hvoraf flere har tilsvarende beliggenheder udstrakt på randen mellem skiftende landskabstyper. Gravlev kirke er en typisk repræsentant for de middelalderlige landsognekirker i Danmark og en uadskillelig del af den slyngede vejby Gravlev. Oplevelsen af landsbyen vil ikke være af den samme unikke karakter uden kirken/kirkegården. Kirken har dertil videnskabelig værdi for middelalderforskere m.fl.

Kontekst/sammenhænge

Gravlev er blot én af mange vejbyer i det nordjyske. I Himmerland er denne landsbytype bl.a. rigt repræsenteret omkring Lille Vildmose, hvor landsbyerne ligeledes er karakteriseret af randbeliggenhed.

Kirken er som nævnt en typisk repræsentant for de middelalderlige landsognekirker, og sammenhængen mellem landsby og kirke kan genfindes i utallige landsbyer i Danmark.

Anvendt kildemateriale

J.P. Trap: *Danmark*. Femte udgave, 1961. Ålborg Amt, bind VI, 3, s. 1055 f.

Hastrup, Fritz: Landsbytyper i Himmerland. *Kulturgeografi*. Århus 1959, side 207-219.

Hastrup, Fritz: *Danske landsbytyper: En geografisk analyse med 10 kortbilag i farver*. Århus 1964 .

Horskjær, E. (red.): *De danske Kirker*. Himmerland. Bind 11. København 1968, s. 97ff.

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg historiske Museum.

Kulturmiljøet Grynderup Landsby

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

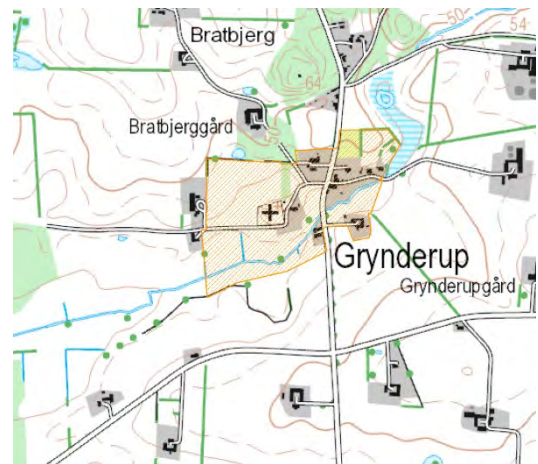

Figur 1 Foto mod kirken i Grynderup. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018

Grynderup er et lille landsbymiljø med gårde spredt i landskabet og huse beliggende langs GI.

Tværevej. Grynderups missionshus og gamle frysehus ligger centralt i landsbyen, mens middelalderkirken og kirkegården ligger på en forhøjning.

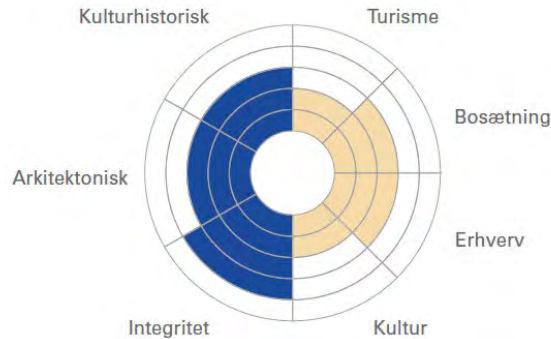
Landsbyens beskedne størrelse og struktur samt dens bebyggelse, som gårdene, missionshuset, frysehuset, kirken og det ubebyggede landskab mellem dem, udgør bevaringsværdige elementer og giver kulturmiljøet en høj integritetsværdi.

Figur 2 Udpeging af kulturmiljøet Grynderup Landsby (orange)

Grynderups egenskaber findes især i forbindelse med bosætning og erhverv i form af landbrug pga. landsbyens gårde.

Vurderingen af kulturmiljøet Grynderup Landsbys værdier og egenskaber:

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Grynderup

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Udsigt mod den imponerende Elbjerg. Foto: Rebild Kommune

Amtsbeskrivelse

Tema

Oldtid generelt, nyere tid.

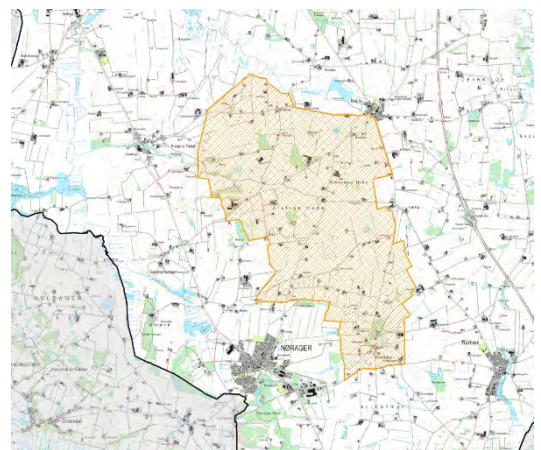
Emner

Højkoncentrationer, agersystemer, nedlagt landsby, stendiger og marksystemer.

Sted/Topografi

Kulturmiljøområdet ved Grynderup er placeret øst for Kongens Thisted i det vestlige Himmerland.

Den nedlagte, middelalderlige torp "Alstrup gardested" – Alstrup gårdsted – ligger på Alstrup Hede i det sydlige Himmerland, mellem byerne Mejlbj mod nord og

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Grynderup.

Nørager mod syd i den østligste del af Kongens Tisted sogn. Sognet har mod nord ret jævne former, men mod syd bliver terrænet højere og mere kuperet. Vest for Alstrup gardsted ligger således de markante højdedrag Stejlhøje (86 meter højt) og Tisbjerg (74 meter højt). De bedste jorder i sognet ligger omkring landsbyen Kongens Tisted, mens der mod øst tidligere fandtes udbredte hedestrækninger – Alstrup Hede. Langt hovedparten af heden er nu opdyrket.

Noget nord for Alstrup gardsted løber Lerkenfeld Å, og området omkring torpen er præget af mindre vådområder og mosehuller. Selve torpen ligger i en lavning i terrænet og på lavningens skråninger. Dele af området er udpeget som kulturarvsareal (DKC 120208-108).

Tid

Forhistorisk tid og middelalder (1050-1536).

Karakteristik

Forhistorie

Området ved Grynderup karakteriseres ved at indeholde en mængde gravhøje, der ligger i små koncentrationer i det store kulturmiljøområde. Nordvestligt i arealet ligger en samling gravhøje omkring Elbjerg, der er en naturlig bakke, og som rejser sig stejlt over denne ellers flade del af udpegningsområdet. Her ligger ca. 8 gravhøje smukt placeret, hvor selve Elbjerg, der har en gravhøj beliggende på toppen, ligger mod nordvest, mens de resterende gravhøje ligger neden for bakken på den sydøstlige side. Lidt over en km længere mod sydøst ligger en gravhøj af imponerende dimensioner kaldet Vejrhøj. Denne gravhøj kan ses fra det meste af den nordlige del af kulturmiljøområdet. Længere mod sydøst ved Bredehøj ligger en anden koncentration af gravhøje uden for det oprindeligt udpegede areal. Her ligger tre rundhøje og en enkelt langhøj. På den vestlige side ligger Tisbjerg på en moræneknold. Denne gravhøj har en relation til Elbjerg i den lokale

folketradition, hvor det siges om Elbjerg, at "I Højen siges at være begravet en Skat: "Det drøner af og til derinde som naar et Kistelaag bliver lukket til". Og videre: "I Tisbjerg bor Dronningen, i Elbjerg bor Kongen", siger andre". Midt i arealet ligger Alstrup Hede, hvor man i græsarealet

Figur 3 Udsigt fra vejen ved Stejlhøjene. Foto: Rebild Kommune

svagt kan se spor efter en middelalderlig bebyggelse, der har ligget i dette område (se senere). Vestligt i udpegningsområdet

ved Stejlehøje på den anden side af den dal, der ligger syd for Tisbjerg, befinder sig endnu en samling af gravhøje højt placeret på en markant plads i terrænet.

Sydligt i området ligger en mængde gravhøje i nogle mindre koncentrationer. Vestligt i området ligger en lille samling på en lav ås. Længere mod øst ved Store Bovshøj ligger ligeledes en gruppe af mindre gravhøje, der dog ikke giver nogen bemærkelsesværdig oplevelse af det kulturhistoriske landskab. Det giver derimod området syd herfor ved Tornhøje, der er et lille område med fire gravhøje af anselig størrelse. Sydøst herfor ligger to gravhøje, hvoraf den ene er en langhøj. Nordøst herfor ligger endnu en koncentration af gravhøje, der giver en god oplevelse af, hvordan mindre gravhøje ligger spredt på et mindre areal.

Nyere tid

På Alstrup Hede i det sydlige Himmerland lå der i middelalderen en mindre landsby. Det er uvist, hvornår landsbyen er opstået, men i 1487 omtales den som "Alstrup gardested" - Alstrup gårdsted. Landsbyen er en såkaldt torp, og disse oftest små bebyggelser opstod i 1000-1200-tallet ved en udflytning fra ældre og større moderlandsbyer, de såkaldte adelbyer. I dette tilfælde er det meget muligt, at Alstrup gardested er udskilt fra sognets hovedby, Kongens Tisted. Omtalen i 1487 af landsbyen vedrører en fastlæggelse af skel mellem denne og nabobebyggelserne Bonderup, Vester Nørager og "Andbjerg gardested". Såvel sidstnævnte som Alstrup gardested var muligvis under nedlæggelse på dette tidspunkt. I Alstrup blev der dog ved en arkæologisk undersøgelse i 1939 fundet lerkarskår fra omkring 1500, og denne torp har da muligvis stadig eksisteret i begyndelsen af 1500-tallet. Det middelalderlige Alstrup blev allerede nævnt i den første udgave af J.P. Traps bogværk "Danmark" fra 1859, og i 1891 indberettede kaptajn Daniel Bruun torpen på Alstrup Hede til Nationalmuseets sognebeskrivelse. I sin indberetning skrev kaptajn Bruun blandt andet: *"Egnes Folk berette, at ifølge gamle Sagn laa her "før Pestens Tid" en Landsby og her ses tydelige Spor af Gaardspladsen, Indelukker og lignende. Der have været indgjærdede. I enkelte af de nuværende Mosehuller lige tæt ved og mellem Indhegningerne er ved Tørvegravning fundet Stykker af Hjul, Fælg og Staver, ligesom der i disse Huller efter Gaardejer Chr. Grynderups Sigende er fundet Rester af klinede Bygninger ..."*.

Daniel Bruun tilbød at kortlægge sporene af landsbyen, men dette skete desværre ikke. I stedet fortsatte opdyrkningen af området, og omkring 1895 blev en stor del af kampestenene fra landsbyens diger brugt ved opførelsen af Alstrup Hedegårds udlænger (i dag: ejendommen Mejlbyvej 67, 9610 Nørager). Først i 1944 blev den middelalderlige torp endeligt fredet. Det fredede areal kom til at dække 20.360 m² og omfatter agre, vejspor, stensatte jorddiger, det såkaldte gadekær, et større mosehul og landsbyens forte. I 1939 havde Axel Steensberg fra Nationalmuseet gennemført den ovenfor nævnte undersøgelse, og i 1950 vendte han tilbage for at foretage en opmåling af landsbyen og dens umiddelbare omgivelser. Resultaterne fra dette besøg lod han publicere i "Fra Nationalmuseets Arbejdsmark" 1957. Heri kan man blandt andet læse om Alstrups gadekær og om bevarede 25-35 meter lange agerfurer fra en af markerne samt om de stensatte jorddiger, der har kantet landsbyens forte, marker og de enkelte gårdtofter. I 2002 fik Aalborg Historiske Museum en henvendelse fra gårdejer Niels Kr. Lauridsen på Alstrup Hedegård. Han fortalte, at han uden for det fredede areal, i et område lidt sydvest for mosen, var pløjet på rester af en stenbrolægning og et lergulv. Med nærheden til den fredede torp var det endog meget sandsynligt, at der her var tale om anlæg med tilknytning til landsbyen, og i foråret og sommeren 2003 foretog museet en mindre udgravning på cirka 100 m² for at fastslå karakteren af det påtrufne. Udgravningen bekræftede til fulde Niels Kr. Lauridsens oplysninger. Rester af brolægning og lergulv fra et middelalderhus dukkede op blot 5-15 cm under markens overflade, og skønt marken bliver pløjet

skånsomt, er der ingen tvivl om, at anlæggene er truet af dyrkning og vil gå til grunde i løbet af ganske få år. Kun den sydlige del af huset lå inden for udgravningsfeltet, og resten af huset må således afvente en senere udgravning. Huset, der var øst-vest vendt, var cirka 11 meter langt, og det har antagelig stået på en sten- eller træsyld, da de spredte stolpehuller kun vanskeligt kan danne en væglinie. De må have haft andre funktioner i huset. Endvidere dukkede bunden af et cirka 1,25 meter bredt, omtrent nord-syd orienteret stensat jorddige op – ganske magen til jorddigerne på det fredede areal, bortset fra at dette kun var bevaret i niveau med undergrundssandet. I fylde til diget samt på lergulvet og i et enkelt stolpehul i huset blev der fundet en del gråbrændt keramik. Hovedparten af denne stammer fra kuglepotter med udad bøjet rand, og nogle af skårene er ornamenteret med indridsede bølgelinier. Keramikken daterer foreløbig huset og diget til tiden omkring 1400. Prøvegravningen viste med al tydelighed, at en del af torpen ligger uden for det fredede areal, og for at få et første indtryk af landsbyens udstrækning blev der i september 2003 udført en magnetisk kortlægning af to, cirka 40 x 40 meter store områder nord for udgravningsfeltet. Niels Kr. Lauridsen og hans nabo, gårdejer Claus Jørgensen, der ejer marken, hvorpå det formodede gadekær ligger, lagde venligst jord til, og kortlægningen afslørede to mulige hustomter: En øst-vest vendt tomt ikke langt fra det udgravede middelalderhus og en nordvest-sydøst orienteret tomt øst for gadekæret. Sidstnævnte tomt er muligvis identisk med et 1800-tals hus, som for længst er nedrevet, men samtidig var det i dette område, at Axel Steensberg i 1939 fandt keramik fra omkring 1500. Så helt udelukke, at der også her kan være tale om et middelalderhus, kan man ikke, og under alle omstændigheder bør begge de mulige hustomter undersøges nøjere.

Bevaringstilstand

Anlæggene inden for det fredede areal er i en rimelig bevaringstilstand, men de er udsat for konstant nedslidning, da det i henhold til fredningsbestemmelserne er tilladt at lade kvæg afgræsse området, hvilket sker. Ydermere er der en vis trafik primært med traktor med anhænger. Disse køretøjer transporterer dels kvæget ud på og hjem fra arealet, dels bringer de foder til kvæget. Køretøjerne kører blandt andet hen over de bevarede agerfurer, hvilket naturligvis udsætter disse for slid. Uden for det fredede areal anvendes nogle af markerne også til kvæg, men da der i disse områder ikke er bevaret arkæologiske anlæg over terræn, forvolder kvæget ingen skade her. Til gengæld betyder dyrkningen af jorden, at der forvoldes stor skade på de arkæologiske anlæg under terræn – som beskrevet ovenfor. De landmænd, der p.t. benytter området, har i øvrigt stor forståelse for det nødvendige i at bevare de kulturhistoriske værdier.

Sårbarhed og virkemidler

Forhistorisk tid

Flere gravhøje er tilgroede med krat og mindre træer, og følgende gravhøje bør således ryddes for skadelig vegetation: 120802-90, 120208-10, 120802-113, 120802-111, 120802-109, 120802-107, 120203-67, 120207-23, 120207-48, 120207-49, 120207-63 (se dkconline).

Derudover er en enkelt gravhøj udsat for erosion som følge af, at den afgræsses af geder og heste: 120208-12, 120203-66.

Nyere tid

Inden for det fredede areal bør fredningsbestemmelserne skærpes, således at trafik med køretøjer ikke længere bliver tilladt. Ligeledes bør der fra amtets eller anden myndigheds side føres et aktivt tilsyn med arealet, således at skader på stendigerne, primært forvoldt af kvæget, kan blive udbedret hurtigst muligt. Uden for det fredede areal bør amtet eller anden myndighed tilvejebringe en frivillig

aftale med de landmænd, der ejer markerne omkring det fredede areal, der sikrer, at disse marker enten pløjes så skånsomt som overhovedet muligt eller primært anvendes til græsning.

Bonitering

Forekomsten af små koncentrationer af gravhøje over det store areal og oplevelsen af disse højes beliggenhed giver en god oplevelse af det kulturhistoriske landskab.

Alstrup gardested har en stor oplevelsesværdi, eftersom landsbyens marker og stendiger m.m. stadig er bevaret. Her kan man som besøgende se, at der har eksisteret en mindre landsby i middelalderen, og man fornemmer tydeligt "historiens vingesus". Desuden er landskabet endnu så tilpas øde og spredt bebygget, at man fornemmer, at torpen må have ligget i udkanten af det i middelalderen dyrkbare land. Alstrup gardested har også en stor videnskabelig værdi. Yderligere undersøgelser af lokaliteten vil utvivlsomt kunne øge vort kendskab til og forståelse af middelalderens landbebyggelse og landbrug. Forekomsten af såvel torpens huse som dens marker giver en sjælden mulighed for at få et indblik i det kulturlandskab, som landsbyen fungerede i. Fortsatte undersøgelser på Alstrup Hede må vurderes til at være ikke alene væsentlige i et regionalt perspektiv, men også i et nationalt perspektiv. Området er tillige udpeget som et arkæologisk kulturarvsareal – se Kulturarvsstyrelsen: Fund og Fortidsminder: sb.nr. 97, Kongens Tisted sogn; her kan man også se størrelsen af det udpegede areal. Udpegningen er sket i forbindelse med en landsdækkende kortlægning af kulturarvsarealer af national betydning, iværksat af Kulturarvsstyrelsen.

Kontekst/sammenhænge

Arealer med bevarede strukturer fra middelalderens landbebyggelse er meget sjældne, ikke blot regionalt, men også på landsplan.

Kilder

Dansk Kulturhistorisk Centralregister (DKC) www.dkconline.dk

Kulturarvsstyrelsen: *Fund og Fortidsminder* – Det kulturhistoriske Centralregister: Kongens Tisted sogn, sb.nr. 97.

Møller, S. Bergmann: *Nye undersøgelser i Alstrup gardested – en middelalderlig torp.*

Aalborg Historiske Museum. Årsberetning 2003, s. 5ff.

Smekalova, T. og O. Voss: *Magnetisk kortlægning af arkæologiske anlæg i Danmark 1992-2000.*

Nationalmuseets Arbejdsmark 2001, s. 148ff.

Steensberg, A.: Jorddyrkning i middelalderen. *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1957*, s. 83ff.

Trap, J.P.: *Danmark*. Femte udgave. Ålborg Amt. Bind VI, 3. Gads Forlag 1961, s. 1198f.

ÅHM j.nr. 5221: *Alstrup gardested – en middelalderlig torp.*

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg historiske Museum.

Kulturmiljøet Gårdsens Vold

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Amtsbeskrivelse

Gårdsens Vold, Solbjerg sogn – borgbanke

Sted/topografi: Voldstedet ligger ganske utilgængeligt i et mosedrag nogenlunde midt i Sønderkov, som er beliggende mellem landsbyerne Solbjerg og Veddum i Himmerland.

Mosen danner en naturlig voldgrav omkring en oprindelig naturlig banke, som er tildannet således, at den fremtræder næsten rund med en diameter på ca. 60 m. Banken står med ret stejle sider, og på topfladen er der fundet teglbrokker.

På voldstedet har borgen Trommelholt efter al sandsynlighed ligget. I 1453 sælger Morten Svan stedet til Viborgbispen. Gårdsens Vold er tillige udpeget som et arkæologisk kulturarvsareal af national betydning i forbindelse med en landsdækkende kortlægning af sådanne, iværksat af Kulturarvsstyrelsen. (DKC 120311-115)

Teksten er udarbejdet af Nordjyllands Historiske Museum.

Figur 1 Udpegning af kulturmiljøet Gårdsens Vold.

Kulturmiljøet Hjedsbæk Plantage

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *amtsbeskrivelse*. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Hjeds Sekshøje er en gruppe bestående af 8 gravhøje, der følger den sydøstlige rand af et bakkedrag, der rejser sig over det omgivende terræn. Foto: Rebild Kommune.

Amtsbeskrivelse

Tema

Yngre Stenalder, oldtid generelt.

Emner

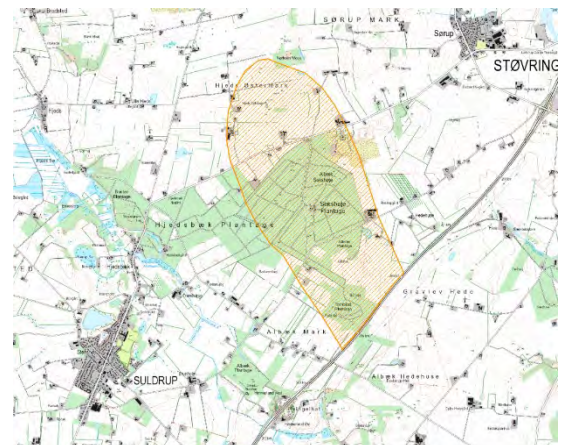
Højkoncentrationer, storstensgrav, stensætning.

Sted/Topografi

Kulturmiljøområdet ved Hjedsbæk plantage er fortrinsvist et plantageareal i det østlige Himmerland.

Karakteristik

Længst mod syd i udpegningsområde ligger to gravhøje i den sydlige del af Tornblad Plantage. Ud over disse høje ligger også tre høje lidt længere mod nordøst. Disse kaldes for Solhøje. Tre af disse høje er af anseelig størrelse, mens en fjerde er udgravet, hvor en stenkiste fra bronzealderen er fundet. Alle gravhøjene i Tornblad Plantage er temmelig tilgroede med krat eller træer, hvilket er skadeligt for højenes bevaring, ligesom det går ud over oplevelsen af terrænet. Nordøst for Solhøje

Figur 2 Udpegningen af kulturmiljøet Hjedsbæk Plantage.

ligger en gravhøj med et bevaret dyssekammer fra yngre stenalder. Også denne gravhøj er stærkt tilgroet i krat og mindre træer. Nord herfor ligger i udkanten af Sillehøj Plantage ligeledes to gravhøje af mindre størrelse, og den nordlige af disse er ligeledes tilgroet. I den vestlige del af udpegningsområdet ligger endnu en tilgroet gravhøj. I selve Sekshøje Plantages østlige del ligger sydligt to gravhøje, der på besigtigelsestidspunktet stod i så tæt granskov, at besigtigelse ikke var mulig. Nord herfor er der ligeledes en tilgroet gravhøj. Nordvest for denne gravhøj er der registreret enstensætning, der ligeledes befinder sig i tæt voksende graner, der umuliggjorde besigtigelse. Nordøstligt i plantagen ligger Albæk Sekshøje, der er en samling af større og mindre høje, der alle er velholdte og fremstår som små lysninger i den åbne skov. I dette område ligger ligeledes en enkelt cirkulærstensætning, hvoraf flere sten på op mod 1 m længde kan iagttages i den tilgroede underskov. Denne type af anlæg er interessante, idet denne form for konstruktion i det åbne landbrugsland sandsynligvis vil være forsvundet og anvendt som byggemateriale, hvorimod de i skovene har fået lov til at ligge in situ.

I den vestlige del af Hjedsbæk Plantage ligger en række af større eller mindre gravhøje på linie fra nnø-ssv, hvoraf de fleste er velholdte og ryddede for vegetation. Nordligst i området ligger så Hjedse Sekshøje, der er en gruppe bestående af 8 gravhøje, der følger den sydøstlige rand af et bakkedrag, der rejser sig over det omgivende terræn. De 6 østligste gravhøje var alle tilgroede med træer.

Bevaringstilstand

Fælles for anlæggene i Hjedse Plantage er, at de alle er utrolig dårlig vedligeholdt. Langt de fleste er tilgroede i krat eller befinder sig i så tæt skov, at det på besigtigelsestidspunktet ikke var muligt at registrere bevaringstilstanden.

Sårbarhed og virkemidler

Flere af disse gravhøje bør ryddes for bevoksning. Det drejer sig om: 120513-3, 120513-5, 120513-6, 120513-7, 120513-8, 120513-10, 120509-119, 120509-32, 120509-35, 120509-43, 120509-4, 120509-45, 120509-48, 120509-46 (se dkconline).

Bonitering

Oplevelsen af landskabet er på nuværende tidspunkt ikke optimal grundet de omtalte tilgroninger. Derimod indeholder skovene strukturer bygget af sten, der ville være forsvundet på et mere intensivt dyrket areal.

Kilder

Dansk Kulturhistorisk Centralregister (DKC) www.dkconline.dk

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg Historiske Museum.

Kulturmiljøet Højris Mølle

Intro

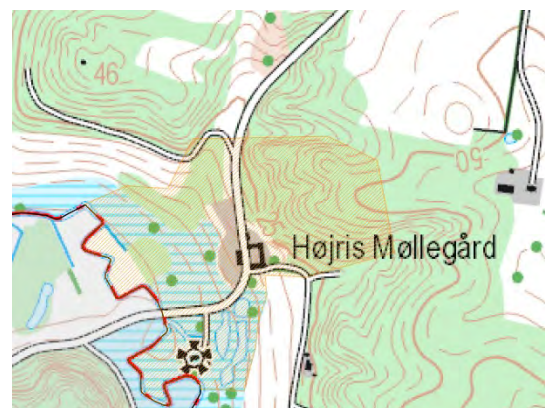
Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Højris Mølle. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Højris Mølle ligger i ådalen ved Sønderup Å på et område, der tidligere fungerede som dambrug, og var aktiv frem til begyndelsen af 1900-tallet. Den gamle mølledæmning er i dag fjernet, og åen er reetableret så den slynger sig i det åbne landskab omkring møllehuset.

Figur 2 Udpegningen af kulturmiljøet Højris Mølle.

Bevaringsværdierne knytter sig til den fritstående møllebygning opført i bindingsværk og møllegården, som ligger i skovbrynet ved Højrisvej. Gården består af et hovedhus i blank mur med stråtag og udlænger i kampesten. Møllehuset bruges i dag til lødriftstald hvilket tager hårdt på bygningen og dens arkitektur.

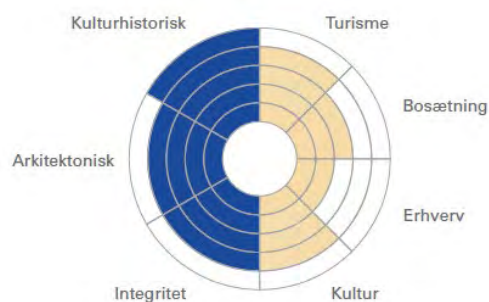
Figur 3 Møllegården. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet har gode egenskaber for turisme og naturoplevelser i Skivum Nørrekrat, hvor Højris Mølle er karakteristisk for oplevelsen af ådalen og beretter om det tidligere møllelandskab langs Sønderup Å. Kulturmiljøet er sårbart for yderligere tilførsel af boliger i det omkringliggende landskab.

Figur 4 Rester af vandmølle. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Højris Mølles værdier og egenskaber:

Figur 5 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Højris Mølle ved Sønderup Å har bevaret noget af det gamle underfaldshjul. Møllen var i begyndelsen af 1800-tallet papirmølle, men blev ombygget til kornmølle. I dag bruges møllen som hønsehus, og omgivelserne har skiftet karakter fra at være et bart græsdækket landskab omkring Sønderup å til en "vandmølleidyl" i noget, der nærmest har karakter af skov.

Teksten er udarbejdet af Nordjyllands Historiske Museum.

Kulturmiljøet Lindenberg Gods

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

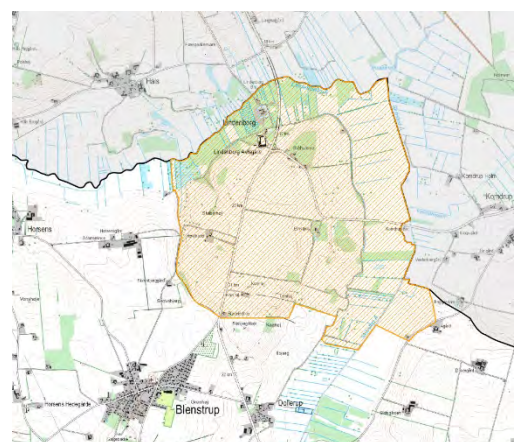

Figur 1 Lindenberg Gods hovedbygning er en imponant hvidkalket murstensbygning med omkringliggende voldgrav. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Fortælling

Lindenberg er Nordjyllands største herregård og har store landområder underlagt sig, bl.a. dele af Rold Skov og Lille Vildmose, som blev drænet til landbrugsudvikling i 1700- og 1800-tallet. Godset har endvidere haft en udøvende magt ifm. at herregården blev oprettet som baroni i 1681 og dermed fik adelig birkeret som stedslig domstol for de omkringliggende landsbyer. Lindenberg fremstår i dag

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Lindenberg Gods.

som et helstøbt herregårdsanlæg, der lægger sig langs Lindenberg Å. Godsets imponerende hovedbygning er omgivet af en voldgrav, og fritlagt fra det store avlsgårdsanlæg (1904). Op til herregården ligger en dyrehave med tæt skovvækst, som skjuler anlægget fra vejen.

Figur 3 Slotsparken ligger foran Godset og iscenesætter hovedbygningen ved ankomsten til Lindenberg. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Bærende bevaringsværdier

Kulturmiljøets bevaringsværdier knytter sig til det samlede herregårdsanlæg med den karakterfulde, hvidkalkede hovedbygning med tårne og barokspir, den omkringliggende voldgrav med bro,

der ligger i bygningens hovedakse. Endvidere knytter værdierne sig til herregårdslandskabet med det imponerende avlsgårdsanlæg, driftsbygninger og -boliger samt slotspark og dyrehave.

Figur 4 Avlsgården fra 1904 er et stort firlænget anlæg, der omgiver et delvist lukket gårdrum. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurdering

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig til oplevelsesværdierne i det storslåede herregårdsanlæg, der på fornem vis repræsenterer et af Rebilds indflydelsesrige godser. Restaureringen og tilbageførelsen af hovedbygningen i 2013 har desuden forstærket godsets arkitektoniske kvaliteter, og hele bygningsanlægget udgør et godt grundlag for formidling af godsets kulturhistoriske betydning.

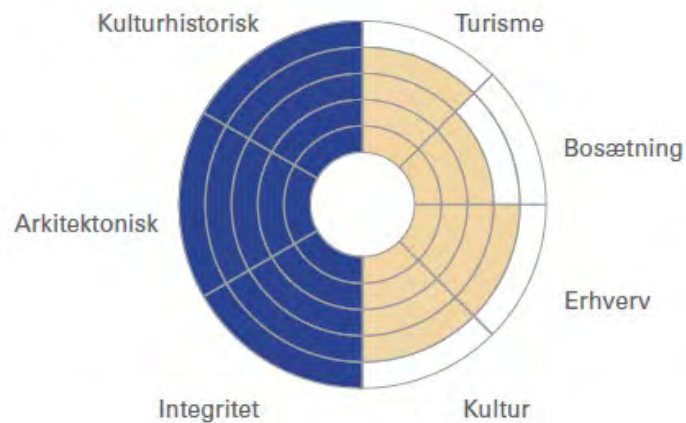
Status

Hovedbygningen med voldgrav er fredet og drives i dag som konference- og udlejningscenter af Lindenberg Gods A/S. Kun avlsgården er offentligt tilgængelig.

Figur 5 Forpagterboligen fra 1880 er et rødkalket hus, der ligger mellem hovedbygningen og avlsgården. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Lindenberg Gods' værdier og egenskaber:

Figur 6 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælleleværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?

- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

Bosætning landet.

Emne(-r)

Hovedgårdslandskab.

Sted/Topografi

Lindenberg, Blenstrup sogn.

Herregården Lindenberg er placeret på en holm i Lindeborgdal umiddelbart syd for Lindenberg Å. Den brede Lindeborgdal er en tunneldal fra istiden, hvis nuværende form i høj grad skyldes stenalderhavets indtrængen fra øst. Kort øst fra Lindenberg gods løber Lindenberg Å sammen med Skibsted Å fra syd, der op mod sammenløbet ligeledes strømmer i en bred ådal. Mod vest udgør Tustrup bæk ligeledes et skel i landskabet, dog i knap så markant en grad. Landskabet omkring Lindeborgdalen, der kun befinder sig få meter over havets overflade, er kuperet højland, hvor bakkerne når højder på op til 73 meter (Korshøj), og hvor undergrundens kridt visse steder når tæt op under jordoverfladen.

Lindenberg Å var tidligere af væsentligt større bredde end i dag. Færdslen på overfartsstedet over åen og den lave ådal, hvor vejen mellem Aalborg og Hadsund i dag krydser ådalen, foregik derfor helt frem i 1800-tallet ved færgesfart. Lindenberg var således med sin beliggenhed tæt vest for færgestedet placeret både tæt ved et af områdets knudepunkter og i et fra naturens hånd afsondret og letbefæstet område.

Kulturmiljøet udgøres af herregården Lindenberg omgivet af et område, der omfatter partier af ådalene omkring Lindenberg Å og Skibsted Å samt et areal af det dyrkede område i retning af Korshøj. Særligt centralt, ud over selve herregården Lindenberg, er de lave ådale, der har ydet gården naturlig beskyttelse, samt overfarten over de sumpede arealer.

Området omkring Lindenberg er også udpeget som kulturarvsareal (DKC 120301-37).

Tid

Senmiddelalderen og frem til i dag.

Karakteristik

Herregården Lindenberg kendes første gang i 1367 under navnet Næsholm, hvor den ejedes af en Niels Kirt. Gårdens navn, der i 1376 var forkortet til blot Næs, stemte således godt overens med beliggenheden på enten en holm i åen eller et næs ud i den lave ådal. Beliggenheden er utvivlsomt valgt for at sikre gården den bedst mulige beskyttelse fra naturens hånd, og anlægget har formentligt allerede i middelalderen været befæstet og muligvis omgivet af voldgrave. Den nærmere udformning af gården Næs kendes imidlertid ikke, for i 1534, hvor Næs hørte under Viborg bispestol, blev bygningerne afbrændt, således at kun hovedbygningens hvælvede kældre og partier af en østre længe overlevede. Næs kom herefter under kronen. Ved en pantsættelse til Iver Friis til Haraldskær i 1544 bestod gårdens tilliggende af 7 gårde og 1 mølle i Blenstrup, hvortil lagdes 12 gårde og 1 mølle i Brøndum sogn. I 1561 fik kongens staldmester Holger Tønnesen Viffert Næs ved et mageskifte. Men det var ikke før efter hans død og broderen Corfitz Vifferts overtagelse af både gården og fæstemøen i 1571, at der blev opført en ny hovedbygning til erstatning af det under Grevens fejde afbrændte anlæg.

Corfitz Viffert, der besad flere betydelige len, forøgede således tilliggendet til Næs, og i 1583 stod en ny hovedbygning, gårdens søndre fløj, færdig på det gamle voldsted omgivet af vandfyldte grave. Bygningen blev rejst af mursten på en svær kampestenssokkel i to hele stokværk med anelige kældre og endnu et halvt stokværk foroven. Dertil kom runde hjørnetårne ved sydøst- og sydvesthjørnet og mod syd to karnaptårne, der flankerede en gennemkørsel. På gårdsiden opførtes et ottekantet vindeltrappetårn, hvorpå hele byggeriet blev bevidnet på en tavle, der beretter, at *"ærlig og velbyrdig mand Corfitz Viffert og Anne Gyldenstjerne lod bygge dette hus 1583."* Bygningens renæssancestil gav sig til kende i en række bygningsdetaljer, bl.a. sandstensindfatninger omkring vinduerne med sandstensskulpturer i de trekantede vinduesspejl. Ud over hovedbygningen opførte Corfitz Viffert formentligt en nordre fløj, inden han i 1592 døde på Kalundborg Slot.

Næs overgik derefter først til enken Anne Gyldenstjerne, og efter dennes død i 1595 til datteren Christence, der ægtede først Mogens Bille til Mogenstrup og derefter rigsråd og statholder Breide Rantzau.

Under sidstnævnte blev østfløjen opført, hvortil der anvendtes en del af murværket fra den middelalderlige forgænger. Hertil hørte ved Christian d. 5's matrikel i 1688 to bindingsværksbygninger, østre og vestre hus, der var forbundet af en brandmur. Borggårdens eneste forbindelse med omverdenen var således via vindebroen, der sammen med to fiskekamre også nævnes i 1688. Det nuværende navn, Lindenberg, kom først til gården i 1681. Allerede i 1673 skiftede Næs dog navn til Daasborg på foranledning af Claus Olufsen Daa, der i 1671-1672 købte den. Året efter ægtede han Sophie Amalie Lindenov, der blev enke i 1678 – efter sigende efter at have ladet sin mand snigmyrde, og som derefter besad Daasborg alene. Godsets økonomiske situation var på det tidspunkt dårlig, men under Sophie Lindenovs ledelse rettedes der noget op på situationen. I 1681 fik gården derfor status af friherreligt len, men nu under navnet Lindenberg.

De efterfølgende indehavere af baroniet opholdt sig ikke på Lindenberg, og hen over 1700-tallets første halvdel forfaldt såvel godsets økonomi som dets bygninger. Først i 1764 gennemførtes en omfattende restaurering under Heinrich Carl Schimmelmann, kongens skatmester, der to år tidligere var kommet i besiddelse af Lindenberg. Bygningerne mistede dermed en del af deres renæssancepræg.

Hovedbygningens øverste halve stokværk forsvandt ved tagkonstruktionens fornyelse, og gavlene ombyggedes. De to tårne ved bygningens østre og vestre ende blev dertil gjort lavere, således at de fulgte selve hovedbygningens nye taglinie, ligesom deres vinduer, på nær ét i hver etage, blev tilmurede. Gennemkørslen blev ligeledes tilmuret for at øge bygningens beboelige areal.

Under H. C. Schimmelmans ledelse forbedredes Lindenburgs økonomi væsentligt, og en del investeringer blev rettet mod den gryende industri. Lindenburg blev atter ophøjet til baroni, inden den i 1779 blev gjort til et lensgrevskab.

Efter H. C. Schimmelmans død i 1782 og i de følgende århundreder forblev Lindenburg i slægten Schimmelmans eje. I 1971 blev godset overtaget af A/S Lindenburg Gods, mens enkelensgrevinde Birthe Schimmelmans i 1978 lod bygningerne med tilhørende indbo og park overgå til den nystiftede Schimmelmanske Fond, hvis formål er at vedligeholde anlægget med henblik på opretholdelse af dets kulturværdier samt at underbygge dets økonomiske grundlag, bl.a. ved erhvervelse af aktier i Lindenburg Gods A/S.

Bevaringstilstand

Lindenburgs bygninger fremstår i alt væsentligt med den udformning, de fik ved restaureringen i 1764. Overmalinger med plasticmaling fra 1960'erne til 1980'erne har vist sig at have en nedbrydende virkning på murværket, og en restaurering, hvor malingen fjernes og erstattes af kalk, og hvor skaderne på murværket udbedres, er derfor påbegyndt.

Voldgravsanlægget og dets afgrænsning af den firkantede borgbanke er velbevaret. Indsnævring af Lindenburg Å har i det 20. århundrede i nogen grad fjernet en del af oplevelsen af herregårdens placering midt i de lavtliggende vådområder. Det samme har en massiv træbevoksning omkring selve herregårdsanlægget. Landskabets skiftende karakter fra bakkedragene mod nord og syd til ådalens brede og lave strøg – samt ved nærmere øjesyn herregårdens placering heri – fremstår dog stadig tydelig. Den tidligere færgefart over ådalen er i dag erstattet af et moderne broanlæg, der fører landevejen mellem Aalborg og Hadsund ca. 250 meter øst for Lindenburg.

Sårbarhed og virkemidler

Hovedbygningens søndre og østre fløj (henholdsvis 1583 og formentlig 1616) med de nord, øst og syd for liggende grave har været fredet siden 1918.

Der synes at være taget hånd om anlæggets vedligeholdelse, bl.a. ved den nævnte restaurering af herregårdens murværk. I lyset af den Schimmelmanske Fond ejerskab af såvel bygninger som omkringliggende arealer synes kulturmindet ikke umiddelbart truet. Slottet og den omgivende park er ikke åben for offentligheden. En delvis fældning af den store træmasse omkring herregårdsanlægget ville være en markant styrkelse af oplevelsen af kulturmiljøet.

Bonitering

Med placeringen på et fra naturens hånd letbefæstet sted er Lindenburg repræsentativ for middelalderens borg- og herregårdsbyggeri. Kulturmiljøet afspejler på den måde tydeligt den nære sammenhæng med sit naturgrundlag.

Den smukke bygningsmasse er med placeringen i det lave dalstrøg forbundet med en stor oplevelsesværdi, der dog ville være endnu større, hvis herregården blev synliggjort ved fældninger af den omgivende træbevoksning.

Kontekst/sammenhænge

Lindenburg er med sin befæstede karakter blot ét af flere borgagtige anlæg i det øvrige Himmerland og Danmark. Fra renæssancen kan i Nordjylland fremhæves det markante Villestrup og Kokkedal

samt som mere beskedne eksempler Lerkenfeldt, Salling Østergård og Lynderupgård, hvor beboelsesbygningerne var mere ydmyge, og hvor bindingsværksbygninger indgik i anlæggene.

Kildemateriale

Erichsen, John og Pedersen, Mikkel Venborg (red.): *Herregården*.

Menneske-samfund-landskab-bygninger. Bind 2. Anlæg, interiør og have. København 2005.

Petersen, Steen Estvad: *Danske Herregårde. Bygninger-haver-landskaber*. København 1980.

Petersen, Viggo: *Aalborg og herregårdene*. Aalborg-bogen 1985.

Roussel, Aage (red.): *Danske slotte og herregårde. Himmerland og Ommersyssel*. København 1966.

Trap. *Ålborg Amt*. 5. udgave 1961.

<https://www.kulturarv.dk/fbb/>

<https://www.lindborg.dk>

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg Historiske Museum.

Kulturmiljøet Moskovgaard

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

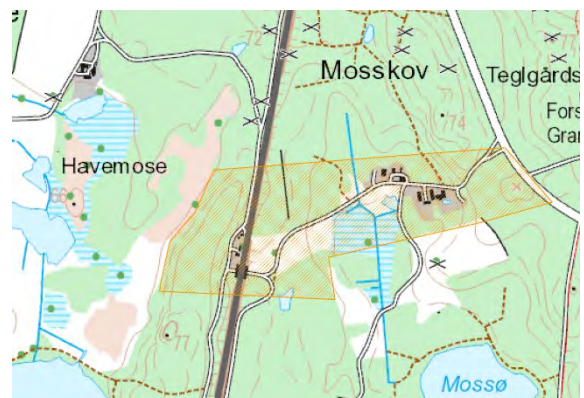

Figur 1 Moskovgaard. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Skovridergården i Moskov er opført som statslig tjenestegård i Rold Skov, efter området, der tidligere har hørt under Buderupholm, blev overdraget til staten i 1828. Gården består af et fritliggende stuehus fra 1839 med to avlslænger fra begyndelsen af 1900 samt driftsbygninger til klængeproduktion fra 1949.

Bevaringsværdierne knytter sig til skovridergården og driftsbygningerne i Rold Skov. Det er et velbevaret kulturmiljø, der har stærke kulturhistoriske værdier, som formidles både gennem arkitekturen og sammenhængen i det overordnede område.

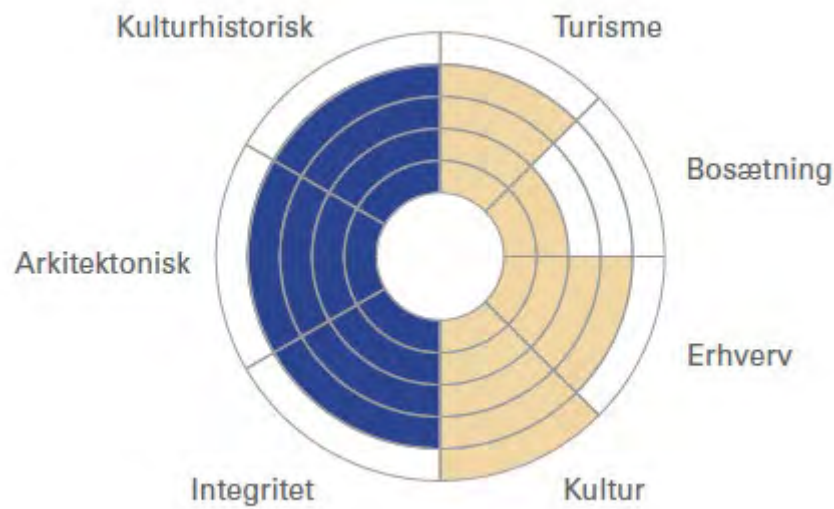
Figur 2 Udpeging af kulturmiljøet Moskovgaard.

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet har gode egenskaber for naturturisme og -formidling, da flere af skovens naturoplevelser tager udgangspunkt fra Mosskovgård. Hovedhuset benyttes fortsat som skovriderbolig, og Naturstyrelsen benytter de øvrige bygninger til kontorer og administration.

Vurderingen af kulturmiljøet Mosskovgårds værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?

- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Nøragergaard

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

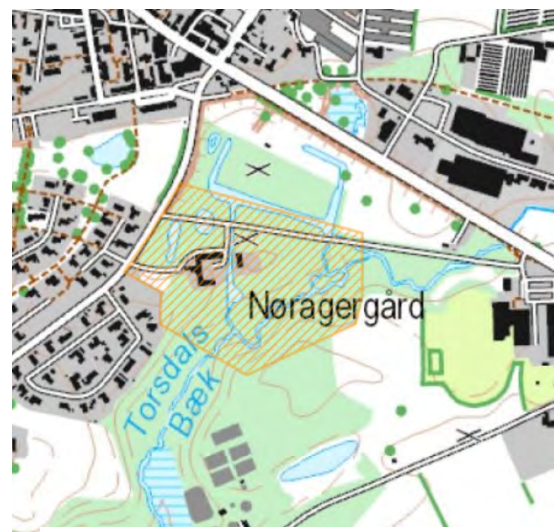
Figur 1 Hovedbygningen på Nøragergaard. Foto: Arkitektskolen, 2018.

Kommunebeskrivelse

Hovedgården Nøragergaard ligger i Nørager bys sydøstlige udkant omkranset af skov. Hovedbygningen, som oprindeligt blev opført i 1700-tallet, er rekonstrueret efter en brand i 2005 og adskilles fra driftsbygningerne af en grav, som tidligere har været vandfyldt, men som i dag er vokset til.

Nøragergaards arkitektoniske bevaringsværdier knytter sig hovedsageligt til den rekonstruerede hovedbygning.

Driftsbygningerne har stor betydning for hovedgårdsanlægget som helhed, men de er kraftigt omdannet, og en tilbageføring vil styrke den samlede fortællekraft og integritet.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Nøragergaard

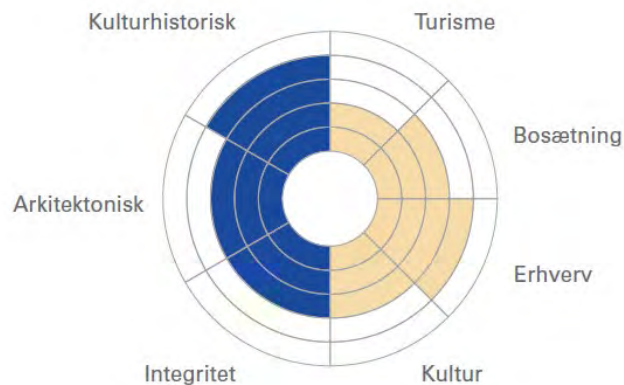
Driftsbygningerne ejes i dag af Rebild Kommune og anvendes som kommunal materielgård.

Hovedbygningen er privat ejet. Stedet har pga. sin særlige bygningshistorie egenskaber for kulturformidling, kulturelle oplevelser og turisme, hvis driftsbygningerne restaureres.

Figur 3 Driftsbygningerne til Nøragergaard. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018

Vurderingen af kulturmiljøet Nøragergårds værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Nørlund Savværk og Conradsminde Glasværk

Figur 1 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Kommunebeskrivelse

Nørlund Savværk er Danmarks største savværk, og opstået ifm. en organiseret skovbrugsdrift i Rold Skov i slutningen af 1800-tallet. Den aktive industri har resulteret i flere større brande, hvorfor meget af den oprindelige bygningsmasse er væk i dag. Der er ingen spor af det tidligere glasværk, Conradsminde.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Nørlund Savværk og Conradsminde Glasværk.

De bærende bevaringsværdier knytter sig til bygningerne langs Conradsminde Vej, hvor det gamle formandshus, skovriderbolig og enkelte driftsbygninger i kampesten stadig ligger tilbage. Disse bygninger samt savværkets fortsatte placering i skoven har en høj kulturhistorisk værdi.

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektsskole, 2018.

Savværksindustrien formidler på aktiv vis historien om den tidlige industriudvikling i Rold Skov, men pga. industrien er området ikke offentlig tilgængeligt. Den gamle skovriderbolig tjener i dag som godskontor for Nørlund.

Vurderingen af kulturmiljøet Nørlund Savværk og Conradsminde Glasværk værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Nørlund

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

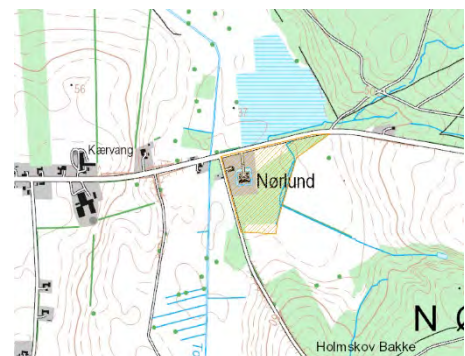
Figur 1 Nørlund Slot. Foto: Rebild Kommune.

Kommunebeskrivelse

Nørlund er et herregårdsanlæg bestående af en historisk hovedbygning i renæssancestil fra 1597, som er omgivet af en voldgrav med bro, der ligger i bygningens hovedakse og forstærkes af en allé.

Den tidligere avlsgård ligger på en bakke vest for herregården og ses fra hovedbygningen.

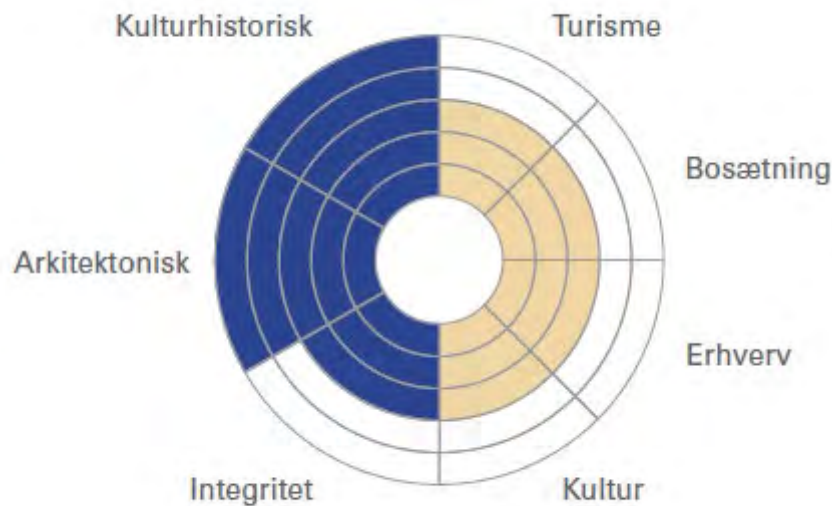
De bærende bevaringsværdier knytter sig til hovedbygningens fremtræden i landskabet, med allé, voldgrav og den omkringliggende dyrehave. Avlsgården brændte ned i 1977 og fremstår i dag som en ny bygningsstruktur uden særlig relation til kulturmiljøet, hvilket svækker integritetsværdien.

Figur 2 Afgrænsning af kulturmiljøet Nørlund Slot.

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig primært til hovedbygningen, som rummer egenskaber for kulturformidling, og oplevelsesværdierne der knytter sig til herregården og dennes historie.

Vurderingen af kulturmiljøet Nørlunds værdier og egenskaber:

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Nørlund-Torstedlund

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Nørlund Slot. Foto: Arkitektskolen, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

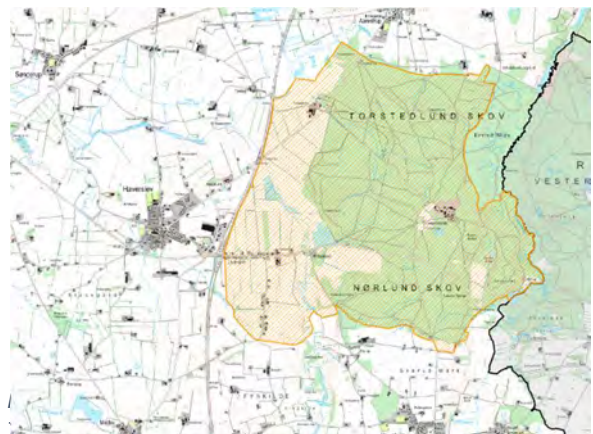
Bosætning på landet, tidlig industri.

Emne

Hovedgård og herregårdslandskab, tidlig industri samt skovbrug.

Sted/Topografi

Nørlund og Torstedlund herregårdslandskaber i Ravnkilde og Årestrup sogne. I Ravnkilde sogn findes Nørlund slot og skov samt den tilhørende bebyggelse Ladelund. I Årestrup Sogn findes Torstedlund herregård og skov. Både Nørlund og Torstedlund skove er dele af Rold Skov. Udpegningen afgrænses af motorvej E45 og Lindenberg Å, samt Torstedlund Skovs nordlige og Nørlund Skovs sydlige skovbryn. Området mellem skoven og motorvejen er præget af jordbrug. Et område omkring Nørlund er endvidere udpeget som kulturarvsareal (DKC: 120810-124).

Tid

1581-2000 (renæssancetiden/nyere tid) – Nørlund og Torstedlund.

1834 -2000 (nyere tid/nyeste tid) – industrialisering.

Karakteristik

Rold Skov er med sine 80 km² landets næststørste skovområde – heraf er ca. 80% nåletræer og 20% bøgetræer. Skoven benyttes til skovdrift, gran, pyntegrønt og jagt. Skoven rummer et varieret dyreliv, bl.a. krondyr, dådyr og rådyr samt rovfugle og ugler. Skoven er af EU udpeget som fuglebeskyttelsesområde. Skoven var indtil 2005 Danmarks største, sammenhængende skovområde – en status som den bevarede i generationer, indtil de senere års skovrejsninger vendte op og ned på top ti-listen.

Nørlund

En del af Rold Skov tilhører Nørlund skovdistrikt, som indbefatter Nørlund- og Torstedlund Skove. Skovdistriktet er på 1.435 ha i den vestlige del af Rold Skov. Det samlede areal udgøres af 70% nåletræer, hvoraf rødgran er den hyppigste. Hertil kommer Tingskoven ved Fjerritslev med ekstra 630 ha.

Nørlund Slot ligger på en kvadratisk borgbanke, ca. 54 x 54 m. Voldstedet er omgivet af en vandfyldt voldgrav, der i øst og syd er 6 m bred, i vest 7 m og i nord 14 m. Gravens sider er kampestensmurede og ca. 1 m høje. Over den nordre grav er en 6 m bred, muret bro. Over den østre og den søndre grav fører to træbroer, der er henholdsvis 1,25 og 1 m brede. Slottets historie går tilbage til 1300-tallet, idet det oprindelige runde tårn blev nedrevet af kong Valdemar Atterdag i 1355 . Borgen blev dog genopbygget. Det nuværende slot blev bygget af Ludvig Munk Nørlund fra 1581 og 16 år frem. Her blev Christian d. 4's kone Kirsten Munk født. Slottet blev desuden anlagt på et firkantet voldsted, som var dannet ved opfyldning. Nedrammede bøgestammer blev brugt som fundament, og udenom slottet blev der gravet en vandfyldt voldgrav. Slottet kom til at bestå af 3 længer med midterfløjen i syd. Det fik to etager og blev opført i mursten af krydsskifte. Det nuværende ottekantede tårn på slottet blev først bygget i midten af 1800-tallet. I begyndelsen af 1900-tallet blev Nørlund restaureret og fik bl.a. en ny kuppel på tårnet. Igen i 1940'erne blev især Nørlunds indre restaureret og istandsat. Flere gange blev Nørlund og nabogården Torstedlund drevet af samme ejer, men først i 1826 fik de to herregårde vedvarende fælles ejer.

Torstedlund

Torstedlund består af en rektangulær borgbanke, der i øst-vest måler ca. 64 m. og i nord-syd ca. 53 m. Banken har stensatte 2-2,5 m. høje kanter ud mod de omgivende delvis vandfyldte voldgrave, hvoraf den østre og vestre er ca. 20 m. brede, den nordre ca. 23 m. bred. Den søndre grav, der er smallest mod vest, hvor den måler ca. 38 m., udvider sig og fortsætter forbi borgbanken og den østre grav mod øst, hvor den er indtil 52 m. bred, således at dens fulde længde er ca. 140 m. Kort før dens østlige afslutning strækker en ca. 9 m. bred og 3 m. høj dæmning sig fra nord ca. 35 m. ud i voldgraven. Udenfor den nordre og vestre voldgrav er en ca. 10 m. bred dæmning. Over den vestre og østre grav fører to kampestenssatte vejdæmninger, der er henholdsvis 8 og 10 m. brede. På

borgbanken er hovedbygningen opført langs sydsiden, mens der langs vestsiden er bygget en mur med gennemkørsel samt ved det nordvestlige hjørne en lille udbygning. Voldstedet er i øvrigt bevokset med store træer.

Slottet kendes fra omkring år 1400 og var bl.a. i ca. 200 år i slægten Vifferts eje. Denne slægt lå i flere år i strid med Nørlund angående skovskel m.m. Et egentligt forlig blev først indgået i 1600-tallet. I 1848 blev den nuværende hovedbygning bygget. Tæt nord for denne findes resterne af et voldsted. Torstedlund blev i 1939 en del af Nørlundfonden. Landbruget på de to gårde drives i dag (2006) fra Torstedlund. Besætningen er ca. 300 stk. malkekøer. Desuden opdrættes årligt ca. 400 dyr.

Nørlundfonden

Nørlund har skiftet ejer mange gange. Den sidste ejer var G. A. Hornemand, som gennem sit testamente gjorde Nørlund til en erhvervsdrivende fond. Han døde i 1939, og to år efter blev Nørlundfonden grundlagt. Nørlundfonden har til formål at udbygge og konsolidere fondens virksomhed samt udøve almen velgørenhed. Fonden har 50 medarbejdere og aktiviteter indenfor skovbrug, savværk, landbrug samt hegns- og flagstangsproduktion. Nørlund Slot er samlingspunktet for aktiviteterne, og det er det erklærede mål at sikre slottet for eftertiden.

Herregårdslandskabet - Industri

Den første industri på Nørlund blev anlagt af krigsråd Rasmus Conradsen, der 1834 grundlagde glasværket Conradsminde. Dette blev dog lukket igen allerede i 1857. Conradsen anlagde også kalkværk og teglværk. Disse eksisterer heller ikke længere. En af det danske skovbrugs traditionelle opgaver var at forsyne befolkningen med brændsel, men i midten af 1800-tallet skete en ændring. På grund af konkurrencen fra bl.a. kul påbegyndtes en produktion af gavntræ, hvilket førte til en stigning i antallet af nåletræer. Savværksindustrien voksede frem, og i 1878 blev savværket ved Nørlund grundlagt. I begyndelsen produceredes træsko og drittelstave (til smørtønder) af bøgetræ. Indtil overgangen til elektricitet i 1958 blev værket drevet af en dampmaskine. Op gennem 1970'erne blev en reduktionsmaskine og to båndsavslinier sat i drift, og i 1989 investerede savværket i en automatiseret savværkslinie, hvor administrative systemer og produktionsstyring blev sammenkoblet i et computernetværk.

Natten mellem 18. og 19. april 2005 nedbrændte savværksbygningen på Nørlund Savværk. På trods af branden, har savværket i tiden derefter, ifølge Nørlundfondens hjemmeside, været i "fuld drift". En ny moderne produktionshal blev indviet i forsommeren 2006.

Ladelund

Aalborg Amts udstykningsforening købte 1913 Nørlund ladegård lidt vest for slottet, hvorefter man i 1915 udstykkede 600 tdr. land. Udstykningsforeningernes opgave var oprettelse af husmandskolonier, og Ladelund må betegnes som en sådan.

Ladelund består af huse, der primært er placeret langs Roldvej. Udstykningen er en reguleret vejby, med jordmatriklerne liggende som blokke omkring hver eneste gård langs vejen. Bebyggelsen er primært foretaget i perioden 1915-20. Ladelund fik skole i 1917, men den eksisterer ikke længere.

Bevaringstilstand

Herregårdslandskabet er som sådan velbevaret med de to hovedgårde og de omkringliggende skove og marker. De to herregårdes bygninger er velbevarede. Nørlund er "hovedsæde" for fonden og dens "ansigt ud ad til", mens Torstedlund fungerer som landbrug. Industrien er stadig producerende, idet

Figur 3 Indkig mod skovbrynet ved Rold Skov samt Nørlund Slot. Foto: Rebild Kommune.

savværket stadig er en producerende virksomhed. Der er dog ingen bygninger tilbage fra det oprindelige savværk fra 1878. Den ældste eksisterende bygning er fra 1907. Conradsminde glasværk er ombygget til bolig. Ladelund er en udstykningsby og derved også en del af herregårdslandskabet, der stadig kan ses.

Sårbarhed og virkemidler

Nørlund Slot er fredet. Fredningen omfatter også borgbanken, voldgraven og den murede bro. Grænsen for det fredede areal løber langs voldgravens udvendige, øvre kant. Torstedlund voldsted er ligeledes fredet. Grænsen for det fredede areal løber i vest og nord langs dæmningens ydre fod, i øst langs den østre gravs udvendige kant og i syd langs den søndre gravs ydre overkant.

Til herregårdsmiljøet hører imidlertid også skovområdet, der er sårbar over for nedhugning i forbindelse med byggeri eller ønske om landbrugsarealer. I og med at skoven benyttes til produktion, må faren for dette antages at være forholdsvis lille. Savværket er nødsaget til at pleje skoven, hvis produktionen skal kunne fortsættes i fremtiden. Skovområdet er i regionplanen endvidere udlagt som naturområde og som område med økologiske forbindelser. Dette betyder, at der skal tages hensyn til naturen i balance med de øvrige interesser i det åbne land, og at arealerne ikke må ændres, hvis dette medfører forringelser af levesteder og spredningsmuligheder for navngivne dyr og planter. Ved åerne i området er skovrejsning uønsket. Kommunen har i 2005 godkendt, at Nørlund Savværk udvider produktionen til 80.000 kubikmeter nåletræer årligt. Ladelund er i regionplanen udlagt som jordbrugsområde. Dette bevirker, at der ikke er specielle restriktioner for området, hvilket betyder, at jordbrugerne generes mindst muligt. Der skal dog tages hensyn til andre faktorer, som eksempelvis bevaring af herregårdslandskabets karakter.

Ladelund er sårbar overfor nybebyggelse eller ødelæggende renoveringer i forhold til bebyggelsen og dens stil. Det bør derfor sikres, at byudvikling som etablering af industrikvarterer holdes vest for motorvejen. Kommuneplanen tager ikke specielle hensyn til Ladelund. Det pointeres dog, at bebyggelsen skal forblive landzone, og at det bevaringsværdige bymiljø sikres. Der bør udarbejdes en bevarende lokalplan.

Bonitering

Nørlund Slot indgår i Kulturarvsstyrelsens kortlægning af arkæologiske kulturarvsarealer af national betydning. Slottet er endvidere bygningsfredet.

Området repræsenterer det danske herregårdsmiljø med slotte, skove, industri og udstykningsbebyggelse. Området er autentisk i den forstand, at slottet løbende er restaureret og

således fremstår med spor af hver epoke. Bygningerne, herunder Ladelund og savværket, benyttes stadig. De er ligesom slottet autentiske, indeholdende de moderniseringer, som en vedvarende bebyggelse kræver. Savværket rummer industrihistoriske kvaliteter.

Kontekst/sammenhænge

Området omkring Nørlund og Torstedlund viser et herregårdsmiljø med skoven som omdrejningspunkt. Udpegningen udgør således et modstykke til Ouegård, der har landbruget og fjorden som omdrejningspunkt - jfr. kulturmiljø nr. 113. Begge var vigtige for oplandet, og begge havde de omkringboende bønder og håndværkere knyttet til sig både ved hoveri, fæste og senere ved lønnet arbejde. Ladelund viser en udstykket landsby, der ikke engang er 100 år gammel. Den er en del af herregårdslandskabet og en afspejling af husmandsbevægelsen og bedre byggeskik.

Anvendt kildemateriale

Litteratur

Hyldtoft, Ole: Industrimiljøer på landet. I: V. Etting & P.G. Møller.(red): *De Kulturhistoriske interesser i landskabet*. Skov & Naturstyrelsen, 1997.

Møller, Peter F. og Henrik Staun: *Danmarks Skove*. Politikens Forlag 1998.

Møller, Per G.: Det agrare landskab efter 1800. I: V. Etting & P.G.

Møller. (red): *De Kulturhistoriske interesser i landskabet*. Skov & Naturstyrelsen 1997.

Porsmose, Erland: Landsbyer. I *De Kulturhistoriske interesser i landskabet*. Red. V. Etting & P.G.

Møller. Skov & Naturstyrelsen, 1997.

Roussell, Aage: *Danske slotte og herregårde* bd. 11. Hassings Forlag, 1966 .

Trap J.P.: *Trap Danmark* bd. VI. Gads forlag 1961.

Hjemmesider

Fredede bygninger i Danmark, Kulturarvsstyrelsen, www.kuas.dk/kulturarv/bygninger/fredede_bygninger

Fund og fortidsminder, Kulturarvsstyrelsen, www.dkconline.dk

Monument, Ideologi og Landskab, Kulturarvsstyrelsen, www.monument.dk

Nørlundfonden, www.noerlund.dk

Netborger, matrikelinfo www.ejendomsfakta.netborger

Nørager kommune, www.noeragerkom.dk

Planmateriale

Regionplan 2001, Nordjyllands Amt

Kommunalplan 1999, Nørager Kommune

Beskrivelsen er udarbejdet af Sydhimmerlands Museum.

Kulturmiljøet Nørreskov-Rebild-Skovhuse

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

Stenalder, bronzealder.

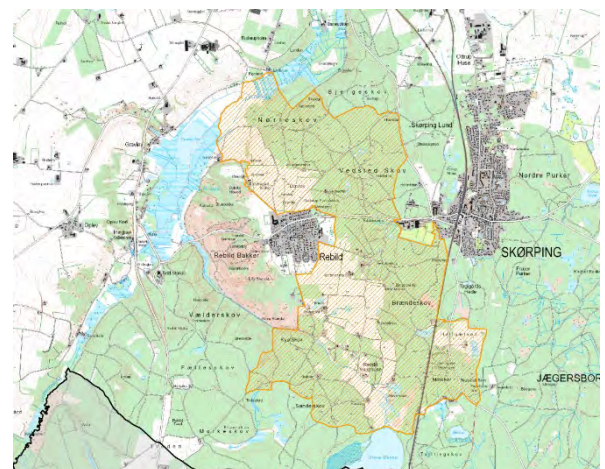
Emner

Gravhøje, stensætninger, hulveje, Storstensgrav.

Sted/Topografi

Kulturmiljøområdet ved Nørreskov-Rebild-Skovhuse udgør et bakket landskab på østsiden af Gravlevdalen, der er en del af en markant dal, der løber hele vejen ned gennem Himmerland fra nord mod syd.

Tid

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Nørreskov-Rebild-Skovhuse.

Forhistorisk tid.

Karakteristik

De store skovarealer ved Nørreskov-Rebild-Skovhuse giver mulighed for oplevelse af nogle spændende strukturer og en diversitet i det kulturhistoriske materiale, der sandsynligvis ikke er til stede i mere åbne og intensivt udnyttede landbrugsarealer. Disse strukturer er overlevet som følge af en mindre intensiv udnyttelse af arealet. Det drejer sig om gravhøje og forskelligestensætninger.

Nordligst i udpegningsområdet i det område, der kaldes Nørreskoven, findes flere gravhøje, der ligger smukt i den lysåbne skov. Derudover findesstensætninger i forskellige udformninger. Enstensætning danner en cirkel i skovbunden bestående af 7 større sten placeret i en cirkel med en diameter på 5 meter. En andenstensætning danner en lang række bestående af ca. 20 større sten, der løber over en gravhøj og fortsætter ud i skovbunden. Endelig findes flere samlinger af sten, som ikke er placeret i klart genkendelige geografiske mønstre, men som dog må formodes at være menneskeskabte strukturer.

Gravhøjene forekommer i stort antal over hele kulturmiljøarealet. Der forekommer både små og store høje, ligesom de i form repræsenteres både af langhøje og rundhøje. For de fleste af højenes vedkommende gør det sig gældende, at de er tilgroede af mindre træer. Vest for Nørreskoven ligger en mængde gravhøje, hvor specielt en enkelt af disse pådrager sig opmærksomhed. Denne gravhøj er muligvis en røse bestående udelukkende af hånd- til hovedstore sten. En røse er en gravhøj, der fortrinsvis består af sten. Røser kendes fra både bronze- og jernalderen. Længere mod vest ved Vedsted Skov ligger nogle udtjente hulveje, hvis forløb stadig kan erkendes i skovbunden. Det parallelle forløb af vejen vidner om, at et vejforløb blot er genetableret ved siden af det gamle, når dette blev for dybt eller mudret. Fra hulvejene strækker sig en linie af gravhøje mod syd. Mod syd mellem Nørreskov og Rebild befinder sig en samling gravhøje af anselig størrelse, der næsten alle er navngivne: Kildehøj, Limovnen, Lådnehøje, Kodhøj, Sortebjerg og Grønhøj. Øst for landsbyen Rebild ligger en udgravet hellekiste fra yngre stenalder i en lav høj. En hellekiste er en grav bygget af "heller", det vil sige tilhuggede sten.

I den sydlige del af det udpegede kulturmiljøområdet ligger en større mængde forhistoriske kulturhistoriske levn, hvor af de fleste er gravhøje, hvor en enkelt i Sønderkov er af temmelig stor størrelse med en diameter på op mod 35 meter. Derudover findes en gravhøj med en cirkulærstensætning vest for Rebild Skovhuse, der nærmest danner en platform på toppen af højen. Endelig findes et ødelagt gravkammer, hvoraf enkelte sten kan ses, mens resten af højen er tilgroet i lavt krat ved Hedekrog.

Bevaringstilstand

Fleere af gravhøjene bærer tydelige kratere, efter at vindfældede træers rodnet har fjernet store partier af enkelte gravhøje. Derudover er der en del velbevaredestensætninger.

Sårbarhed og virkemidler

Ovenfor nævnte forekomst at træer på gravhøjene gør, at naturen langsomt er ved at nedbryde gravhøjene. En stor del af disse gravhøje er tilgroede og bør derfor ryddes. Stenstrukturene er desuden sårbare overfor anvendelsen af de store maskiner i skovene, og maskinførerne bør derfor være opmærksomme overfor iagttagelsen af eventuellestensætninger. Følgende gravhøje bør ryddes for skadelig vegetation: 120310-88, 120310-142, 120310-139, 120310-137, 120310-138, 120310-136, 120310-234, 120310-133, 120310-132, 120310-169, 120310-170, 120310-216, 120310-118, 120310-

116, 120310-126, 120310-126A, 120310-127, 120310-113, 120310-124, 120310-123, 120310-79, 120310-207, 120310-204, 120310-89, 120310-97, 120310-98, 120310-100 (se dkconline).

Bonitering

Diversiteten i materialet er stor, og forekomsten af mere spændende strukturer i form af stensætninger og hulveje, som muligvis ville have været destrueret i et mere åbent og intensivt udnyttet landskab, er her bevaret i skovene. Der er derfor et potentiale for at opdage flere af disse strukturer.

Kilder

Dansk Kulturhistorisk Centralregister (DKC) www.dkconline.dk

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg Historiske Museum.

Kulturmiljøet Randrup

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

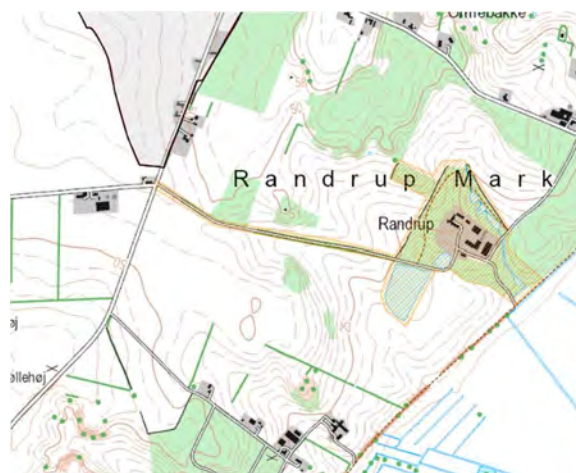

Figur 1 Randrup. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Randrup er en gammel landsbyhovedgård placeret i et mindre skovområde med ankomst til herregården via en allé. Hovedhuset iscenesættes af den store, foranliggende have og afgrænses fra avlsgården af et stengærde med milesten ved indgangen.

De arkitektoniske værdier knytter sig til hovedbygningens sammensatte arkitektur, der viser forskellige stilperioder i gårdens udvikling. Bag hovedgården findes nyere landbrugsbygninger og siloer, hvilke ikke er tilpasset kulturmiljøet.

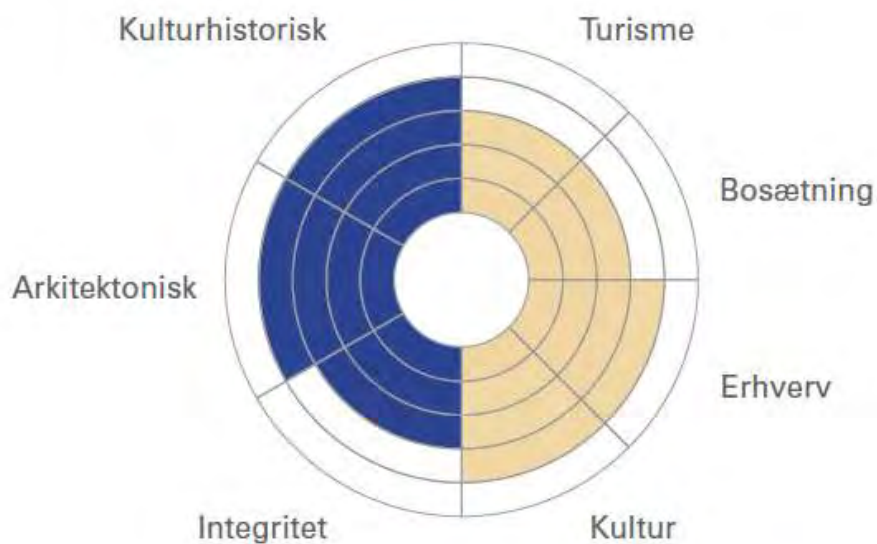
Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Randrup.

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig til bygningens sammensatte arkitektoniske udtryk, som udgør et stærkt kulturformidlende element, samt gårdens fortsatte funktion inden for landbrugserhverv.

Figur 3 Randerup. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Randerups værdier og egenskaber:

Figur 4 Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?

- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Ravnborg

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Hovedbygningen på Ravnborg. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Ravnborg er udskilt fra Gl. Viffertholm Gods i 1840 og består af et aksialt anlæg med to nyere driftsbygninger på hver side af den velproportionerede og statelige hovedbygning fra 1924.

Gårdens hovedbygning besidder fine arkitektoniske kvaliteter, men det overordnede område svækkes både arkitektonisk og integritetsmæssigt af de nye driftslænger, der ikke er i stil med gårdens historiske elementer.

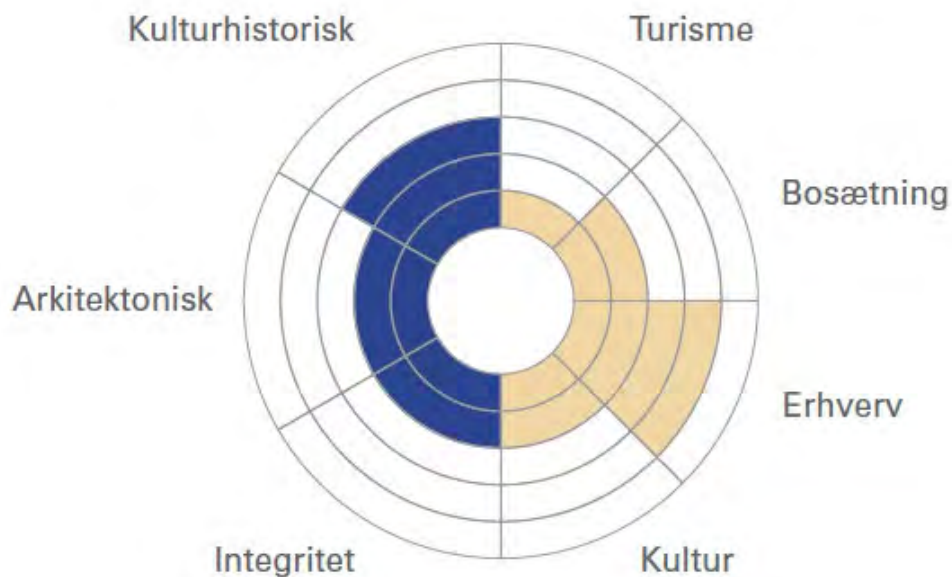
Figur 2 Afgrænsning af kulturmiljøet Ravnborg.

Egenskaberne knytter sig primært til den moderne erhvervsudvikling inden for land og skovbrug, hvor gården er tilpasset sin nutidige funktion uden hensynstagen til kulturmiljøets særegne træk.

Figur 3 Nyere driftsbygninger. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Ravnborgs værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektsskole, 2018.

Kulturmiljøet Rebild Bakker

Intro

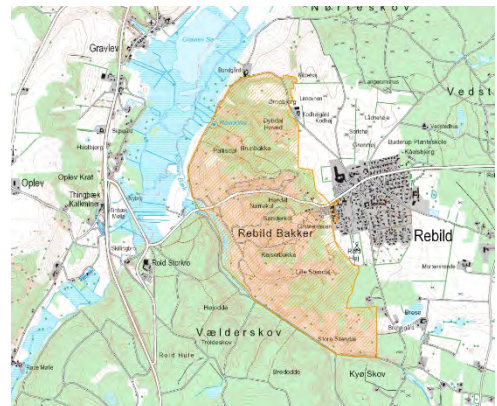
Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Kommunebeskrivelse

Fortælling

Rebild Bakker er et lyngklædt bakkelandskab i udkanten af Rold Skov, der tidligere har været brugt til hugst- og græsningsareal i forbindelse med landbruget. Området blev i 1910 opkøbt af dansk-amerikanske emigranter, der ønskede at fremme kontakterne mellem Danmark og USA. Ved den første fejring af den amerikanske uafhængigheds- og nationaldag i Rebild Bakker d. 4. juli 1912 overrakte Rebildkomiteen området til den danske regering på betingelse af, at landskabet skulle henligge som hede og holdes frit tilgængeligt for besøgende. Området skulle endvidere stå

Figur 1 Udpegning af kulturmiljøet Rebild Bakker.

til rådighed for en årlig folkefest på den amerikanske nationaldag, som fortsat finder sted hvert år i juli. Rebild Bakker blev hermed oprettet som Danmarks første nationalpark

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier knytter sig til landskabet, der vedligeholdes i henhold til forskrifterne fra overdragelsen i 1912. De snoede vej- og stiforløb forstærker desuden oplevelsen af naturen og de bygninger der ligger i området, herunder daglejerboligerne Lars Kjærs hus og Tophuset samt det nyere Blokhusemuseum. Disse beretter om udviklingen af bosætning og turisme i området omkring Rold Skov.

Vurdering

Rebild Bakker har en høj kulturhistorisk værdi, der knytter sig til fortællingen om den danske udvandring til USA i slutningen af 1800-tallet. 'Rebild National Park' repræsenterer det Danmark som danske emigranter forlod til fordel for en bedre fremtid i Amerika. Landskabet spiller derfor en væsentlig rolle som kulturformidlende element og har endvidere gode egenskaber inden for turisme og naturoplevelser.

Figur 2 'Tophuset' er en af de ældre daglejerboliger i Rebild Bakker, som i dag er indrettet til museum og serveringssted. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

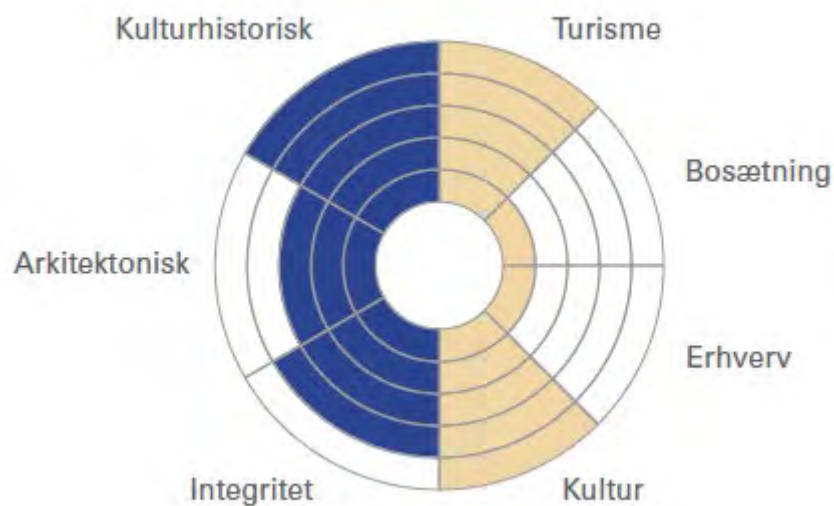
Status

Kulturmiljøet er et beskyttet naturområde og udgør en del af en større landskabsfredning, som sikrer Rebild Bakker og bygningerne inden for afgrænsningen. Området anvendes fortsat til rekreative formål.

Figur 3 Kulturlandskabet er tilrettelagt turisme og rekreative oplevelser i forbindelse med hærvejen. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Rebild Bakkers værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Figur 5 Ankomstsituation til Rebild Bakker fra Rebild by. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

Fritidsanlæg

Emne(-r)

Nationalpark

Sted/Topografi

Rebild bakker og Rebild by, Skørping sogn.

Rebild bakker udgør det nordvestligste og højeste hjørne af et højtliggende terræn, der strækker sig ind i Rold skovs arealer mod syd og øst.

Kulturmiljøet præges af store niveauforskelle. I istiden blev overfladen kuperet som følge af en isrands afsmeltning i området. Ved samme lejlighed skabtes desuden en række smelte-vandsrender, der i dag fremstår som kløfter med i flere tilfælde meget stejle sider.

Dertil har en række kildevæld medvirket til kløfternes uddybning i de efterfølgende perioder, bl.a. Lille Blåkilde, der udspringer i Nørreskov nordøst for Rebild bakker. På skrænten mod Lindenberg å i Bakkernes højeste punkt udgøres af Sønderkol (102 meter) umiddelbart vest for Rebild by, Kejserbakke syd herfor og Brunbakke lidt nordligere, mens dalbunden ved Lindenberg å kun befinder sig få meter over havets overflade.

Fra den lavtliggende sammenfletning mellem Store Stendal og Lindenberg ådal løber den såkaldte hulvej fra Gravlev til Rebild i en afsmeltevandskløfterne. Vejen stiger brat på den sidste kilometer op mod Rebild, hvor toppen nås, og hvor stigningen afløses af en svag hældning ned mod Skørping Stationsby ca. 2 km mod øst. Syd for vejen mellem Rebild og Skørping løber tre af smeltevandskløfterne sammen og danner derved en gryde, der nærmest udgør et naturligt amfiteater, hvor Rebildfesterne årligt afholdes med deltagelse af tusinder.

Rebild bakkers sandede og grusede jordbund er dækket af lyngklædte hedearealer og lettere bevoksning i form af bævreasp, enebærbuske og bøg. Områdets hedekarakter må konstant vedligeholdes ved afbrændinger af lyngbevoksningen og nedskæringer af træer og buske for at forhindre, at området dækkes af skov. I kildevældene findes flere steder botaniske sjældenheder.

bakkernes udkant udspringer Ravnkilde. Mod syd danner Ko bæk med udspring i Vælder-skoven med sit løb i Store Stendal grænse for kulturmiljøet indtil sammenfletningen med Lindenberg ådal. Kulturmiljøet omfatter Rebild by med Rebild bakker, dvs. Rebild nationalpark samt de senere tilkøbte fredede arealer i området vest for Nørreskov og Rebild Skovhuse der afgrænses af Lindenberg Ådal og Stendalen mod vest.

Tid

1912 til i dag

Karakteristik

I årene 1868-1903 udvandrede mere end 170.000 danskere til oversøiske destinationer, herunder valgte omkring 160.000 personer at søge lykken i USA. Hovedparten af de udvandrede var født på landet, og de havde som regel, inden de forlod landet, været beskæftiget i erhverv med tilknytning til landbruget. Et af de områder i Danmark, hvor fra udvandringen var kraftigst, var Aalborg og Hjørring amter med en udvandring på 12 for hver 100 indbyggere, kun overgået af Bornholms og Maribo amter med 15 og 14 for hver 100 indbyggere. Procentvis var udvandringen størst i et bælte med sognene fra Skelund i sydøst op gennem den østlige Himmerland over Aalborg/Nørresundby mod Løkken ved Vesterhavet, et parallelt bælte i Vendsyssel fra Voersaa til Hjørring samt i området omkring Limfjorden ved Vesthimmerland, Øland, Brovst og Blokhus.

På den baggrund indbød den danskfødte Ivar Kirkegaard i 1905 til et møde i Racine, Wisconsin, for danskfødte amerikanere med henblik på at fremme og udvikle kontakterne mellem Danmark og Amerika. I 1909 fulgtes det første møde op denne gang i Danmark ved Landsudstillingen i Århus, med deltagelse af 1200 danskfødte amerikanere i festlighederne. En af hovedkræfterne var danskamerikaneren Max Henius – søn af grundlæggeren af Aalborgs største spritfabrik Isidor Henius – der i 1881 var udvandret til Chicago. I forlængelse af mødet i 1909 opstod tanken om erhvervelsen af et areal, hvor der årligt kunne afholdes emigrantstævner. Opgaven blev overdraget Max Henius, og med donationer fra en række dansk-amerikanere erhvervedes i 1911 et 75 ha stort område i Rebild bakker. I 1912 overrakte den nydannede Rebildkomite med præsident William H. Taft i spidsen

området til den danske stat under navnet Dansk Amerikansk National Park på betingelse af, at tilsynet med parken blev varetaget af staten, samt at parken skulle henligge i naturtilstand, være åben for publikum og hvert år på den amerikanske uafhængighedsdag 4. juli danne rammen for danskamerikanske festligheder.

Valget af Rebild bakker var begrundet i en række forhold, men først og fremmest blev landskabets karakter tillagt afgørende betydning. Bakkerne var også på det tidspunkt i store områder friholdt for træbevoksning som følge af den stadige hugst af tømmer og brændsel. De lyngdækkede skråninger, der var fuldstændigt uegnede for agerbrug, blev derfor anset for et passende billede på det Danmark præget af magre hedeegne, som udvandrerne forlod til fordel for mulighederne for at skabe bedre vilkår i Amerika. De stærkt kuperede arealer havde dertil egenskaber, der i en mere praktisk henseende var velegnede til formålet. Smeltevandskløfternes sammenløb i Gryden syd for Hulvejen var velegnet til samling af store menneskemængder, den naturmæssige oplevelsesværdi var stor i området som helhed og endelig var det muligt at nå frem via togforbindelsen til Skørping Station 2 km mod øst.

Rebild bakker blev på den måde genstand for en kulturel iscenesættelse, hvilket endvidere understreges af, at den 'naturtilstand', dvs. hedepræget, som den danske stat forpligtedes til at opretholde i området, i høj grad er et menneskeskabt fænomen der kræver stadig vedligeholdelse.

Enkelte bebyggelser indgik i nationalparkens iscenesættelse af det danske landskab. I vinklen mellem Hulvejen og vejen op mod Ravnkilde boede daglejeren Lars Kjær, hvis lave stråtækte hus uden videre kunne indgå i nationalparkens tema. Det samme kunne det såkaldte Tophus – et lille bindingsværkshus tilhørende et daglejerpar, der var placeret på Rebild bys fattigste lod lige ovenfor Gryden. Ved nationalparkens etablering blev Tophuset bevaret som et typisk eksempel på et dansk landarbejderhjem, og daglejerparret drev derefter konditori i lokalerne. For at tiltrække besøgende til nationalparken på alle tidspunkter af året, indviedes i 1934 det såkaldte Lincoln-blokkhus, som blev opført af materialer hentet i USA og indrettet som ud-vandrer museum med genstande, der fortalte om de danske udvandreres rejse og etablering i det fremmede.

I nationalparken blev en række mindesmærker over udvandringen fra Danmark og de dansk-amerikanske forbindelser desuden løbende opstillet sammen med skulpturer af centrale personligheder i nationalparkens historie. Syd for indgangen findes den såkaldte Cimbrersten, der i 1933 blev doneret af Søren J. Heiberg, Chicago. Stenen er udhugget af Anders Bundgaard med form som et tyrehoved og forsynet med inskriptionen "*Cimbrerne drog ud fra disse egne i året 120 før Kristus*". Der bliver fortsat holdt Rebildfest d. 4. juli i området.

Bevaringstilstand

Kulturmiljøet er velbevaret og aktivt.

Nationalparkens bevoksning er vedligeholdt i henhold til forskrifterne fra overdragelsen i 1912. Parkens karakter af hede iblandet områder med skov vedligeholdes således stadig, bl.a. gennem træfældning og afsvidning af lyngbevoksningen, og området omkring Gryden udfylder stadig sin oprindelige funktion som ramme for de årlige Rebildfester. Såvel bevoksninger, stisystemer og afgrænsninger fremtræder særdeles velholdte.

Bevarede er ligeledes Lars Kjærs hus samt Tophuset ved parkens indgang, hvor rækken af mindesmærker og skulpturer findes opstillet. Set udefra fremtræder begge bygninger vedligeholdt og i oprindelig stand, mens de i deres indre er indrettet med udstillinger om de tidligere beboere og områdets historie. Tophuset er desuden igen indrettet som traktørsted.

For at lette adgangen blev det oprindelige Lincoln-blokhuse i 1988 flyttet fra sin oprindelige beliggenhed på et plateau ned mod bunden af Gryden til et areal ved nationalparkens indgang. I 1993 nedbrændte huset imidlertid med alt inventar. Til erstatning opførtes 1995 en ny bygning efter samme byggeprincip og med nye udstillinger.

Sårbarhed og virkemidler

Hedearealerne i Rebild bakker er af Nordjyllands Amt udpeget som beskyttet natur, og hele kulturmiljøet udgør en del af en landskabsfredning, der også omfatter den tilgrænsende Lindenberg ådal. I modsætning hertil er hverken Lars Kjærs hus, Tophuset eller det nye blok-husmuseum imidlertid omfattet af fredninger. I lyset af den fortsatte anvendelse og store offentlige bevågenhed omkring kulturmiljøet og dets bestanddele kan hverken landskabets nuværende karakter eller bygningerne dog betegnes som truede.

Bonitering

I kraft af sin velbevarede og aktive karakter fremstår kulturmiljøet som et centralt element i fortællingen om den danske udvandring til især Amerika i løbet af 1800-tallet. Den kulturelle iscenesættelse af landskabet rummer stor pædagogisk værdi for forståelsen af konstruktionen af nationale symboler i starten af det 20. århundrede. Kulturmiljøets sammenhæng med naturgrundlaget udgør dermed i særlig grad en oplevelses- og identitetsmæssig faktor. Endelig rummer det kuperede landskab ved Rebild bakker – som ved nationalparkens oprettelse – stadig store naturmæssige oplevelsesværdier.

Kontekst/sammenhænge

Med sin baggrund i den massive udvandring, herunder ikke mindst fra Nordjylland, som følge af især dårlige økonomiske og sociale vilkår, kan kulturmiljøet ses i sammenhæng med den række af foranstaltninger, der i perioden blev gjort for at forbedre vilkårene i landdistrikterne. Hertil kan regnes den fremvoksende husmandsbevægelses arbejde, der i Aalborg Amt bl.a. gav sig udslag i udstykningen i husmandslokker af herregårdene St. Restrup og Vår. Et andet udslag af landdistrikternes dårlige vilkår var befolkningsvandringen til byernes fremvoksende industrierhverv, og i Nordjylland især til Aalborgs tobaks- og cementindustrier.

Nationalparkens etablering i netop Rebild må desuden ses i sammenhæng med anlæggelsen ca. 50 år tidligere af Skørping Station i Rold Skov små 3 km mod øst som et nødvendigt stop på den jyske længdebane for påfyldning af vand på de dampdrevne lokomotiver.

Anvendt kildemateriale

Bender, Henning: Udvandringen fra Aalborg Amt 1868-1903. I: *Fra Himmerland og Kjær Herred*, 1996, side 81-104.

Mortensen, Poul Hald: Parkernes historie og forvaltningsmæssige begrundelse. I: A. Reenberg, P. Agger, P. Christensen og B. Aaby (red.): *Wilhelm+3. Status-konference 2004. Nationalparker – hvad nu?* Roskilde 2004, side 7-27.

Qvistoff, Helge V.: *Rold Skov, Rebild Bakker*. 1983.

Qvistoff, Helge V.: *En Rebild saga*. 1987.

Rebild Park. Aalborg 1914.

Riismøller, Peter: *Rebild. Motiver og Mål for Udvandring og Hjemfærd*. København 1952.

Trap, J.P.: *Trap. Ålborg Amt*. 5. udgave 1961.

Werner, Sigvart: *Rebild og Rold*. Danmarks Naturfredningsforening 1928.

<http://www.rebildfesten.dk>

Kulturmiljøet Rebild

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018

Kommunebeskrivelse

Rebild er en skovlandsby, der som den eneste i kommunen er placeret centralt i Rold Skov ved lysningen Rebild-Skovhuse. Landsbyen indeholder flere større gårde og gadehuse langs hovedvejen, men præges mest af nyere parcelhuskvarterer.

Kulturmiljøets bevaringsværdier knytter sig til landsbyens placering i tilknytning til Rold Skov og den ældre

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Rebild.

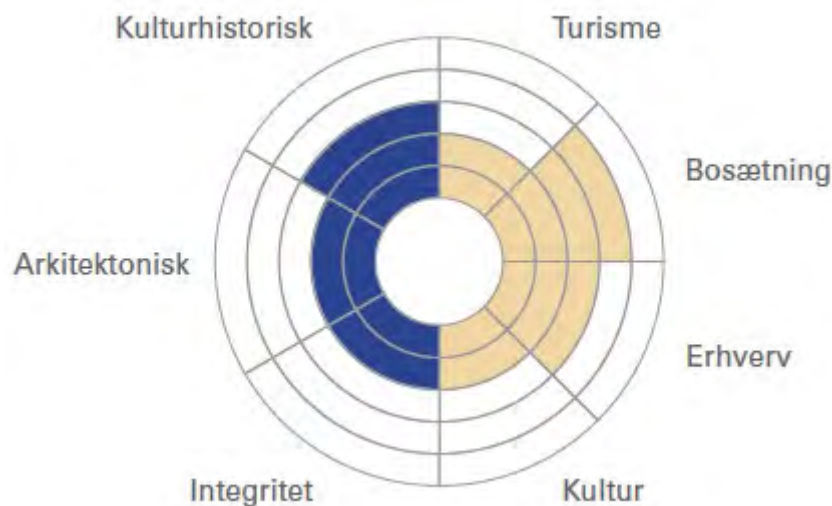
bebyggelse i bykernen. Rebild præges dog af mange nyere parcelhuse opført i tæt relation til den oprindelige bygningsmasse uden videre hensyntagen til byens struktur.

Kulturmiljøet har gode egenskaber for bosætning i nærhed til naturen i Rold Skov og Rebild Bakker samt udvikling af erhverv i relation til turismen ved Rebild Bakker.

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018

Vurderingen af kulturmiljøet Rebilds værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Rebild-Skovhuse

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

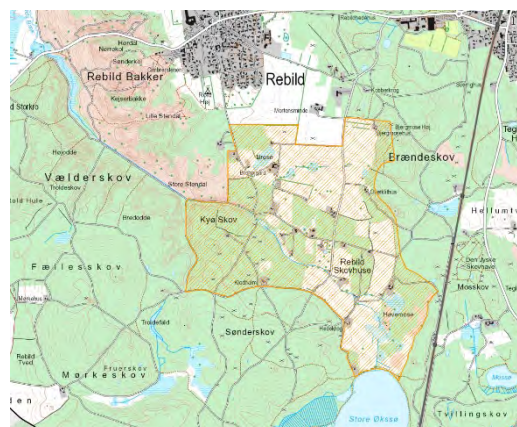

Figur 1 Mange af gårdene i Rebild-Skovhuse ligger placeret ved skovbrynet, som det også er tilfældet med Tøtteruphus. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Fortælling

Rebild-Skovhuse er et landbrugsareal syd for Rebild by, som kendes tilbage fra Stenalderen. Området hørte oprindeligt til Lindenberg og Buderupholm, men er senere blevet udstykket og er overgået til egnens bønder. Landmændene ernærede sig ud over landbrug ved skovbrug i Mosskov mod øst og Sønderskov mod sydvest, hvilket gårdenes placering i overgangen mellem skoven og det åbne land vidner om. En af de ældste gårde i området, Hedekrogen, er opført som aftægtsbolig for den oprindelige gård med samme navn, hvis stuehus ikke længere eksisterer.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Rebild Skovhuse.

Figur 3 Hedekrogen er én af de mange velbevarede gårde i området og repræsenterer egnens byggeskik, som kendetegnes ved de hvidkalkede stråtækte længer. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Bærende bevaringsværdier

Kulturmiljøets bærende bevaringsværdier knytter sig til det dyrkede areal og det omkringliggende skovområde, der gemmer på flere hulveje bl.a. ved P-pladsen Stendalen. De mange hvidkalkede gårde, hvoraf flere er stråtækte, er ligeledes bevaringsværdige. Her skal Hedekrogen og Tøtteruphus fremhæves som nogle af de mest velbevarede eksemplarer.

Vurdering

Rebild-Skovhuse har en høj kulturhistorisk værdi pga. de velbevarede gårde og det landskab, de indskrives i, som tilsammen udgør en fortællende helhed omkring bøndernes liv i Rold Skov. Foruden kulturformidling har kulturmiljøet gode egenskaber for bosætning pga. gårdenes placering i det naturskønne område op til Rebild Bakker.

Figur 4 Rebild-Skovhuse har velbevarede landskabelige og kulturhistoriske træk og udgør som helhed et kulturmiljø med en stærk fortællekraft. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

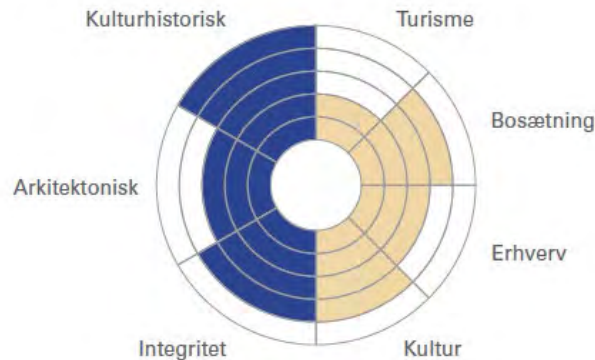
Status

Kulturmiljøets landskab og bebyggelse samt sammenhængen mellem disse er velbevaret. Enkelte gårde er forfaldne, omdannede eller har fået nye stuehuse, men den samlede oplevelse af Rebild-Skovhuse er et intakt kulturmiljø, der placerer sig i overgangen mellem skoven og det åbne land. Nybyggeri i området bør udføres med udgangspunkt i den eksisterende byggekik eller således, at det ikke forstyrrer helheden og den visuelle sammenhæng i kulturmiljøet.

Figur 5 I Kyø Skov vest for Rebild-Skovhuse findes foruden flere gravhøje også en hulvej, som udgår fra P-pladsen Stendalen. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Rebild-Skovhuses værdier og egenskaber:

Figur 6 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet REGAN Vest

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

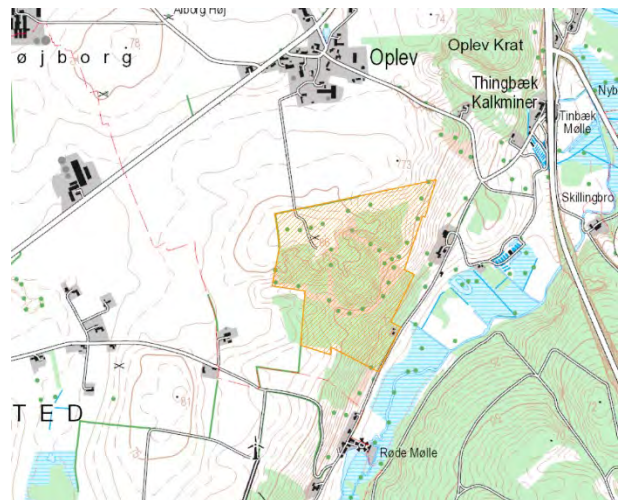

Figur 1 Stationsmester bolig foran indgangen til REGAN Vest. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Regeringsanlæg Vestdanmark (REGAN Vest) udgøres af et atomsikret bunkeranlæg beliggende 60 meter under jorden i Rold Skov ved Lindenberg Ådal.

Anlægget blev opført i årene 1963-68 som et udflytningsanlæg for regeringen og regenten i tilfælde af krig og har indtil 2012 været hemmeligholdt for offentligheden.

Figur 2 Udpegnig af kulturmiljøet REGAN Vest.

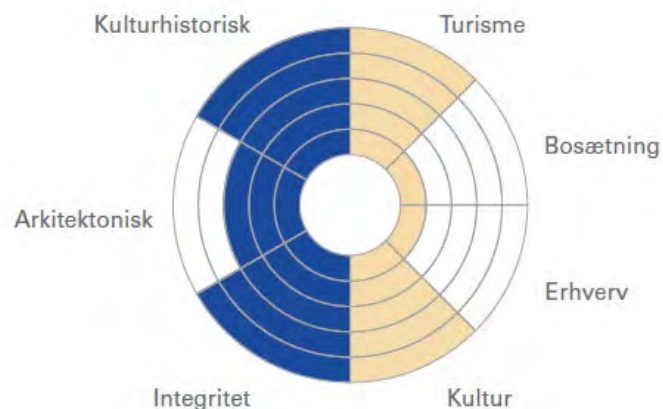
REGAN Vest udgør et af landets vigtigste koldkrigsanlæg og har dermed en meget høj kulturhistorisk værdi. Frem til 2003 har bunkeren været i operationel drift og er siden da blevet vedligeholdt, hvilket betyder, at anlægget er intakt og rummer en høj integritetsværdi.

REGAN Vest har særdeles gode egenskaber for turisme samt formidling af koldkrigshistorien. Regeringsanlægget blev bygningsfredet i 2014, og det forventes, at Nordjyllands Historiske Museum åbner stedet for offentligheden i 2021-22.

Figur 3 Hovedtunnel, som fører til et knudepunkt, hvorfra der er adgang til ringene i anlægget. Foto: Rebild Kommune.

Vurderingen af kulturmiljøet REGAN Vests værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Skørping Sanatorium

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Sanatoriets hovedbygning set fra hospitalsparken. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Fortælling

Som en del af udviklingen af Skørping Stationsby opførte Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse i 1906 Skørping Sanatorium i Buderupholm Skovdistrikt øst for jernbanen. Sanatoriet udgjorde sit eget lille samfund i skoven, hvor selvforsyning havde en central plads, hvorfor anlægget blev udstyret med eget vand-, gas- og elektricitetsværk foruden værksted, stald og køkkenhave. Selve sanatoriet var beregnet til tuberkuloseramte kvinder, som lå på stuerne i hovedbygningen eller i de udendørs sengeafsnit med udsigt over sanatoriets park.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Skørping Sanatorium.

Bærende bevaringsværdier

Kulturmiljøets bevaringsværdier knytter sig til stedets markante, nationalromantiske arkitektur med den imponerende hovedbygning og de bevarede funktionsbygninger, såsom overlægebolig, sygeplejeboliger og den gamle staldbygning. Derudover har parken og skoven omkring anlægget stor fortælle-mæssig værdi for stedet, da udendørsarealerne blev brugt aktivt som en del af tuberkulosebehandlingen.

Figur 3 Parkanlægget. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurdering

Skørping Sanatorium har i kraft af sin tydeligt aflæselige hospitalsarkitektur en høj kulturhistorisk værdi og stærk fortællekraft, hvilket bl.a. kommer til udtryk i hovedbygningen og den tilstødende udendørs liggehal, som vidner om tiden som tuberkulosesanatorium. Kulturmiljøets egenskaber placerer sig inden for erhverv og kulturformidling, da sanatoriet i dag fungerer som privathospital, men har et stort potentiale for formidling af fortællingen om det lille samfund, der blev oprettet med behandling af tuberkulose for øje.

Figur 4 I baggrunden ses de tidligere lægeboliger og i forgrunden det gamle vaskeri, der er forbundet til hovedbygningen med et underjordisk gangsystem. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

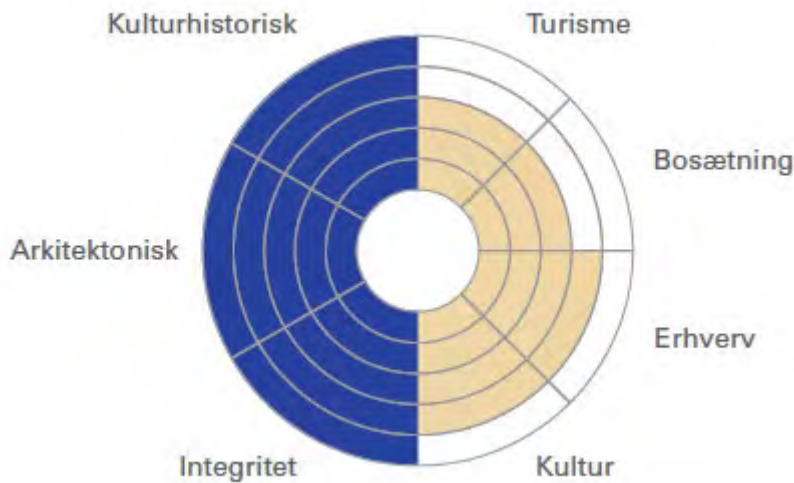
Status

Kulturmiljøet anvendes i dag som privathospital og fremstår overordnet i god stand, men den gamle staldbygning er i ringe forfatning, og selve hovedbygningen har fået udskiftet vinduer i tagetagen, som ikke stemmer overens med de øvrige.

Figur 5 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Skørping Sanatoriums værdier og egenskaber:

Figur 6 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

Bosætning byer

Emne(-r)

Sanatorium

Sted/Topografi

Skørping sogn

Skørping sanatorium (nu privathospital) er placeret i et højtliggende og bakket terræn i Rold Skovs nordligste dele. Niveauforskellene i terrænet spænder fra ca. 100 meter flere steder i Rebild bakker til nær havets overflade i en række kløfter i hvis bund, der findes kildevæld og moseområder. Netop omkring Skørping Stationsby er terrænet imidlertid relativt plant.

Kulturmiljøet omfatter de arealer af Buderupholm Skovdistrikt der i 1906 blev inddraget til etablering af et sanatorium ved Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse.

Tid

1869 og frem.

Karakteristik

Sanatoriet

I 1906 drog Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse fordel af Skørping Stationsbys beliggenhed midt i det meget store skovområde og anlagde et sanatorium på 16 tdr. land af Buderupholm Skovdistrikt umiddelbart øst for banen ved stationsbyen.

Sanatoriebygningen, der kun var bestemt for kvinder, blev en markant to-etagers bygning i rødt tegl med en liggehal i form af en stor træveranda (ovenpå en underliggende teglbygning), der var åben mod syd, overlægebølg og økonomibygning. Dertil opførtes funktionærboliger i øst og vest, en værkstedsbygning samt en staldbygning og sanatoriet blev desuden udstyret med sit eget vandværk, elektricitetsværk og gasværk. I området omkring bygningerne blev der etableret en køkkenhave og en park med tennisbaner. I takt med bekæmpelsen af tuberkulosen faldt sanatoriets oprindelige funktion bort. Under 2. verdenskrig husedes flygtninge fra Finland, og efter krigen patienter fra Grønland, hvor tuberkulosen stadig florerede. I dag er sanatoriet indrettet som privathospital.

Bevaringstilstand

Sanatoriet er bevaret i en stand, der vel kan kaldes delvist autentisk, idet den store hovedbygning i dag bl.a. rummer et privathospital. I de tilliggende bygninger findes bl.a. administration og børnehave. Bygningerne fra starten af 1900-tallet er bevarede og fremstår gennemgående i god og uforstyrret stand, dog med undtagelse af flere træverandaer – herunder den store liggehal – der synes præget af råd. Sanatoriets store park er udlagt til offentligt parkområde.

Sårbarhed og virkemidler

Sanatoriet og det tilhørende parkområde er for størstedelens vedkommende reguleret gennem lokalplan 4.1.3, der bl.a. er udarbejdet med henblik på at sikre, at den eksisterende bebyggelse (sanatoriebygningerne) bibeholdes i området, samt at større ændringer af bebyggelsens ydre

fremtræden hindres. Der lægges i den forbindelse vægt på området rekreative værdier. Med lokalplanbestemmelserne og den aktuelle anvendelse af såvel parkanlæg til offentlige formål som af de tidligere sanatoriebygninger til privathospital synes der overordnet at være taget godt hånd om sanatoriets bevaring og fremtidige vedligehold.

Bonitering

Sanatoriets beliggenhed midt i det omfattende skovområde er forbundet med betydelige naturmæssige oplevelsesværdier.

Kildemateriale

Andersen, Lise: De nye byer i Himmerland. *Folkets Nordjylland*, Nordjyllands Amt, 2003, side 100-111.

Fredningslisten, www.kuas.dk.

Jensen, Poul Erik Hyldgaard: *Skørping Stationsby*. Skørping 1982.

Trap. *Ålborg Amt*. 5. udgave 1961.

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg historiske Museum.

Kulturmiljøet Skørping Stationsby

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Figur 1 Skørping station og vandtårn er opført i gul tegl i 1898. I dag er begge bygninger fredet. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Fortælling

Skørping Station blev opført i 1898 på banestrækningen mellem Randers og Aalborg i den nordlige del af Rold Skov. Da damplokomotiverne krævede forsyning af kul og vand undervejs på deres rute, blev Skørping Station etableret som 'vandstation', og dermed er byen, i modsætning til andre stationsbyer fra samme tid, ikke anlagt i tilknytning til en eksisterende landsby, men som ren stationsby. Siden er byen Skørping vokset op omkring stationsmiljøet, hvor flere af de

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Skørping Stationsby.

oprindelige funktioner, som f.eks. vandtårnet og gæstgiveriet er bevaret.

Bærende Bevaringsværdier

Kulturmiljøets bærende værdier knytter sig til stationsmiljøets funktionsbygninger og arkitektur, heriblandt stationsbygningen og vandtårnet, som begge er fredede, posthuset, den gamle gæstgivergård samt de omkringliggende villaer inkl. tandlægehuset. Herudover hører en række markante villaer både langs Jyllandsgade og i kvarteret på den modsatte side af banen med til byens værdifulde, bevarede elementer.

Vurdering

Skørping Stationsby har en høj kulturhistorisk værdi, som skyldes den tydeligt aflæselige udvikling omkring jernbanen. Det centrale stationsmiljø i Skørping har bevaret sin integritet og mange af sine oprindelige bygningsværker, der indeholder store arkitektoniske kvaliteter. Som pendlerby har Skørping pga. sine store boligkvarterer og handelsgade gode egenskaber for både bosætning og erhvervsliv.

Figur 3 Kig ned ad Jyllandsgade. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Status

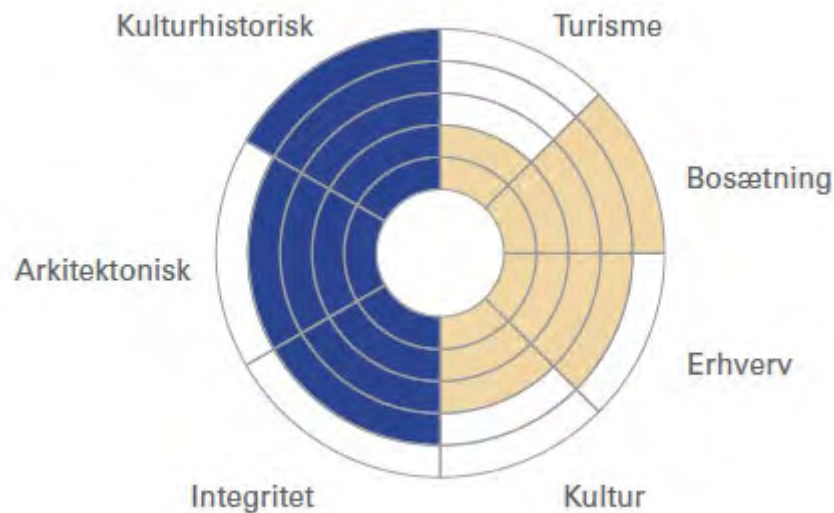
Stationskvarteret fremstår i god stand, mens boligkvartererne bærer præg af omdannelse af bygningsmassen. Gadestrukturen i Jyllandsgade brydes af et tilbagetrukket

butikscener fra 1969, og det anbefales, at der udvikles en lokalplan for stationsmiljøet med fokus på opretholdelsen af stationsbyens karakteristiske, tætte bebyggelsesstruktur.

Figur 4 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Skørping Stationsbys værdier og egenskaber:

Figur 5 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højst:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?

- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

Bosætning, byer

Emne(-r)

Stationsby

Sted/Topografi

Skørping sogn

Skørping stationsby er placeret i et højtliggende og bakket terræn i Rold Skovs nordligste dele. Niveauforskellene i terrænet spænder fra ca. 100 meter flere steder i Rebild bakker til nær havets overflade i en række kløfter i hvis bund, der findes kildevæld og moseområder. Netop omkring Skørping Stationsby er terrænet imidlertid relativt plant.

Kulturmiljøet omfatter arealer der omfattede Skørping Stationsbys etablering og stationsbyens første udvikling, dvs. banegårdsområdet og bebyggelsens udvikling langs Jyllandsgade.

Tid

1869 og frem

Karakteristik

Stationsbyen

Efter statens overtagelse i 1867 af de hidtil private jernbaner blev det vedtaget at udvide jernbanenettet, således at der kunne køres med tog fra København til Aalborg. Den 18. september 1869 indviende man derfor banen mellem Randers og Aalborg med de tilhørende stationer langs ruten. En af stationerne var Skørping station, der med ventesal, kontor og beboelse for stationsforvalteren blev placeret ved den gamle Sverriggård i et ellers relativt mennesketomt område i Rold Skov. Stationsbyen fik navn efter den gamle kirkeby Skørping ca. fire km. mod nord, som dermed efterhånden blev påhæftet prædikatet 'Gl. Skørping'.

Begrundelsen for at placere Skørping Station i det øde skovområde var betinget af landskabsmæssige forhold. Først og fremmest var det således nødvendigt at sikre damplokomotiverne en regelmæssig adgang til kul og vand, og i den forbindelse var afstanden mellem de eksisterende bebyggelser i det centrale Himmerland for stor til, at man kunne nøjes med at etablere stationer der. Dertil var der netop ved Sverriggård et så jævnt terræn, at man altid kunne være sikker på at få lokomotivet i drift igen efter et stop, samtidigt med at jordbunden var så

stabil, at den kunne bære et jernbanespor. Endelig blev Rold Skov anset for at have militærstrategisk betydning, hvorfor det var hensigtsmæssigt med en effektiv forsyningslinie dertil.

Stationen bestod i første omgang af en enkelt bygning i én etage. Allerede i 1878 var pladsen imidlertid blevet for trang, og der blev derfor tilføjet endnu en etage med bolig for stationsforvalteren, således at der kunne indrettes to kontorer i stueetagen. I 1898 tilbyggedes desuden en ventesal og et lokale til rejsegods, og dertil opførtes umiddelbart syd for stationen et nyt rundt vandtårn med vand til lokomotiverne – ligeledes i gul tegl – hvorfra lokomotiverne kunne forsynes med vand. Nord for stationsbygningen opførtes i 1927 en mindre bygning, hvortil postkontoret blev flyttet.

Stationsbyens første udvikling blev bestemt af beliggenheden i forhold til mose- og skovområderne og den eksisterende vej til Sverriggård. Området vest for banen var domineret af moseområder, der ikke egnede sig til byggeri. På den østlige side af banen lå Sverriggård, der blev erhvervet af Aalborg-købmanden Jens Chr. Hougaard forud for stationens indvielse. Han ventede imidlertid med at udstykke gårdens jorder til bebyggelse, formentligt i forventning om at jordpriserne ville stige, og den første bebyggelse voksede derfor frem på jord, der blev udparcelleret fra Buderupholm langs vejen øst for Sverriggård. Vejen, der senere blev døbt Jyllandsgade, blev dermed Skørping Stationsbys hovedgade med de første bolig- og erhvervsbebyggelser. Den første af erhvervsbebyggelserne i den nye stationsbygade blev Sverriggård, hvor Jens Chr. Hougaard efter stationens etablering drev købmandshandel. I 1872 opførte Hougaard desuden et stort gæstgiveri i to etager lige overfor stationen. Først i 1890'erne kom der lidt større industrier til byen bl.a. en maskinfabrik, et savværk og et cementstøberi.

I 1969 blev den gamle Sverriggård erstattet af en ny bankbygning (der fik samme navn), og stationsbygningen blev dermed stationsbyens ældste bebyggelse.

Bevaringstilstand

Skørping station fungerer stadig som stationsbygning. Det tilliggende vandtårn og postbygningen er ligeledes bevarede i god stand, men anvendes i dag til andre formål end de oprindelige. Over for stationen findes stadig den bygning, Jens Chr. Hougaard opførte til gæstgiveri. Bygningen, der i dag kaldes 'Kulturstationen', er renoveret og i god stand, og den anvendes til Turist- & Erhvervs kontor, bibliotek, musik- & billedskole m.m. Omkring banelegemet umiddelbart nord for stationsområdet er et område friholdt for bebyggelse, hvorved oplevelsen af stationens etablering og beliggenhed midt i de store – og oprindeligt relativt ubefolkede – skovområder er bevaret.

Jyllandsgade fremstår i dag med varierende bebyggelse. En del af husene synes – i mere eller mindre ombygget stand – at tilhøre den første bebyggelse, der er blevet opført i gaden i slutningen af 1800-tallet, men dertil er kommet enkelte nyere indslag, bl.a. bygningen, der i 1969 erstattede Sverriggård og en nært ved liggende større funkisejendom.

Sårbarhed og virkemidler

Skørping Stations hovedbygning (1869, ombygget 1878 og 1898 af N.P. Holsøe) og Vandtårnet ved Skørping Station (1898) har været fredede siden 1992. Bygningerne fremstår i god stand og er næppe truede. Jens Chr. Hougaards gæstgiveri fremstår ligeledes i god stand og synes med den nuværende funktion som 'Kulturstation' ikke at være truet. Området omkring banelegemet nord for stationsbygningerne, der sikrer oplevelsen af stationens etablering i store skovområder, bør ikke bebygges eller på anden måde fyldes op. For Jyllandsgade er ændringer i bebyggelsens udseende og anvendelse omkring pladsen ved Sverriggård og i mindre områder øst herfor reguleret gennem kommunens planlægning (Partiel byplanvedtægt nr. 18, lokalplan nr. 4.4.4 og 4.5.1). Et godt tiltag vil være at udarbejde samlede retningslinier mhp. at regulere bebyggelsens udvikling i hele gadens udstrækning og derved sikre oplevelsen af gadens opståen i forbindelse med stationens etablering i slutningen af 1800-tallet.

Bonitering

Skørping Stationsby er et eksempel på den mængde af stationsbyer, der voksede frem med jernbanenettets etablering i slutningen af det 19. årh. og begyndelsen af det 20. årh. Placeringen som 'vandstation' for damplokomotiverne midt i det dengang relativt mennesketomme skovområde afspejler det teknologiske grundlag for den tidlige jernbanedrift. Skørping stationsby adskiller sig således fra hovedparten af de nogenlunde samtidige stationsbyer – som f.eks. den sydligere station i Arden – ved ikke at være anlagt ved en eksisterende landsby, men derimod at være en 'ren' stationsby.

Stationens beliggenhed midt i det omfattende skovområde er forbundet med betydelige naturmæssige oplevelsesværdier.

Kontekst/sammenhænge

Ud over Skørping stationsby voksede en lang række stationsbyer frem gennem sidste halvdel af det 19. årh. og begyndelsen af det 20. årh. En række fungerer stadig som stationsbyer, bl.a. Arden umiddelbart syd for Skørping, mens andre ikke længere gennemkøres af tog – herunder byer som Skelund, Bælum, Gudumholm og Kongerslev langs den nedlagte banestrækning fra Aalborg til Hadsund.

Kildemateriale

Andersen, Lise: De nye byer i Himmerland. *Folkets Nordjylland*, Nordjyllands Amt, 2003, side 100-111.

Fredningslisten, www.kuas.dk.

Jensen, Poul Erik Hyldgaard: *Skørping Stationsby*. Skørping 1982.
Trap. Ålborg Amt. 5. udgave 1961.

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg historiske Museum.

Kulturmiljøet Store Brøndum

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

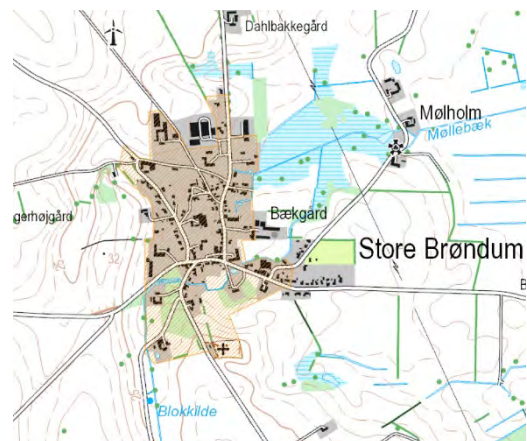

Figur 1 Det gamle mejeri. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Store Brøndum var oprindeligt en af områdets store landsbyer med 21 gårde, hvoraf ca. halvdelen er udflyttede og stadig markerer sig i landsbybilledet. Desuden rummer landsbyen et stort og velbevaret mejeri, en præstegård midt i landsbyen samt en kirke beliggende syd for landsbyen.

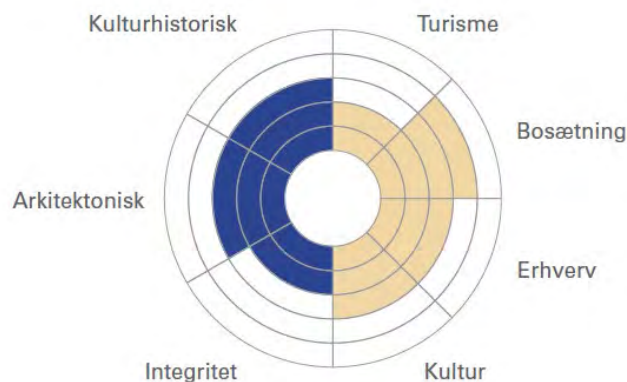
Landsbystrukturen med de udflyttede gårde i Store Brøndum og det gamle andelsmejeri er velbevaret og har en høj arkitektonisk kvalitet, men pga. landsbyens bebyggelses meget blandede karakter svækkes værdien af kulturmiljøets bærende bevaringsværdier.

Figur 2 Afgrænsning af kulturmiljøet Store Brøndum.

Store Brøndum har med sit velbevarede mejeri, antikvariat, kirkemiljø og købmandsforretning, der i dag fungerer som forsamlingshus, gode egenskaber bosætning og i den sammenhæng har landskabet også potentiale for kulturelle arrangementer.

Vurderingen af kulturmiljøet Store Brøndums værdier og egenskaber:

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Terndruplund

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø består af en *kommunebeskrivelse* og en *amtsbeskrivelse*. Kommunebeskrivelsen er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018. Amtsbeskrivelsen er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

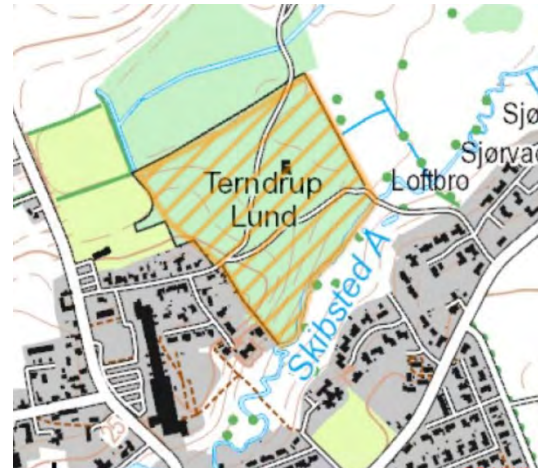

Figur 1 Pavillon ved Terndruplund. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Terndruplund ligger op til landsbyen Terndrup og blev i 1849 indviet som Danmarks første festplads for national grundlovsfejring. Området består af en bøgeplantage med en central festplads, der indeholder et nationalromantisk anlæg med pavillonbygning fra 1903 og en mindre salgsbod fra 1908.

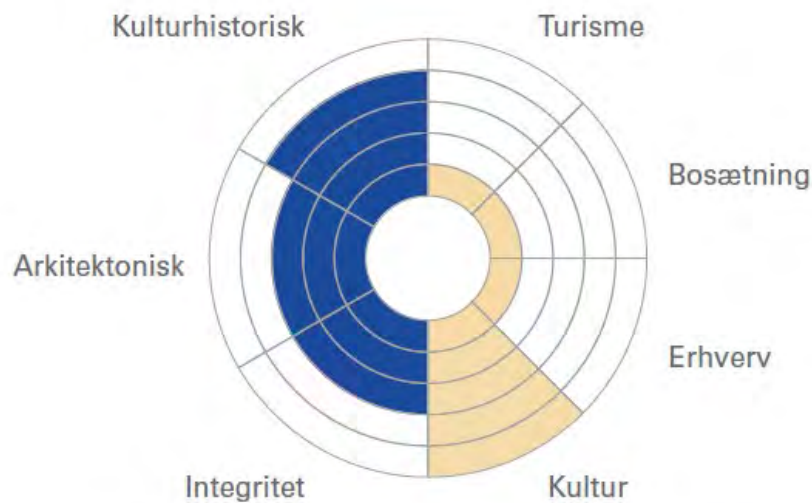
Kulturmiljøets bevaringsværdier knytter sig til skovpavillonen og den omkringliggende lund. Pavillonen blev kraftigt ombygget i 1946, mens bygningens bagside fremstår oprindelig. Flere bod-strukturer samt indgangsportalen er fjernet, hvilket forringer integritetsværdien.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Terndruplund.

Terndruplund har gode egenskaber for kulturformidling, hvor festpladsen og lunden udgør et fint eksempel på en national udvikling af ceremonielle og rekreative områder. Terndruplund benyttes i dag som mødested for spejderbevægelsen samt til sociale arrangementer og grundlovsfejring.

Vurderingen af Terndruplunds kulturmiljøets værdier og egenskaber:

Figur 3 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Amtsbeskrivelse

Tema

Rekreation, fritid

Emne

Samlingssted, friluftsliv

Sted/Topografi

Terndrup, Lyngby sogn.

Kulturmiljøet findes ved landsbyen Terndrup tæt på landevejen mellem Aalborg og Hadsund. Nord for Terndrup er landskabet præget af store bakker med Tvorup høje som det højeste punkt 60 meter over havets overflade. Mod syd afløses de høje bakker af en lavere kuperet overflade. Her findes et vidtstrakt skovområde, der fra Lyngby skov og Siem skov er stort set sammenhængende med Rold skov mod vest. Landskabet umiddelbart omkring landsbyen Terndrup er dog ganske skovløst, på nær den lille beplantning ved landsbyens nordlige ende der udgør kulturmiljøet Terndruplund. Kulturmiljøet omfatter det skovområde, Terndruplund, der ejes af Terndruplundfonden. Fonden har det formål at afholde årlige grundlovsfester i fysiske rammer, der opfattes som særligt danske, nemlig en bøgeskov.

Tid

1849 og frem til i dag.

Karakteristik

Frederik 7.'s underskrivelse af Danmarks Riges Grundlov 5. juni 1849 blev i løbet af få år genstand for fejring ved grundlovsfester over hele landet, en tradition der siden er blevet opretholdt med årlige sammenkomster på en række lokaliteter. Hovedingredienserne i festlighederne har gennemgående været processioner, grundlovstaler, sange og en udstrakt brug af nationale symboler, der samlet har

iscenesat og genfortalt fællesskabet omkring det danske demokrati og dets historie. Grundlovsfestlighederne har dermed gennem årene udgjort en vigtig brik i definitionen, afgrænsningen og opretholdelsen af en kollektiv identitet omkring det danske demokrati.

Ét af de steder, hvor grundlovens underskrivelse blev højtideligholdt, var på Galgebakken lidt syd for Blenstrup i Himmerland, hvor der allerede i 1849 og i de efterfølgende år skal have været afholdt grundlovsfester.

Angiveligt som følge af den udsatte placering for vind og vejr fortrak man dog i 1853 til Terndruplund, hvor en komité i 1852 havde taget initiativ til etableringen af et såkaldt festtelt, "...man kunde bruge ved festlige Lejligheder, f.eks. Grundlovsfester, Istedfesten, Kongens Fødselsdag og andre Fester." (cit. efter Hans Bjørn, 2004, side 7). Festteltet skulle opføres som en grundmuret bygning finansieret ved aktietegning, men selvom interessen for aktierne i selskabet med navnet *Paulunet* angiveligt var stor, var det ikke før det i 1902 blev foreslået at opføre bygningen i Bælum Sønderkov, at der med dannelsen af *Aktieselskabet Terndrup Skovpavillon* kom gang i opførelsen af en bygning. I de mellemliggende ca. 50 år havde grundlovsfesterne således været afholdt under åben himmel. Allerede 29. maj 1903 kunne man indvie den nye pavillon ved festpladsen i Terndruplund. Bygningen var både ved sin funktionelle udformning og sit stilpræg velegnet til sit formål. Ud mod festpladsen var pavillonen således udstyret med en åben veranda, mens en stor åben forsamlingsaal dominerede bygningens indre. Store vinduespartier til såvel verandaen som bygningens modsatte side sikrede et stort lysindfald til det centrale møderum. Byggematerialerne var grundmur op i højde med vinduernes underkant, mens overdelen Området omkring pavillonen og festpladsen blev omgivet af et stakit, og i den sammenhæng blev en række mindre bygninger opført i løbet af kort tid. I 1908 var

der således etableret et 'Billetudsalg' i en lille elegant sekskantet bygning samt en 'Bagerbutik' og en 'Garderobe' – alle i stil med pavillonen med overdele i træ med et klart nationalromantisk stilpræg. Under tre mægtige bøgetræer foran pavillonen etableredes en stenhøj med et rækværk af træ som talerstol. Dertil kunne man i 1946 indvie en tilbygning til selve pavillonen, der skulle udgøre en løsning på de pladsproblemer, der hurtigt var opstået efter ibrugtagningen af bygningen fra 1903, og som havde bevirket, at

Figur 4 Talerstol. Foto: Arkitektskolen, 2018.

man i 1935 havde lukket verandaen ud mod festpladsen for at skabe mere plads inde i bygningen. Grundlovsfesterne i Terndruplund omfattede en række af de samme elementer som de tilsvarende arrangementer i det øvrige Danmark. Ved jubilæumsfesten i 1928 (75-året for den første fest i Terndruplund) indledtes således med en procession med Aalborg Regimentsmusik gennem en flagsmykket allé fra selve Terndrup til festpladsen i byens udkant. Hovedtalerne ved den udendørs del af arrangementet var – kun adskilt af fællessang – fuldmægtig i udenrigsministeriet L. Th. Arnskov og statsminister Th. Madsen Mygdal, og i tråd med at festlighederne var møntet på defineringen og fastholdelsen af en kollektiv identitet, var emnerne ved talerne under den efterfølgende fællesspisning de samlende elementer Terndruplund-grundlovsfesternes historie,

Kongen og Danmark. blev udført i træ, der i overensstemmelse med anlæggets ceremonielle funktion blev udstyret med et væld af udskårne detaljer i nationalromantisk stil. Ikke mindst indgangsportalen og bygningens gavlparter blev således udført med et udpræget historicistisk stilpræg. Selvom grundlovsfesterne var hjørnestenen i aktiviteterne ved Terndruplund skovpavillon, hvilede en stor del af det økonomiske grundlag på en lang række andre arrangementer. Allerede i 1903 blev indtægterne fra grundlovsfesten således suppleret af afholdelsen af en børnefest og en høstfest, og i de efterfølgende år kom yderligere en lang række arrangementer til. Den sidste sæson blev imidlertid 1970, hvor Terndruplund skovpavillon ophørte med at fungere som feststed, og i stedet blev overtaget af det lokale spejderkorps. Ikke mindst de mange baller i pavillonen var blevet overhalet af tidens nye tilbud.

Grundlovsarrangementerne med sange og taler ved som regel ministre eller fremtrædende medlemmer af folketinget fortsatte dog på pladsen foran pavillonen. Det er stadig tilfældet i dag, hvor talerne i tråd med traditionen af arrangørerne, Terndruplundfonden, stadig er pålagt at koncentrere sig om det glade budskab, der er kernen i den fælles festligholdelse af landets grundlov. I en årrække efter spejdernes overtagelse af skovpavillonen var fællesspisningen forlagt til Terndrup kro, men også denne del af arrangementet afholdes i dag atter i Terndruplund.

Bevaringstilstand

Som helhed kan kulturmiljøet karakteriseres som velbevaret, selvom især skovpavillonen fra 1903 har været genstand for en række mere eller mindre hårdhændede ændringer. Med den fortsatte afholdelse af grundlovsfester i Terndruplund er kulturmiljøet stadigt aktivt, og kun enkelte elementer er helt forsvundet. Endnu findes således selve beplantningen Terndruplund samt skovpavillonen med dens tilbygninger, 'billetsalget', 'bagerbutikken' og talerstolen flot placeret under de tre mægtige bøgetræer. Efter spejdernes overtagelse af pavillonen er der dog foretaget en række reparationer/ombygninger, der stemmer dårligt overens med bygningens oprindelige karakter, som på andre punkter – især ved gavlpartiernes bevarede nationalromantiske udsmykning – er bibeholdt. Ikke mindst nyere tagbelægninger af eternit og stål stemmer særdeles uheldigt overens med bygningens øvrige materialevalg og stilpræg.

Sårbarhed og virkemidler

I kraft af den fortsatte – og tilsyneladende vitale – afholdelse af grundlovsfester i Terndruplund under Terndruplundfondens ledelse samt spejdernes anvendelse af skovpavillonen synes kulturmiljøet som helhed ikke umiddelbart truet. Kulturmiljøet ville dog fremstå med et markant mere autentisk udtryk, hvis der blev rettet op på nogle af de senere års hårdhændede istandsættelser og ombygninger af især skovpavillonen, dvs. ikke mindst den uheldige tagbelægning. Dertil synes det seks-kantede 'billetsalg' at trænge til en kærlig hånd. Der bør, evt. i en lokalplan, udarbejdes retningslinier for en fremtidig bevaring og udvikling af kulturmiljøet, dvs. både for håndteringen af området og især for fremtidige forsøg på reetablering af bygningsmassens oprindelige arkitektur eller udvikling af den ved om- eller nybygninger til andre formål end det oprindelige.

Bonitering

Kulturmiljøet besidder store værdier i både en pædagogisk og en identitetsskabende sammenhæng. Såvel de fysiske levn som de fortsatte aktiviteter udspringer således af en af de væsentligste begivenheder i Danmarkshistorien. Tankegangen bag grundloven og diskussionerne omkring den udgør således stadig en central del af dansk politisk tankegods. Samtidig fortæller

historien om Terndruplund-grundlovsfesterne i sammenhæng med kulturmiljøets bevarede elementer til alle sanser om, hvordan historien bruges til at definere og afgrænse erindringsfællesskaber – og til at udgrænse andre identiteter.

Endeligt er et besøg under Terndruplunds mægtige bøgetræskroner forbundet med stor naturmæssig oplevelsesværdi.

Kontekst/sammenhænge

I årene efter kongens underskrivelse af Danmarks Riges Grundlov i 1849 spredte traditionen med afholdelsen af grundlovsfester sig fra København, hvor det første officielle arrangement afholdtes i 1853 på Eremitagesletten, til en lang række lokaliteter i det øvrige Danmark. I Nordjylland er det kommet til udtryk ved arrangementer i alle de større byer, og i landområderne bl.a. i Allerup bakker, hvor Kong Frederik den VII og grevinde Danner 17. juni 1852 besteg Fjederlosebakke, der i den anledning omdøbtes til Dannerhøj, og som herefter blev valgt som lokalitet for årlige grundlovsfester. Dertil har bl.a. Sæbygård Skov, Tolne Skov og Fosdalen ved Fjerritslev dannet rammer for afholdelse af grundlovsfester.

Kildemateriale

Bjørn, Hans: *Pavillonen i Terndruplund. Østhimmerlands samlingssted*. Terndrup 2004.

Nielsen, Henning Juul: *Terndrup gennem 500 år*. Skørping 1997.

Trap. *Ålborg Amt*. 5. udgave 1961.

Warring, Anette (2004). *Historie, magt og identitet – grundlovsfejring gennem 150 år*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

www.terndruplund.dk

www.noks.dk

Kulturmiljøet Thingbæk Kalkminer

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Thingbæk Kalkminer. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Thingbæk Kalkminer ligger med udsigt over Lindenberg Ådal og Rebild Bakker. Ved indgangen til minerne ligger Thingbæk Møllegaard og Rebildcenteret. Ruinen af en ældre kalkovn er eneste bevarede bygning fra kalkproduktionen på stedet. I minen udstilles Bundgaards Museums samling af gipsskulpturer.

Figur 3 Udpeging af kulturmiljøet Thingbæk Kalkminer.

Figur 2 Ruinen af en ældre kalkovn er eneste bevarede bygning fra kalkproduktionen på stedet. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Der har været brudt kalk på stedet i generationer, men billedhuggeren Anders Bundgaard købte i 1904 stedet til sommeratelier. I 1926 etablerede Anders Bundgaard og hans søn Christian en mine, hvor der blev brudt kalk frem til 1960. I dag anvendes minen som museum og området i øvrigt domineres af det nye Rebildcenter.

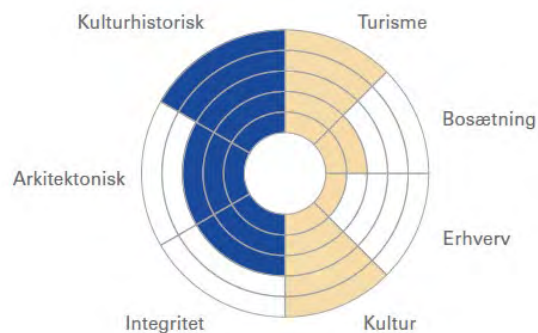
Figur 4 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Fortællingen om kalkproduktionen er stadig aflæselig på stedet, selvom det fleste bygninger fra produktionen er forsvundet. Kalkminen står velbevaret og rummer sammen med museet store egenskaber for turisme og kulturformidling.

Figur 5 Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Thingbæk Kalkminers værdier og egenskaber:

Figur 6 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Tustrup

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

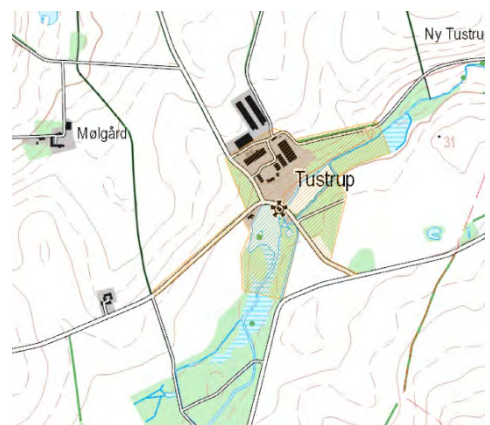

Figur 1 Møllesøen ved Thustrup. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Tustrup er et mindre herregårdsmiljø uden for Askildrup. Gården er opført i midten af 1800-tallet, men fremstår i dag sammensat, da mange af de oprindelige avls- og driftsbygninger brændte ned i 1971. I forbindelse med herregården ligger en opstemmet møllesø og et møllehus fra 1860.

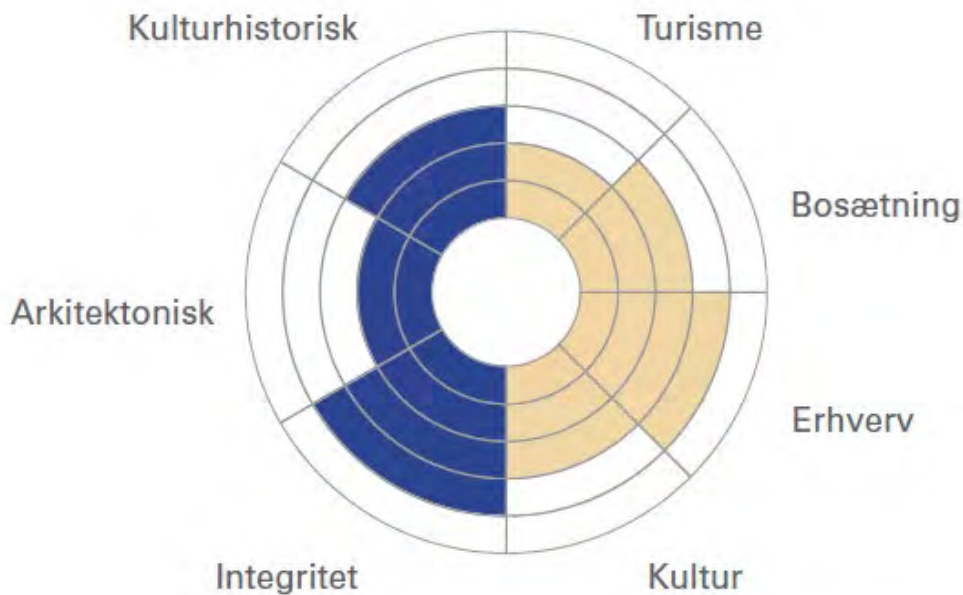
De bærende bevaringsværdier knytter sig til miljøet omkring møllehuset med den opstemmede møllesø, hovedgården samt haveanlægget og det bagvedliggende skovareal, som styrker området integritetsværdi. De arkitektoniske og kulturhistoriske værdier svækkes af de nytilførte landbrugsbygninger.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Tustrup

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig primært til landbruget, men indeholder også vigtige karaktertræk i oplevelsen af miljøet når man kører via Fræervej.

Vurderingen af kulturmiljøet Tustrups værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højst:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?

- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Vedsted Skovhus

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

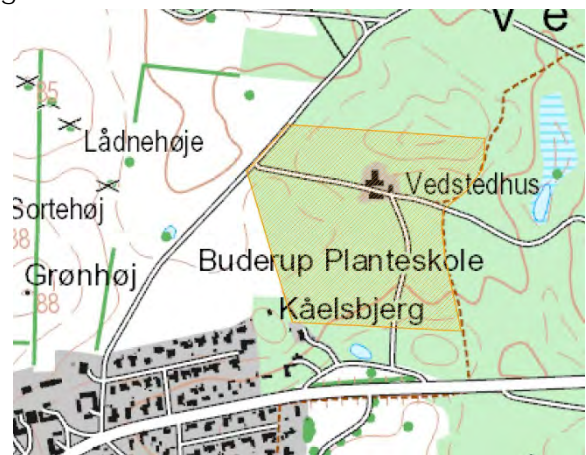
Figur 1 Vedsted Skovhus. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Vedsted Skovhus var oprindeligt et skovløberhus, som hørte til statsskoven. Efterfølgende har der været planteskole på stedet, og i dag fungerer Vedsted Skovhus som naturbase med madpakkehus i kampestenslængen og formidling af skovbruget i den gamle trælade.

Skovbruget har spillet en betydelig rolle på Rebild-egnen, hvilket Vedsted Skovhus vidner om. Kampestenslængen og træladen, som huser skovbrugsredskaber, bærer de højeste arkitektoniske kvaliteter, mens den nyere ladebygning svækker den atmosfærefyldte helhed.

Stedet anvendes af forskellige daginstitutioner samt af et savværkslaug, som levendegør stedet ved at demonstrere de udstillede skovbrugsredskaber. Således har Vedsted Skovhus gode egenskaber for kulturformidlingen af skovbrugets betydning for egnen.

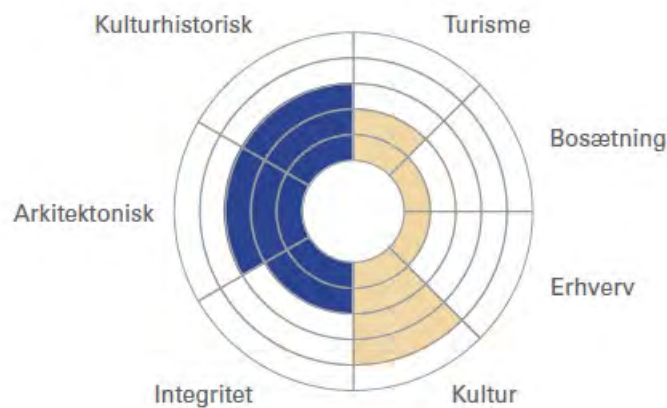

Figur 2 Udpeging af kulturmiljøet Vedsted Skovhus.

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Vedsted Skovhus' værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?

- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Viffertsholm

Intro

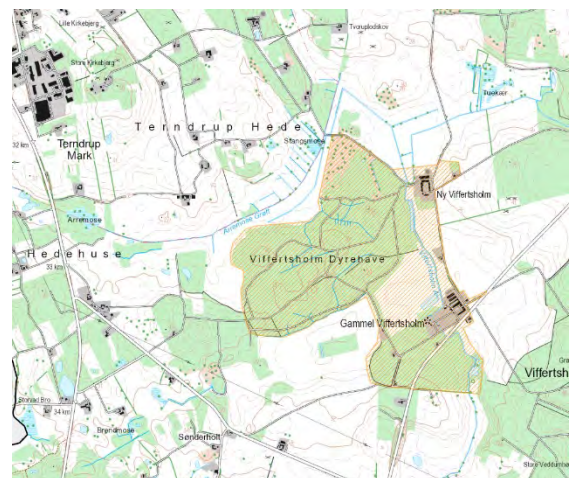
Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Gl. Viffertsholm. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Gl. Viffertsholm består af to hovedbygninger – én fritliggende hovedbygning i bindingsværk fra 1914 samt en hovedbygning fra 1845, der ligger i forbindelse med en stor trelænet avlsgård. Ny Viffertsholm er en mindre hovedgård med et trelænet avlsgårdsanlæg, der ligger nord for godset.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Viffertsholm.

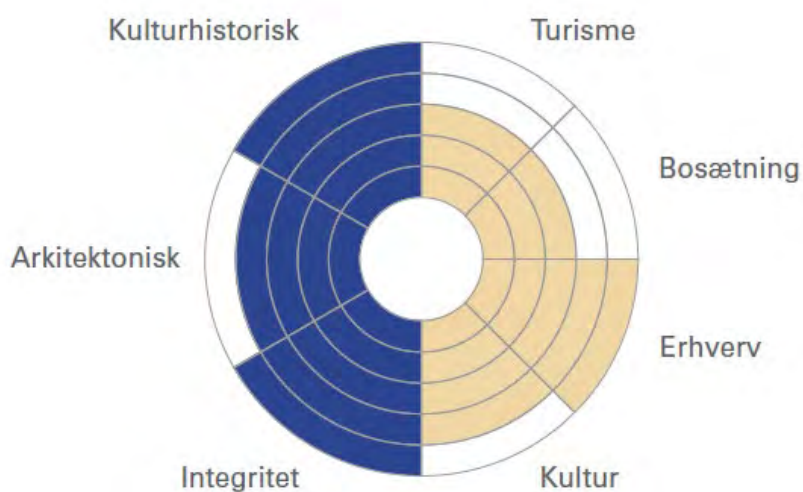

Figur 3 Avlsgården. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Det herskabelige gods og den mindre sædegård danner tilsammen et intakt herregårdsanlæg, der viser den historiske udvikling Viffertsholm har været igennem. Integritetsværdierne knytter sig til hovedbygningerne og avlsgårdene samt Dyrehaven, som forbindes til godset via lange jagtalléer.

Viffertsholm fungerer fortsat som et aktivt landbrug, men har samtidig et stort potentiale for kulturformidling, da de tilbageværende anlæg understøtter fortællingen om herregårdens tidligere brug og status.

Vurderingen af kulturmiljøet Viffertsholms værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælle værdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kulturmiljøet Vokslev Hede

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er fra Nordjyllands Amts tid, og udgør beskrivelser fra 80erne og 00erne.

Kulturmiljøet Vokslev Hede er et tværkommunalt kulturmiljø. Det ligger både i Aalborg og Rebild Kommune.

Figur 1 Frendrup Nihøje er en del af kulturmiljøet Vokslev Hede. Kulturmiljøet ligger på tværs af Aalborg og Rebild Kommune. Foto: Rebild Kommune.

Amtsbeskrivelse

Sted/Topografi

Bakket landskab for enden af åsen på den udløber af den jyske højderyg, der skiller Himmerland i øst og vest.

Dele af området er udlagt som kulturarvsareal (DKC 120514-151).

Tema

Jernalder, oldtid generelt

Emner

Højkoncentrationer, agersystemer, hulveje, stensat brønd.

Tid

Forhistorisk tid

Karakteristik

Området omkring Vokslev Hede er især præget af klynger af høje, hvis beliggenhed i terrænet udgør en væsentlig del af den visuelle opfattelse af landskabet. Den største samling af høje er Frendrup Nihøje i den nordøstlige del af udpegningsområdet. Denne samling af høje består i dag af seks mellemstore høje, der er beliggende på et af de højeste punkter i området. Der er et forholdsvist stejlt fald fra Nihøje mod nord og øst og et mere fladt fald mod syd og vest, hvilket betyder, at højene kan ses på lang afstand fra alle retninger.

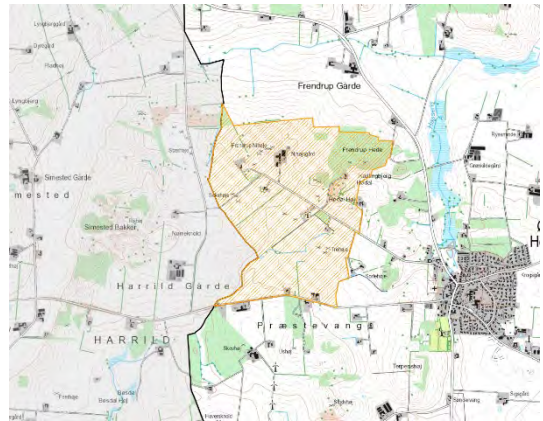
Sydvest for Nihøje ligger tre høje, der bærer navnet Sekshøje. Sekshøje består af en mindre og to mellemstore høje beliggende på den flade stigning op imod Nihøje. Med denne placering kan de iagttages fra store dele af det område, der ligger syd og øst herfor.

Sydvest for Sekshøje lidt længere nede i den dal, der går fra Sekshøje og ned mod Øster Hornum, tre høje, der bærer navnet Trehøje. Disse høje er noget større end de andre høje i udpegningsarealet, og deres beliggenhed gør, at de kan ses fra begge sider af dalen. Disse tre højkoncentrationer udgør de mest imponerende visuelle markører i landskabet. Derudover findes flere interessante koncentrationer af høje. Mellem Trehøje og Nihøje er to høje placeret. Disse ligger mindre markant i landskabet. De er placeret på samme flade stykke af dalen som Trehøje, men er væsentlig lavere, ligesom de på besigtigelsestidspunktet var omgivet af højt korn. Den ene af disse høje er derudover fuldstændig dækket af krat og mindre træer.

På den anden side af vejen mellem Øster Hornum og Nihøje ligger ligeledes nogle høje, hvoraf kun den ene er synlig, mens to andre befinder sig i et lille stykke skov.

Ved Stærhøje ligger en mere spredt forekomst af gravhøje. Denne gruppe høje ligger i et område, der består af et mere kuperet terræn med flere mindre markante toppe. Alle disse høje er medtaget i kulturmiljøudpegningen, fordi de danner en fin kontrast til de mere samlede koncentrationer af gravhøje, som udgøres af Trehøje, Sekshøje og Nihøje.

Omkring Stærhøje befinder sig spor af ældre jernalders agersystemer i form af digevoldinger. Disse digevoldinger giver på lignende vis en god kontrast til den monumentale virkning fra højkoncentrationerne. Digevoldingerne er lave forhøjninger, der - især i den knæhøje vegetation, der var på stedet under besigtigelsen - kræver, at iagttageren bruger tid på at kigge på detaljerne i landskabet. Dette giver en anderledes og ikke i samme grad så umiddelbar oplevelse af det kulturhistoriske landskab.

Figur 2 Udpegning af kulturmiljøet Vokslev Hede.

Figur 3 Hulveje er der flere steder i området. Her nord for Frendrup Nihøje.

Ved Nørreknold findes også en samling af registrerede gravhøje, hvoraf kun to er tilbage. Øst herfor findes imidlertid et stykke af en smuk hulvej, der bugter sig op gennem dalen mellem Nørreknold og Simested Bakker, og ved siden af denne vej findes resterne af en stensat brønd. Dateringen af selve hulvejen kan muligvis føres tilbage til jernalderen. Hulvejen udgør en bedre oplevelse af landskabet ved Nørreknold end gravhøjene.

Endelig besigtigedes en række registreringer beliggende som savtakker på en svag sydøstvendt skråning ned fra Nørreknold mod Øster Hornum. Kun en enkelt af disse registreringer - en lav gravhøj - kunne iagttages.

Bevaringstilstand

Generelt er bevaringstilstanden i området god.

Sårbarhed og virkemidler

Grundet især højenes monumentale virkning vil skovrejsning, rejsning af vindmøller, master eller lignende skade oplevelsen af det kulturhistoriske landskab. Ligeledes ville en rydning af gravhøjen med stednummer 120515-133 være på sin plads, ligesom der kunne tages forbehold for erosionen som følger af kreaturafgræsning af gravhøjen med stednummer 120514-41 (se dkconline).

Bonitering

Diversiteten i materialet er interessant, idet der både forekommer spredte og samlede gravhøje, ligesom der forekommer agersystemer, gravhøje og hulveje indenfor et mindre geografisk område.

Anvendt kildemateriale

Dansk Kulturhistorisk Centralregister (DKC) www.dkconline.dk

Beskrivelsen er udarbejdet af Aalborg Historiske Museum.

Kulturmiljøet Vorgaard

Intro

Beskrivelsen af dette kulturmiljø er lavet af Aarhus Arkitektskole, i forbindelse med deres forskningsprojekt "Screening af Danmarks Kulturmiljøer". Her screenede de Rebild Kommunes kulturmiljøer i løbet af sommeren 2018.

Figur 1 Gårdspladsen på Vorgaard. Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Kommunebeskrivelse

Vorgaard er en symmetrisk herregård, hvor hovedhus og avlslænger lægger sig omkring et stort gårdrum. Bygningerne er hvidpudsede og avlsbygningerne fremstår videre med kamtakker i facaderne. Op til hovedhuset er et haveanlæg med en dam og på bagsiden en anlagt sø.

De bærende bevaringsværdier knytter sig til hovedgården og avlslænger. Flere elementer er dog om- eller tilbygget, såsom hovedhuset, der er genopført i 1990, og tilføjelser af nyt facademateriale til driftsbygningerne, hvilket svækker kulturmiljøets værdier.

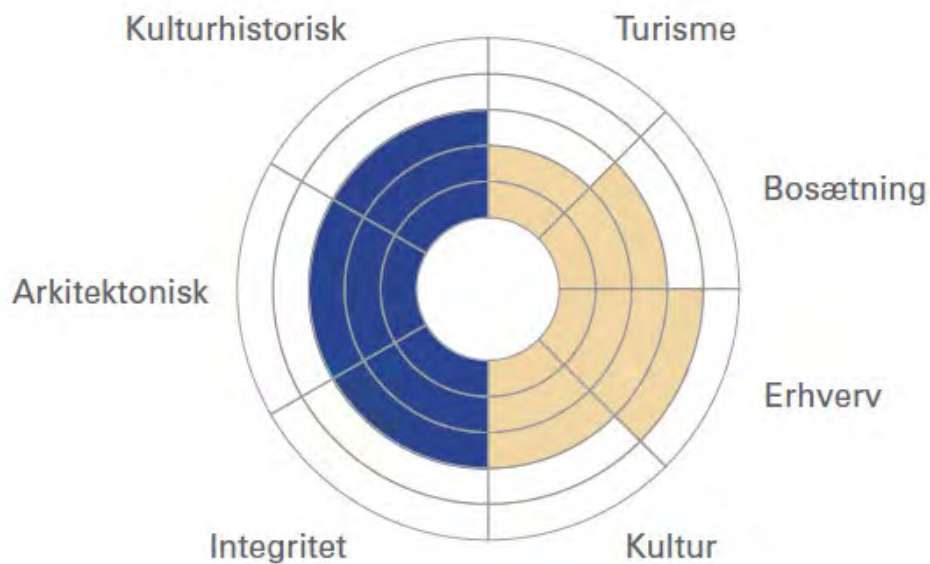
Figur 2 Udpeging af kulturmiljøet Vorgaard.

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig primært til gårdens funktion inden for landbrugserhverv.

Figur 3 Foto: Aarhus Arkitektskole, 2018.

Vurderingen af kulturmiljøet Vorgaards værdier og egenskaber:

Figur 4 Blå udgør værdisætning og orange udgør egenskaber.

Ovennævnte figur sammenfatter vurderingen af kulturmiljøets værdier og egenskaber.

Kulturmiljøets værdier baserer sig på en vurdering af følgende syv værdiparametre og egenskaber, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?
- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

Udarbejdet af Aarhus Arkitektskole, 2018.